

tribuna

LJUBLJANA, letnik XXIX, 4. 02. 1980

štev. 7-8

ŠTUDENSKI ČASOPIS

cena 3 din

ZA AKCIJSKO SPOSOBNO UNIVERZITETNO ORGANIZACIJO ZSMS

Politična neangažiranost študentov ljubljanske univerze, ki se navzven najbolj kaže prav v nedejavnosti univerzitetne organizacije ZSMS, oziroma točneje osnovnih organizacij po fakultetah, je pred koncem koledarskega leta očitno dosegla tisto stopnjo, ko se ponavadi angažirajo vse tim. „odgovorne strukture“, da ocenijo razmere in predlagajo rešitve. Da je bil podoben sestanek predstavnikov univerzitetne, občinskih in republiških organizacij ZSMS in ZK, univerze, fakultet, občin in mesta Ljubljane, študentskega centra in predstavnikov tiska, organiziran prav v začetku decembra lanskega leta, je potrebno vzroke iskati tudi tu; čeprav je tekla razprava o aktualno politični situaciji na univerzi Edvarda Kardelja sploh in čeprav je dala proslava 60-letnice univerze razpravi ustrezen ton.

Vendar pa je predsedstvo univerzitetne konference ZSMS na kronično in akutno politično neangažiranost študentov opozarjalo že lep čas in že pred tem sestankom opravilo analizo vzrokov za tako stanje. Tako so ta dokument z naslovom „Ocena sedanjega trenutka na univerzi z aspekta UK ZSMS“ v celoti sprejeli tudi že udeleženci decembrskega seminarja UK ZSMS. Dokument je skupaj z zaključki seminarja in programsko-volilne konference osnova za široko razpravo, ki se bo po osnovnih organizacijah ZSMS začela takoj po semestrskih počitnicah. Zaradi aktualnosti zaključke seminarja objavljamo tudi v Tribuni. Sklep, ki ga je sprejelo predsedstvo UK ZSMS, potrjuje udeleženci seminarja in delegati na programsko volilni konferenci, pa je, da je dolžnost vseh članov ZSMS, ZK in vseh ostalih študentov, da na podlagi teh stališč in lastnih izkušenj v delu OO ZSMS ocenijo svoje delo, delo osnovnih organizacij in univerzitetne organizacije ZSMS.

Stanje v univerzitetni organizaciji je tako, da je običajno sklicevanje na organizacijske težave kapitulacija že na začetku, tj. preden bo v popolnosti storjeno tisto prvo, kar potrebuje ZSMS, da odpravi trenutno stanje – materialistično historična analiza vzrokov in posledic neangažiranja ZSMS in drugih družbeno-političnih organizacij. Ko pravimo vzrokov z vso tehtnostjo pripominjamo, da iz njih niso izvzeti tisti, ki so tako stanje soustvarjali s svojo neangažiranostjo. Ne gre zgolj za tim. „objektivne okoliščine“.

Vsaka taka analiza bo morala nujno upoštevati stanje na področju študentskega standarda. Recimo razmere, ko

več kot 35 % študentov živi v podnajemniških odnosih s privatnimi stanodajalci. Ob postopnem prehajanju na ekonomske stanarine bo te privatne rentnike še težje kontrolirati. Poleg tega moramo vedeti, da tudi študentom v študentskem naselju ne gre nič bolje, da se študentski center otepa s petstomilijonsko izgubo, ki jo načrtuje, da so pogoji bivanja v dotrajanih objektih vsak dan slabši, da delavci zaradi nizkih plač in neurejenih razmer zapuščajo to delovno organizacijo oziroma se ne zaposlujejo v njej. Tudi letošnje oziroma lanske pridobitve, s tem mislimo na nove študentske stolpce za Bežigradom, se niso ravno najbolje obnesle, če na ta način opišemo talečo se električno napeljavo, puščajoče ventile, odpadajoči omet, itd. Prehrana študentov je naslednja stvar na katero bo potrebno v analizi osnovnih organizacij opozoriti. Ob decentralizirani gradnji študentskih domov spremljevalnih objektov ni in zaradi tega bo vsaj začasno potrebno najti nadomestne rešitve. Naslednji sklop problemov je prav gotovo študentska politika. Zahteva po revalorizaciji štipendij bo prav gotovo dokončno utemeljena tedaj, ko bo socialno-ekonomska komisija pri ZSMS zbrala vse podatke, ki so ji potrebni za izračun cene študentske košarice. Do tedaj pa je potrebno vsaj načeloma zavzeti tudi stališče do zvišanja stanarin v študentskem naselju, katerega materialno stanje poznamo. Vsako vnaprejšnje odklanjanje in zavračanje zvišanja stanarin ni le napačno ampak tudi enostransko obravnavanje rešitev za sanacijo stanja v študentskem naselju. Res pa je, da se o zviševanju stanarin lahko govori šele oziroma istočasno z zahtevo po revalorizaciji štipendij, ki bodo tako krile višje življenjske stroške študentov. To je hkrati tudi stališče UK ZSMS glede zviševanja stanarin v študentskem naselju!

Sodelovanje študentov v pripravi in vodenju študijskega procesa, študijski proces sam, delegatski in samoupravni odnosi na univerzi in fakultetah, družbeno-ekonomski odnosi na univerzi – vse to je nič manj pomemben predmet nadaljnje analize. V že omenjeni oceni UK ZSMS je s tem v zvezi zapisano: „... da se vsebina študijskega procesa ne spreminja v skladu s splošnim družbenim razvojem in njegovimi potrebami, ... da VTTO ne organizirajo in izvajajo sodobnih oblik visokošolskega izobraževanja, ... da je študijski proces, ki naj bi bil vzgojno-izobraževalen in raziskovalen „v bistvu“ le

najbolj preprosta produkcija kadrov z „univerzitetno“ izobrazbo.“ Vse seveda ni zgolj v dejavnosti učiteljskega kadra in osnovne politike VTO ampak tudi v angažiranosti študentov, ki jo je moč razložiti tudi s socialno strukturo študirajočih, ki se že lep čas ne spreminja. To trditev je moč podkrepiti s primerom z medicinske fakultete, kjer so študentje prej trdno odločili skupaj s profesorji razrešiti nekatere probleme študijskega procesa v drugem letniku, odstopili od vsake nadaljnje akcije tedaj, ko so – opravili izpitne obveznosti za prehod v tretji letnik!!! Nereševanje ali počasno odpravljanje vseh navedenih in mnogih drugih problemov primerno je tudi stanje v univerzitetni organizaciji ZSMS, ki ne more angažirati članstva in akcijsko povezati dejavnosti osnovnih organizacij. Sicer pa je pred temi problemi tudi nemočna – sama jih seveda ne more odpraviti. Študentje v njej največkrat ne vidijo organizacije v kateri bi lahko razmere spreminjali. Poleg tega v ZSMS ne delujejo niti člani zveze komunistov, kar je toliko razumljiveje, če vemo, da so nedelavne tudi osnovne organizacije ZK. Člani ZK ne delujejo niti tam, kjer je angažiranost njihova prva dolžnost. Dejavnosti nekaterih posameznikov in skupin izven organiziranih političnih sil (pred kratkim recimo pozivi osnovnim organizacijam ZSMS k demonstracijam (ob proslavi 60-letnice univerze) so torej tudi posledica neangažiranosti ZK in ZSMS na univerzi, ne sicer v odkrivanju teh posameznikov ampak – odpravljanju materialne podlage njihovih manifestacij.

Naloge osnovnih organizacij ZSMS so jasne in zapisane v nekaterih delegatsko sprejetih dokumentih UK ZSMS. Angažiranje članstva ZSMS in ZK je prva naloga, ki seveda ni sama sebi namen. Pomeni zahtevo po koreniti spremembi v delu osnovnih organizacij posebej in na nivoju povezanosti v enotno univerzitetno organizacijo ZSMS. To pomeni tudi, da ne bodo poročila o delu najboljše tam, kjer se govori o športnih prireditvah in kulturni dejavnosti – pri čemer je kultura običajno slovensko zelo široko pojmovana. Vsekakor pa bo prva ovira in hkrati pokazatelj začrtanih sprememb v univerzitetni organizaciji ZSMS prav izpeljava javne razprave o predlogu zakona o usmerjenem izobraževanju, angažiranje v odpravi materialnih problemov v študentskem naselju in nenazadnje tudi akcija za revalorizacijo štipendij.

REŠEVANJE NARODNEGA VPRAŠANJA V MISLI EDVARDA KARDELJA

VUKAŠIN STAMBOLIČ:

Letos poteka štirideset let, odkar se je pojavilo delo Edvarda Kardelja 'Razvoj slovenskega narodnega vprašanja'¹⁾ Če je 60-letnica ustanovitve KPJ vzpodbudna priložnost, da se med drugim spoznajo in izdvojijo idejni in teoretični stebri več desetletne revolucionarne prakse v Jugoslaviji, po tem so v tem okviru štiri desetletja, odkar se je pojavilo tako izjemno marksistično delo, primeren povod, da se spozna njegova vloga in mesto v celotni misli Edvarda Kardelja o reševanju narodnega vprašanja, njegov sodobni namen in razlogi za njegovo trajno vrednost.

Odpiranje realnih revolucionarnih perspektiv v najtežjih zgodovinskih okoliščinah

'Razvoj...' je nastal v času „življenjsko ogroženega slovenskega naroda in vseh jugoslovanskih narodov“ od nemških, italijanskih in drugih fašističnih sil, ki so bile tedaj v ekspanziji. V tem času... „je posebej usoda malih narodov postala zelo problematična“. Tedaj... „njegovi štirje deli (slovenskega naroda — op. V. S.) v štirih raznih državah žive v presečišču evropskih nasprotij.“ To je bil čas, v katerem „velika večina slovenskega naroda... ni hotela niti slišati za ime stare Jugoslavije“... „katere vladajoči krogi na čelu z velikosrbsko buržoazijo so se že priklanjali satelitskemu odnosu s fašističnimi silami.

Edina svetla točka v teh težkih časih je bila revolucionarna konsolidacija in osamosvajanje KPJ pod vodstvom Josipa Broza Tita. KPJ se je že takrat definitivno opredelila za koncepcijo in prakso boja, ki je presegla prejšnje stanje brezizhodnosti, o katerem je mnogo prej pisal I. Cankar, „narod ni videl Partije in Partija ni videla naroda“. Tedaj se je že uresničevalo ukoreninjenje KP v najglobljih zgodovinskih interesih vsakega naroda Jugoslavije posebej in vseh skupaj. V tej smeri sta v okviru KPJ že delovali KP Slovenije in KP Hrvatske. Samo leto dni pozneje E. Kardelj celovito teoretično in z argumenti marksistične analize dokazuje družbenozgodovinsko nujnost skupnega boja narodov Jugoslavije pod vodstvom KPJ. Že takrat se sistematično vrstijo razlogi, pogoji in predpostavke ustvarjanja nove socialistične Jugoslavije. S tem se začne idejno dozorevanje tiste koncepcije KPJ o reševanju narodnega vprašanja, ki je bila kasneje sprejeta na 5. državni konferenci KPJ leta 1940 in ki je bila osnova zgodovinskim odločit. am 2. zasedanja AVNOJ-a leta 1943.

Z utrjevanjem zakonitosti in analizo odločilnih pogojev zgodovinskega obstajanja, razvoja in perspektiv slovenskega naroda je E. Kardelj prikazal in obrazložil strateške cilje in glavna načela revolucionarnega boja:

1. Obstoj in prihodnost slovenskega naroda morata biti v prvi vrsti njegova lastna stvar in njegovo lastno delo. Narod sam mora vzeti svojo usodo v svoje roke in o njej odločiti. Za to, da bi to dosegel, mora izpolniti dve osnovni predpostavki:

a) nasloniti svoje elementarne narodne interese na osnovne gibalne sile družbenega razvoja v Sloveniji, Jugoslaviji in v svetu. Ali drugače, neposredno povezati narodnoosvobodilno gibanje z revolucionarnim gibanjem delavskega razreda in KP in s silami socialistične revolucije.

b) izbojevati samostojnost naroda do tiste stopnje, da se dosežejo tiste pravice in realne možnosti, kjer bo narod razpolagal sam s seboj, si ustvaril lastno državo in družbeno skupnost — Jugoslavijo. Platforma OF se je med drugim začela na načelu samoodločbe slovenskega naroda in na načelu zedinjenja z drugimi narodi Jugoslavije v pogojih enakopravnosti in na osnovi demokratične oblasti naroda na čelu z delavskim razredom.

2. Postavitev Jugoslavije na novih osnovah kot zgodovinska težnja njenih narodov in konkretna potreba boja za svobodo, samostojnost in neodvisnost vsakega naroda, za osvojitve oblasti po delavskem razredu, za izgradnjo socializma.

3. Eksistenčni, nacionalni interesi in glavni problemi so tisti, ki se tičejo predvsem osnovnih družbenih slojev, razen buržoazije, zato je

nujno „občeljudsko gibanje“²⁾ Iz tega izvira neizogibna in nujna širina in narodni karakter revolucionarnih bojev.

4. E. Kardelj zaključuje, da je zaradi vsega tega nujno, da se slovenski narod opredeli za pot osvobodilnega revolucionarnega boja. Kategorično zatrjuje: „Vsaka druga pot, vsak poskus malega naroda, da se odkupi z nekakšno 'nevtralnostjo' v velikem boju (ki ga danes bijejo sile napredka in reakcije, svobode in nasilja) brezpogojno vodijo k porazu in izgubi samostojnosti.“³⁾

Izjemna teoretična in praktična vrednost teh zaključkov ni le v postavitvi in kritični analizi narodnega vprašanja, čeprav je tudi to zelo pomembno, in v tem da predstavlja celovito in ponovno afirmacijo narodnega vprašanja v delavskem gibanju in marksistični misli. Vrednost teh zaključkov je predvsem v tem, da vsebujejo odgovore, rešitve, perspektivo. Ti odgovori se ne končujejo v pojasnjevanju sveta, ampak kažejo na kratkoročne in dolgoročne smeri, sile in sredstva njegovega spreminjanja.

To ni nekakšna doktrinarna konstrukcija, temveč je realna in izvedljiva koncepcija praktičnega boja. Sočasnost resničnosti in realizacije teh zaključkov in vse, kar iz njih izhaja, je potrdil sam družbenozgodovinski razvoj in sicer kot rezultat revolucionarnega boja slovenskega naroda in vseh narodov Jugoslavije. Zato je odveč vsako današnje dokazovanje pomena teh zaključkov, saj bi razpravljanje o njihovi resničnosti odpiralo že odprta vrata.

Postavlja pa se drugo vprašanje: ali, zakaj in v kakšnem smislu žive še danes ti zaključki? Kakšna je njihova vrednost in pomen za nadaljnji revolucionarni boj? Če hočemo podati nekatere elemente za odgovor na ta vprašanja, potem se mora postaviti še eno predhodno: zakaj in kako je bilo možno, da je v najtežjih zgodovinskih okoliščinah dosledna in realna vizija reševanja narodnega vprašanja v Sloveniji in Jugoslaviji?

Obstoj samostojnega delavskega gibanja s KP in njegov odnos

E. Kardelj je imel pred očmi v tistem času eksistencialne interese slovenskega naroda glede na konkretne, aktualne probleme in naloge, „ki so se tedaj postavljali pred vsakega Slovenca, ki mu je bila v srcu neodvisnost in bodočnost svojega naroda“⁴⁾ Prav tako v tem času „razen delavskega gibanja in KP ni bilo sile, ki bi zmogla v slovenskih pogojih organizirati in usmeriti demokratsko narodnoosvobodilno težnjo narodnih mas.“⁵⁾ Slovensko narodno gibanje ni moglo dobiti „zmagovite revolucionarne oblike... vse dotlej, dokler se ni razvil nov socialni faktor, ki je lahko organiziral in vodil slovenski narodni boj, tj. samostojno delavsko gibanje“ (podčrtal V. S.)⁶⁾

Torej, primarni objektivni družbeni pogoj za nastanek neke realne revolucionarne vizije reševanja narodnega vprašanja je v tem, da se je na odru zgodovine že pojavil in razvijal družbenozgodovinski subjekt, ki je edini sposoben, da bo nosilec revolucionarnega reševanja narodnega vprašanja.

Obstoj delavskega gibanja in KP v Sloveniji in Jugoslaviji ni bil nekaj novega, ni bila neka posebnost glede na druge, posebej pa še evropske države. Zato jih ni bilo treba šele odkrivati kot realni družbeni sili, niti teoretično zasnovati njuno zgodovinsko vlogo. To je bilo že uresničeno v prejšnjih marksističnih spoznanjih, kakor tudi v stopnji zavesti, ki je prevladovala v tistem času v KPJ.

Obstajal pa je drug tako teoretičen kot praktičen problem. Ta se je izražal v vprašanjih: kakšen je konkretnozgodovinski položaj, kakšna je moč in kakšne so možnosti, kakšna je vloga in dolžnost delavskega gibanja in KP v Sloveniji in Jugoslaviji? Katere predpostavke se morajo uresničiti, da bi odigrala revolucionarno vlogo v danih okoliščinah in prihajajočem času? Po kateri poti, s katerimi sredstvi in s kakšnim načinom boja? Drugače povedano, odprto je bilo vprašanje, kakšen je teoretičen in praktičen odnos napram delavskemu gibanju in KP, tj. kako se lahko razvijata.

Ogromen prispevek E. Kardelja je ravno v znanstveno zasnovanih odgovorih na ta vprašanja, v izgraditvi strategije KPJ in osvobodilne revolucionarne prakse v Jugoslaviji.

V ta osnovni prispevek pa se vključuje najbolj odkrite „notranjih gibalnih sil“ za celotno revolucionarno preobrazbo in posebej za reševanje narodnega vprašanja. Za E. Kardelja je značilno, da je te konkretno zgodovinske sile določil in precizno definiral. Jedro teh sil pa so konstantno delavski razred vsakega naroda in njegova KP, oz. ZK. Oblika delovanja pa so delavska, antifašistična in demokratična gibanja in organizacije tik pred 2. svetovno vojno, narodnoosvobodilni boj in partizanska vojska in oboroženi revoluciji ter samoupravno združeni proizvajalci in samem socialističnem razvoju. Do katere stopnje konkretnosti določa E. Kardelj gibalne sile danes, pa kristalno jasno prikazuje njegova misel: „Tega cilja pa ni bilo mogoče postaviti niti uresničiti, če izhaja iz človeka kot abstraktnega političnega državljana, ali iz delavskega razreda kot nekakšnega abstraktnega pojma, ne pa iz konkretnega človeka, osvobojenega eksploatacije in podrejanja političnemu monopolu vseh vrst, ki je neposreden nosilec celotnega kompleksa parcialnih

in družbenih interesov in od konkretnega delavskega razreda, ki ni le skupeki ljudi, temveč je prepleten sistem odnosov med ljudmi, odnosov vzajemne odvisnosti in odgovornosti, medsebojnih pravic in obveznosti, iz individualnih skupnih interesov, ki se lahko uresničujejo samo v vzajemni odvisnosti itd." (podčrtal E. K.)⁷⁾

Za tak pristop je bistveno metodološko stališče E. Kardelja, po katerem zahteva: „da pri analizi narodnih vprašanj moramo razlikovati njegovo socialno bistvo, gibalne sile in socialne voditelje na posameznih etapah družbenega razvoja.“⁸⁾

Enotnost delavskorazrednih in nacionalnih interesov v boju

E. Kardelj ugotavlja pri iskanju odgovora na vprašanje sodobne vloge delavskega gibanja naslednje:

— zakaj in kako so eksistenčni interesi slovenskega naroda in delavskega razreda postali istovetni.

— zakaj delavski razred ne more pričeti z uresničevanjem svojih zgodovinskih interesov samo z bojem za elementarne interese „osnovnih slojev narodov“. To je postala spoznavna osnova neposrednega povezovanja in istočasnosti narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije.

— zakaj je delavski razred sam s svojo KP edina realna družbena sila, ki lahko postane tak „socialni vodja“ narodne akcije, ki mu zagotovi trajno rešitev, tj. „dolgoročno politično perspektivo“ za razliko od dotedanjega buržoaznega „drobtinčarskega boja“.

— zakaj delavsko gibanje lahko ne le obstane, temveč tudi razvije in krepi sam boji in prevzema odgovornost za izid tega boja.

Za opredelitev tega, kar pa ni ostalo le teoretični traktat, ampak je postala zmagovita praksa, je E. Kardelj našel vrsto razlogov. Pomen teh zaključkov, ki so edinstveni glede na revolucionarno izkoriščanje tedanjih možnosti⁹⁾, je bil toliko večji, kolikor so se zoperstavliali kapitulantskim tezam o odločitvi boja, o čakanju, da drugi narodi in druga delavska gibanja prevzamejo nase osnovno breme za svojo osvoboditev in socialne pravice in podobnim tezam, ki so izenačevale revolucionarno in osvobodilno orientacijo KPJ z avanturo.

Istočasno so se ti zaključki razmajevali od oportunističnih tendenc znotraj in izven delavskega gibanja v svetu in pri nas.

Torej, v obstoju delavskega razreda in KP, v možnosti za vodenje njunega odnosa do boja kot interesa naroda, v sami opredelitvi znotraj KPJ za revolucionarni boj, v pristopu same KP — se že na sam predvečer najusodnejše zgodovinske prelomnice nahaja družbenozgodovinska osnova in razlaga nastanka in dalekovidnost Kardeljeve misli reševanja narodnega vprašanja.

Narodni značaj revolucionarnega boja

Ena od osnovnih predpostavk, po E. Kardelju je, da morata delavsko gibanje in njegova KP doseči širino in masovnost osvobodilnega gibanja.

Do tega zaključka ni prišel na podlagi „politikantskega empirizma“, temveč na osnovi temeljite analize družbenih protislovij kot tudi razmerja odnosov sil v Sloveniji, Jugoslaviji in v svetu. Zaradi tega v 'Razvoju...' posebej preučuje velika revolucionarna gibanja narodnih mas, kot so bili to npr. kmečki upori. Skoraj 40 let pozneje¹⁰⁾ potrjuje, da so bili bistveni elementi naše strategije sodelovanje osnovnih slojev naroda, tj. „zlasti delavcev, kmetov in demokratične inteligence“ in „široka osvobodilna-patriotska, demokratska in socialno progresivna politična in idejna platforma“. V tistem času je to pomenilo udarec za sektaške tokove, ki so pljuskali ob naše revolucionarno gibanje in KPJ. Na ta način je „KP sama sebi odprla pot do srca narodnih mas“, kakor je E. Kardelj govoril leta 1975.¹¹⁾ To je postala konstanta v Kardeljevem prispevku k strategiji in politiki KPJ od 'Razvoja...' iz leta 1939, pa po znamenitem članku 'Moč narodnih mas' leta 1945, vse do 'smerni razvoja političnega sistema samoupravljanja' 1977 in 1978.

Povezanost z osvobodilnimi in revolucionarnimi silami v svetu

Drugo bistveno predpostavko revolucionarne vloge in zmage delavskega in narodnega gibanja v Jugoslaviji je videl E. Kardelj v njihovi naslonitvi in povezanosti z antifašističnimi, demokratičnimi in revolucionarnimi silami v svetu.¹²⁾ Preko analize odnosov sil v svetu tik pred 2. svetovno vojno pride do zaključka, da je boj proti fašizmu tako zgodovinska nujnost kot prva neodločljiva naloga vseh progresivnih sil. E. Kardelj je pokazal na realne zunanje zaveznike slovenskega naroda in vseh narodov Jugoslavije in utrdil elemente, ki so postali trajne osnove zunanje politične

strategije KPJ in nove Jugoslavije. To je npr. izhodišče, da so notranje sile primarni faktor družbene preobrazbe. „Če hočemo pravilno izkoristiti objektivne pogoje in zaveznike, moramo do skrajnih meja razvijati tudi svoje lastne sile.“¹³⁾ Na to se nanaša tudi njegovo stališče o zgodovinski vlogi malih narodov. To je obenem oživiljanje in reafirmacija izvirnih stališč marksizma, posebej Leninovih o načelih odnosov med narodi in revolucionarnimi gibanji.

Samostojnost gibanja

Orientacija k samostojnosti naše KP pred 2. svetovno vojno ni bila samo ideja ali opredelitev, temveč preobrat v praktičnem obnašanju KPJ. Josip Broz Tito se je vrnil v državo leta 1938, v začetku maja je osnoval novo začasno vodstvo KPJ, v katerem je bil tudi E. Kardelj. J. B. Tito je leta 1977 rekel, da smo z vrnitvijo vodstva v državo... „KPJ usmerili v dejansko življenjske probleme, jo obrnili k lastnemu narodu in lastnemu delavskemu razredu. Mislim, da je bila to za tedaj ena od usodnih odločitev... Kajti, mi smo v bistvu že takrat, s tem ko smo poskušali osamosvojiti Partijo, začeli z bojem proti dogmatizmu in to ne samo na mednarodnem planu, temveč v lastnih vrstah.“¹⁴⁾

Že v 'Razvoju...' je E. Kardelj preko analize zgodovinskih izkušenj narodnih in revolucionarnih bojev dokazoval, da je samostojnost ne samo naravna lastnost, ampak bistveni pogoj razvoja in zmage delavskega in osvobodilnega gibanja. Pri reševanju tega vprašanja se ta samostojnost izraža v načelu samo-odločbe, pravice do odepitve ali združitve. To je bilo njegovo izhodiščno stališče.

Kolikšen je pomen tega stališča, so najbolj pokazala usodna gibanja v novejši zgodovini in v današnjih bojih Jugoslavije od 1941, 1943, 1948, 1950, do politike neuvrčenosti in do današnje Ustave SFRJ. Vitalnost in moč samostojnosti dokazujejo vsi neuspeli poskusi pritiskov z raznih strani na našo neodvisnost in samostojen razvoj.

Tu je potrebno spoznati, da so imele teoretična razvitost, praktična doslednost in strateški pomen samostojnosti delavskega gibanja in naroda v Kardeljevih delih družbeno oporo in pojasnitev v nastanku takšne prakse KPJ tik pred 2. svetovno vojno in v njenem vztrajnem uresničevanju te prakse. Samostojna politika in svobodna nedogmatska misel sta se druga drugo iskali, se vzajemno napajali in spodbujali. V Kardeljevih delih pa sta našli svoj najgloblji teoretski izraz, kot sta v politiki KPJ dobili realno družbeno silo, v samem uresničevanju pa zgodovinsko potrditev.

Odpiranje jasne in realne perspektive

E. Kardelj je vedno iskal odgovor na eno od vprašanj, istočasno pa je že dajal odgovor: kakšna je perspektiva, ali je, koliko in kako je prisotna v vsakem obdobju osvobodilnega in revolucionarnega boja?

Leta 1938 in 1939 je v 'Razvoju...', izhajajoč iz dejstva, da je perspektiva nujna potreba revolucionarnega boja, nakazal vrsto zgodovinskih dokazov in teoretičnih razlogov za to (npr. ko obravnava „občo perspektivo razvoja narodov“). Kot eno od spoznanj so te misli postale bistvena komponenta prevladujoče idejne zavesti našega delavskega gibanja in njegove KP.

V predgovoru k drugi izdaji 'Razvoja...' 1957. leta se že v prvi misli vprašuje „o perspektivah, ki se nam danes odpirajo na področju narodnega vprašanja.“¹⁵⁾

Leta 1966 to potrebo izrazi v obliki metodološkega stališča, ko piše: „Človekova misel mora sicer vedno hiteti naprej, ne samo pred hotenjem, temveč tudi pred možnostmi današnjega dne; toda ustvarjalna bo le, če vsebuje tudi kontinuiteto z „obstoječim“, ker je prav v tem resničnost.“ In naprej: „Uresničiti resnično napreden jutri je torej mnogo težja in večja naloga, kot samo negirati obstoječe.“¹⁶⁾

Leta 1977 zahteva, „da mora biti perspektiva ena od izhodiščnih točk naše orientacije, ki mora biti prisotna in vsakdanji izgradnji našega sistema demokracije socialističnega samoupravljanja...“¹⁷⁾ Vsebinska, skupna nit vseh navedenih stališč je v tem, „kako, na kakšni poti lahko realiziramo naš narodni program“¹⁸⁾ (podčrtal E. K.) V iskanju odgovora prihaja do zaključka, da je to pot lastnega boja (slovenskega) in skupnega boja (narodov Jugoslavije). To so obrambne priprave za časa fašistične nevarnosti, oborožene osvobodilne akcije in osvajanje oblasti za časa fašistične okupacije, razvoj socializma v samoupravljanje za časa mira.

Vprašanje o akcijski sprejemljivosti takšnega boja (po vseh zgodovinskih izkušnjah) in praktičnem uresničanju (v sodobnih okoliščinah) — sledita dva istočasna in nedeljiva odgovora. To sta samoodločba slovenskega naroda, ki bi ustanovil zgodovinsko obliko lastne države in enotnost enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije, ki bi

ustanovili federativno državo in družbeno skupnost.

Pomen odpiranja tako jasne perspektive se je stalno izkazoval v kasnejšem zgodovinskem razvoju. Postal je glavni in osnovni princip v platformi OF, v temeljnih odločitvah 2. zasedanja AVNOJ-a 1943. leta, v strategiji KPJ in ZKJ za časa oborožene revolucije in izgradnje socializma. Leta 1977 je E. Kardelj napisal, „da so bili narodi in narodnosti pripravljeni za zedinjenje v enotni narodnoosvobodilni vstaji pod pogojem, da bo odprta perspektiva in dana garancija, da bo nova Jugoslavija država svobodnih in enakopravnih narodov in narodnosti.“¹⁹⁾ Iz vsega naštetega izhaja, da se Kardeljeva misel ni zadovoljila le s „soočanjem marksizma“ z danimi družbenimi tendencami s predmetom raziskovalne preokupacije. Njegova analiza objektivnih in subjektivnih pogojev je izhajala iz spoznanja razvoja družbenih tendenc in okoliščin takšnih, kakršne so in ne iz apriornih stališč katerekoli teorije. Zato je misel s svojimi vitalnimi in ustvarjalnimi lastnostmi dosegla najvišje domete v marksistični družbeni teoriji naše dobe.

Objektivne zakonitosti in realne možnosti kot izhodiščno stališče

Kateri teoretični in metodološki principi so omogočili in zagotovili, da je misel E. Kardelja na področju narodnega vprašanja trajne vrednosti in da je bila njena resničnost potrjena z družbeno zgodovinsko prakso — prakso samo?

Analiza prikazuje, da so objektivne zgodovinske zakonitosti in realne možnosti družbenega razvoja izhodiščna točka njegovih raziskovalnih in miselnih preokupacij. Stalno išče vzroke, korene, izvore, osnove, bistva, gibalne sile, glavna protislovja, glavne tendence za vse, kar nastaja v našem razvoju.

Takšen pristop se je razvil že v 'Razvoju...' in sicer v taki meri in s takšno razjasnitvijo zgodovinskega razvoja slovenskega naroda, da to še danes ni preseženo. To se je zgodilo prvič v teoretični družbeni misli Slovenije in Jugoslavije. Tu najdemo že razvito in v vsej razpravi prisotno razmejitve med prejšnjimi in tedanjimi subjektivizmi. Na eni strani idealizem in nezgodovinske abstrakcije romantizma, panslavizma, ilirizma, pangermanizma, do avstromarksizma in raznih socialističnih utopij in vse do „integralističnega buržoaznega jugoslovanstva“ in unitarizma. Na drugi strani pa razmejitve z raznimi vrstami slepega empirizma kot ideologije političnega pragmatizma, ki je bil vedno zaslužen s pojavnim, dnevnim in lokalnim, kar dovolj kaže od klerikalizma do oportunitizma v delavskem gibanju.

Plod takega pristopa E. Kardelja je tudi prispevek k marksistični analizi naroda in njegove družbenozgodovinske določitve. V 'Razvoju...' predvsem poudarja: „Pojav naroda je specifična manifestacija družbenega življenja...“ Nato: „Narod je specifična nacionalna skupnost, nastala na osnovi družbene delitve dela v dobi kapitalizma na kompaktnem teritoriju in s skupnim jezikom ter bližnjo etnično in kulturno sorodnostjo nasploh.“ (podčrtal E. K.)²⁰⁾

19 let kasneje v pregovoru k drugi izdaji ponovno poudarja družbenozgodovinski značaj naroda in njegovo povezanost s stopnjo razvoja družbene delitve dela. „Narod, kakor ga pojmuje danes, je zgodovinski socialno-ekonomski in kulturni političen pojav, ki je nastal v določenih pogojih družbene delitve dela.“²¹⁾

Tudi Kardelj razvija tako eksplicitno kritiko Stalinovega mehanicističnega zunanje-ga povezovanja (npr. trgovinska menjava, prometna sredstva) socialnih ekonomskih struktur in naroda kot tudi reduciranje ekonomske komponente na „ekonomsko povezanost“. Kardelj nadaljuje, in posebej poudarja „družbeno vlogo“ naroda, kaže, kako „postaja element objektivne družbene zakonitosti svoje dobe.“²²⁾ Nato trdi, da... „začetne točke morajo biti družbenoekonomski procesi, ne zunanje manifestacije naroda.“²³⁾ Na koncu dokazuje, da je narod produkt družbenoekonomskih odnosov in stopnje boja produktivnih sil kapitalističnega obdobja.²⁴⁾

Tu je treba za razliko od posameznih današnjih interpretacij pri nas in v svetu spoznati bistveni in eksplicitni poudarek: da gre za odnose in procese, za proizvodne sile in družbeno delitev dela na nivoju kapitalizma. Ne gre za reduciranje le na eno od zgodovinskih oblik, na izključno buržoazni značaj na tej stopnji razvoja družbe.

Zgodovina 20. stoletja je pokazala, da je na stopnji razvoja, ki je značilna za kapitalizem, glavni nosilec narodnih interesov lahko tudi delavski razred, s tem so v razvoju in nastanku socialistični družbeni odnosi.

S to „diferentia specifica“ je Kardelj postavil teoretsko osnovo za znanstveno zasnovano kritiko prejšnjih in današnjih dogmatskih razdelitev narodov na „buržoazne“ in „socialistične“.

Na drugi strani pa je s tem teoretičnim spoznanjem prišel do izredno važnih zaključ-

kov za marsikolično raziskovanje narodov in njihovih odnosov v pogojih socializma, za znanstveno in ne volutaristično in abstraktno subjektivistično ukvarjanje s perspektivo narodov. To so npr.:

... „da je napačno vsako istovetenje naroda z državo.“ (1939)

„Odkar obstaja presežek dela, obstajajo ob razredni diferenciaciji in notranjih družbenih antagonizmi, tudi boji med plemeni, narodi, nacijami za ta presežek dela.“ (1957)

„Toda v svojem bistvu je narodno vprašanje brez dvoma vprašanje cele družbe.“ (1957)²⁵⁾

„Gledano skozi to prizmo je ekonomska samostojnost naroda samo logično nadaljevanje tiste ekonomske samostojnosti delovnega človeka, ki jo zagotavlja samoupravljanje pri delu in delitev po delu. (1964)²⁶⁾

„V odnosih med narodi mora biti uporabljen isti princip, ob določenih modifikacijah, ki velja za socialistične ekonomske odnose med ljudmi, tj. da ima vsak narod pravico in realno možnost, da živi in se razvija v skladu z rezultati svojega dela in z razvojem proizvodnih sil...“ (1964)²⁷⁾

„Do takrat, ko bo še obstajala delitev po delu kot nujna osnova in oblika socialističnih družbenoekonomskih odnosov, bo imelo nacionalno vprašanje ekonomske, politično in državno in ne samo kulturno, etnično in demokratično vsebino.“ (1971)

„Takšna vloga naroda (ob zagotovitvi enakopravnosti v delitvi po delu — op. V. S.) je lahko presežena samo z nadaljnjim razvojem proizvodnih sil in mednarodne delitve dela, ki postopno združuje ves svet na bazi zgodovinske vse bolj rastočega obsega skupnih ekonomskih in družbenih interesov.“ (1971)

„Moderni narod predstavlja integracijo družbenega dela in integracijo zavesti, ki je nastala v dobi razvoja proizvodnih sil, v katerih se je razvijal kapitalizem.“ (1971)²⁸⁾

Ob tem je treba pripomniti, da je takšen pristop k narodu in mednarodnim odnosom omogočil njihovo adekvatno postavitev in reševanje v sklopu celotnega družbenega razvoja. Od tod je sledilo trajno spoznanje, da so svobode narodov zgodovinski predpogoj notranjih družbenih sprememb na progresivni in delavsko-razredni osnovi. To so pokazali že boji proti turškemu zaslužjevanju, proti avstroogrskega zavojevalcu, proti fašističnemu okupatorju, kakor tudi današnji boji za ohranitev neodvisnosti.

Navedel sem le te zaključke predvsem zato, da bi pokazal, kako Kardelj vidno in dosledno odkriva integral naroda v njegovi vsestranski družbeni določitvi. Ta določitev ni le eden od elementov. Temveč je telo naroda v dejanskosti in zato izhodišče za spoznavanje. Takšno „situiranje“ je nastalo tudi ob hkratni kritiki značilnih redukcij naroda na njegove posamezne komponente (npr. avstromarkisti, Stalin, razni aspekti abstraktno humanističnih pristopov) in tudi zaradi kritike raznih eklektičnih relativizacij naroda, ki so pogosto podlegale pragmatizmu „potegovanja tiste karte“, ki je potrebna. Tako je v marksističnem idejnem fondu utrta pot za vedno potrebno razmejitve od odgovarjajočih spoznanj enostranskosti in pristranskosti iz prakse. Te omejitve se npr. izražajo v volutarističnih konstrukcijah in praktičnih licitacijah elementov naroda glede na tekoči ožji interes in njemu podrejena spoznanja.

E. Kardelj je na osnovi analize objektivnih zakonitosti pretekelega in sodobnega razvoja slovenskega naroda in drugih narodov prišel do družbene opredelitve naroda. Njeno resničnost in izvirni značaj za akcijo je stalno potrjevala družbena praksa. Kot logičen rezultat tako usmerjenih raziskovanj naroda pa istočasno nastajajo posebna metodološka stališča za proučevanje celotne narodne problematike. Kot npr.:

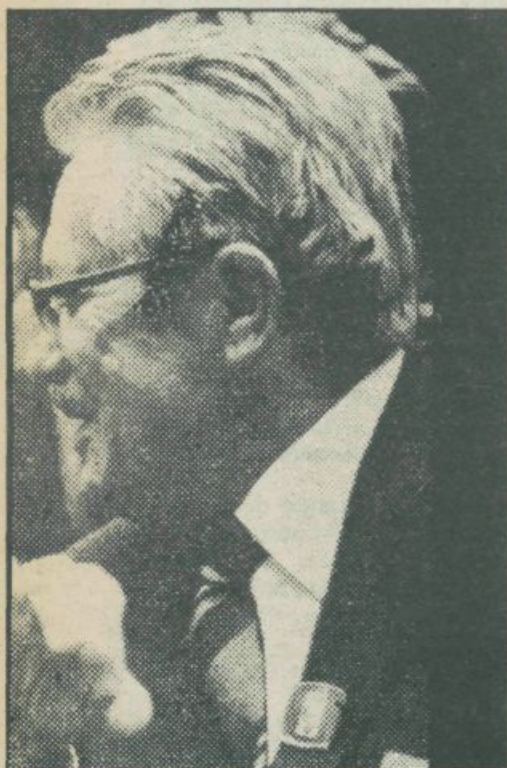
„Trocki, ki je izhajal iz 'neomajnega prepričanja', je z eno potezo peresa ukinil narod in njegovo vlogo v sodobnem družbenem razvoju; kot da je človeštvo že doseglo takšno stopnjo razvoja proizvodnih sil, ki ukinja družbenoekonomsko vlogo naroda.“ (1960)²⁹⁾

„Zato je tu predvsem pomembno, da mi komunisti vemo, katera pota so pravilna za preseganje nacionalizmov vseh vrst, pota, ki jih nalaga objektivna zakonitost sodobnega družbenega razvoja.“³⁰⁾

„To, kar je umetno, izkonstruirano in kar ni v sami naravi stvari, ne more dati dobrih rezultatov. To velja za razne sodobne tehnokratskoetatične konstrukcije, kakor je to včasih veljalo za panslavistične ali pa integralno jugoslovanske koncepcije iz dobe narodnega prebujanja.“³¹⁾

„Lahko bi se zmotili, če bi v reševanju mednarodnih ekonomskih odnosov izhajali izključno iz nekih idejnih in političnih konstrukcij, ne da bi jih videli v njihovi realni medsebojni povezanosti in ekonomskih učinkih.“³²⁾

„Moramo izhajati iz dejstva, da je Jugoslavija večnacionalna socialistična skupnost, za katero ne veljajo nikakršna posebna pravila in nikakršne umetne idejne konstrukcije, temveč čiste objektivne zakonitosti, po katerih tečejo odnosi med narodi nasploh.“³³⁾

Konkretnozgodovinska analiza kot metodološko načelo

Centralno preokupacijo Kardeljeve misli sestavljajo osnovni problemi družbenega razvoja v danih okoliščinah. Pri tem se stalno vprašuje: kaj je vsaj v kali že odprlo revolucionarni tok, kaj je zgodovinsko dozorelo in kaj je za zavest osnovnih gibalnih sil sprejemljivo, kakšna je aktualna razdelitev in odnos družbenih sil in interesov, kaj je najbolj dolgoročno za najnaprednejše sile, kateri praktični koraki so močni in potrebni, itd.? Skratka, uporno išče odgovore, ki jih zahteva njegov čas. Ta lastnost Kardeljevega dela je tako očitna, da je ni treba dokazovati. S stališča naše teme pa se postavlja vprašanje: kateri spoznavni princip prežema in izraža iz odgovorov na izzive našega časa? Kaj ti odgovori prinašajo na področju problematike naroda? Njegove odgovore prežema vedno konkretna zgodovinska analiza kot bistvena komponenta celotnega pristopa. Že v 'Razvoju...' ni njegovo razumevanje konkretnozgodovinskega ne pozitivistično in ne faktografsko, ki bi misel utapljalo in zasužnjevalo. Niti ni apriorno shematsko, v smislu prirojanja stvarnosti kategorijam in dogmam, ki jih uporablja. Usmerjen je proti iluzijam iz preteklosti in umetnim konstrukcijam bodočnosti. Zoperstavlja se zamenjavi dejstev in meril iz ene

etape razvoja s tistimi iz druge. Skratka, Kardeljevo razumevanje je odprto za živa dogajanja. „Izgubljanje v abstraktnosti je vedno znak dezorientacije in bega od stvarnosti...“, je zapisal v zaključnem poglavju 'Razvoja...' „Bodočnost slovenskega naroda.“³⁶⁾

Glede na takšno razumevanje konkretnozgodovinskega je E. Kardelj izvrševal podrobne in vsestranske analize okoliščin in celotnih pogojev, v katerih teče dejansko življenje. Dejstva, ki jih odkriva, so trdno vkomponirana v prostor in čas. Ne lebdi kot izolirani fenomeni niti kot mrtve kategorije. V njegovi interpretaciji se čuti jasno razlikovanje znanstvenih in empiričnih dejstev. Zato se v tekočih pojavih, ki jih raziskuje, razpoznava njihov globlji družbeni smisel, pri aktualnih dogajanjih pa njihovo zgodovinsko vlogo. Na ta način dosega takšno stopnjo eksaktnosti, da ni prostora za razne ideologizme.³⁷⁾

Tak razviti in omišljeni konkretnozgodovinski pristop je omogočil Kardelju več posebnih analiz o narodih in njihovih odnosih. Med temi imajo poseben pomen plodovita spoznanja o tem, kaj je najbolj odločilno na vsakokratni stopnji razvoja za vsak narod posebej in za vse skupaj.

Prav tako ta spoznavna pot odpira vrata eksaktnemu spoznanju in definiranju mnogih značilnosti, ki karakterizirajo zgodovinski razvoj in sodobno vlogo vsakega naroda. V tem se lahko najde metodološko pojasnitev za pretanjen posluš, za prodorno misel in demokratičen odnos Kardelja napram interesom in pozicijam, smerem in oblikam osvobodilnih in revolucionarnih bojev.

V njegovem konkretnozgodovinskem pristopu je pokazano in dokazano, da boj slovenskega naroda za svobodo na strani progresivnih sil v Jugoslaviji in svetu, ni nesmišlen in zaman niti po tisočletni podrejenosti nemškemu zavojevalcem. Še več — konkretnozgodovinska analiza ga privede do vrste spoznanj o potencialnih možnostih o vlogi številčno majhnih narodov v sodobnem svetu, o smereh in pogojih njihovega razvoja, o različnih njihovega delovanja itd.

Glede na konkretnozgodovinski pristop se je Kardeljeva znanstvena objektivnost izkazovala v stalnem spoznavanju večnacionalne in etnično zapletene sestave jugoslovanske skupnosti. Ta raznovrstnost je zahtevala in omogočila, da se razvije celovit pogled na značilnosti socialistične graditve in družbene organizacije v narodnostno raznolikih družbah in da se odstrani „tabu“ s problema razvoja naroda v pogojih socializma, tako da tudi to vprašanje dobi „pravico državljanstva“ v sodobni marksistični misli in da se na vsaki stopnji razvoja iščejo skupni odgovori na skupna vprašanja vseh narodov in narodnosti ene države.

Konkretno zgodovinska utemeljenost in akcijska učinkovitost Kardeljeve misli sta pokazali vso svojo vrednost prav v Kardeljevih analizah položaja, konkretnih obnašanj in spremenljivih oblik boja kontrarevolucionarnih sil, posebej pa nacionalizmov vseh vrst. Kardeljev način iskanja vzrokov nacionalističnih pojavov v pogojih socializma in sredstev boja zoper nje je že toliko preizkušen v praksi, da lahko ostane za vodiča nadaljnjim raziskovanjem in obvladovanjem tega fenomena.

Kardeljeva zajetna misel se ne more zreducirati na eno samo dimenzijo. Niti se ne more v celoti pojasniti, določiti, niti določiti osnovne lastnosti, ker ne bi odražala vse njegove misli. Če bi v tej misli iskali tisto resnico, ki jo je najtežje postaviti pod vprašaj, jo lahko najdemo v pojmu RAZVOJ. Zato ni slučajno ta beseda naslovu njegove prve, danes že klasične in njegove zadnje — programske, knjige. V tej sintezi je zajeta narava družbenih fenomenov, ki jih raziskuje, jedro znanstvenih pogledov in smisel metod, ki jih uporablja. V njej se izraža Kardeljeva kritika vseh vrst absolutizacije in apologetike vsega, kar obstoji. Odprtost Kardeljeve misli in spoznanja je tista osnova, zaradi katere bo ta misel preživela čas, v katerem je nastala.

Torej, glavna kvaliteta Kardeljevega miselnega pristopa je postavitev objektivnih zakonitosti in realnih možnosti družbenega razvoja, pri tem pa jih je istočasno razmejil od subjektivističnih konstrukcij različnih vrst. Zato so lahko v naši družbeni praksi nastajale rešitve, ki so se tudi uresničevale.

Iz teh posebnih nastajajo splošna teoretična metodološka spoznanja za materialistično obravnavo celotnih družbenih procesov. Le-te poudarja Kardelj pri vsakem raziskovanju vsakega bolj kompleksnega družbenega fenomena. Tu se bom samo za ilustracijo naslonil le na dve njegovi pomembni razpravi.

V razpravi 'Socializem in vojna' (1960) piše:

„Prav zato praksa nikomur ne dovoli, da neka novost preskače nujne razvojne faze in da objektivni razvoj vstopa v umetne konstrukcije.“ in drugje: „V objektivni analizi moramo paziti, da ločujemo subjektivno od objektivnega, tj. da nam parole in politične deklaracije ne prikrijejo materialno bistvo stvari.“³⁴⁾

V delu 'Kulturna in ekonomska vprašanja mednarodnih odnosov', ki je posebno pomembno zato, ker je nastal v pripravah za VIII. kongres ZKJ 1964. leta, kjer se je prvič celovito in javno obravnavalo probleme razvoja narodov in njihovih odnosov v pogojih socializma, je Kardelj zapisal:

„Toda treba je jasno videti, kaj je dejanska zgodovinska progresivna zakonitost in nujnost, a kaj je njena pragmatična interpretacija v vsakdanji praksi...“

„Toda takšna akcija ni možna sama zase izven prostora in časa. Lahko je uspešna le takrat, če se naslanja na takšne realne odnose med ljudmi, ki so zgodovinsko dozoreli in katere lahko ljudje sprejmejo kot izraz svojih

lastnih, materialnih in moralnih prepričanj.“

„Očitno je, da ta objektivna protislovja ne moremo obvladovati z ideološkimi formulami, še manj pa z državno prisilo preko federacije. Nasprotno, hipertrofija takšne prisile bi lahko privedla federacijo v skrajno resno politično krizo.“³⁵⁾

Na ta način se je moralo priti do odkritega spoznavanja protislovnosti v socializmu. S tem so se premagovale zanke in stranpoti, ki posebno v pogojih socializma lahko vodijo v začasno stagnacijo. S takšnim pristopom je E. Kardelj prispeval k temu, da je bilo v naši revoluciji manj tavanj in da so bili vedno jasni strateški cilji.

- 1) Prvič ga je izdala „Naša založba“ v Ljubljani leta 1939. Drugo dopolnjeno izdajo je izdala Državna založba Slovenije v Ljubljani leta 1957. Ta druga izdaja s predgovorom iz aprila 1957. leta je izšla v srbohrvaščini leta 1958 in 1960 v založbi beogradske „Kulture“. Kot izvor za vse navedbe je uporabljena izdaja „Kulture“, Beograd, 1960.
- 2) Leta 1973 je to delo izdal „Komunist“ v Beogradu. Posamezni deli te knjige, posebej pa še predgovor k drugi izdaji, so bili objavljeni večkrat v več drugih izdajah.
- 3) 'Razvoj...' str. 427
- 4) Isto, str. 421
- 5) Isto, str. 56
- 6) Isto, str. 56
- 7) Isto, str. 70
- 8) Pravici razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, str. 76, „Komunist“, Beograd, 1978.
- 9) Razvoj slovenačkega nacionalnega pitanja, str. 70
- 10) NI treba pozabiti, da je bila KPJ takrat edina partija, ki je v 2. svetovni vojni povedla delavski razred in vse narode in narodnosti Jugoslavije v narodnoosvobodilni boj in socialistično revolucijo.
- 11) Glej razpravo Politička i vojna strategija narodnoosvobodilnega ustanka i socialističke revolucije u Jugoslaviji i Titova stvaralačka uloga u njenom koncipiranju i realizovanju, „Komunist“, Beograd, 1975, 1977.
- 12) Razvoj slovenačkega nacionalnega pitanja, str. 12
- 13) Isto, str. 67
- 14) Isto, str. 418
- 15) Predavanja „O borbi i razvoju KPJ izmedju dva rata“, Tri godine — „Godišnjak“, Političke škole „Josip Broz Tito“, str. 62, Kumrovec, 1978.
- 16) 'Razvoj...' str. 5
- 17) Beleške o našoj društvenoj kritici, str. 112 in 143, Izbor iz dela — knjiga V, „Komunist“, Beograd, 1979.
- 18) Pravici razvoja... str. 440
- 19) Razvoj... str. 440
- 20) Politička i vojna strategija narodnoosvobodilnega ustanka i socialističke revolucije... str. 430, Izbor iz dela, knjiga VII.

- 21) Razvoj... str. 103, 104
- 22) Isto, str. 47
- 23) Isto, str. 58
- 24) Isto, str. 62
- 25) Isto, str. 63
- 26) Isto, str. 75, 59, 62
- 27) Kulturna i ekonomska pitanja medjunacionalnih odnosa, v knjizi Nacija i medjunarodni odnosi, str. 91, 92, BIGZ, Beograd, 1975
- 28) Isto, str. 100
- 29) Brošura Ustavne promene, str. 104, 105, 108, „Komunist“, Beograd, 1971
- 30) Nacija i medjunarodni odnosi, BIGZ, str. 231, Beograd, 1975
- 31) Isto, str. 70
- 32) Isto, str. 88
- 33) Isto, str. 94
- 34) Isto, str. 98
- 35) Isto, str. 221
- 36) Isto, str. 74, 97, 110
- 37) Razvoj... str. 433
- 38) TI ideologizmi so danes npr. v nekaterih interpretacijah zgodovine našega socialističnega razvoja, ki si lastijo znanstveni karakter in domet. Pojavljajo se v obliki apriornih modelov, v uporabi črno-bele tehnike slikanja, v redukciji zgodovine na politične dogodke in citiranje samo arhivskih tekstov, pri tem pa pozabljajo na zgodovinske okoliščine in nekritično projektirajo merila na preteklost in pretekla na sedanjost.

EDVARD KARDELJ

Minilo je 70 let od rojstva revolucionarja in marksista Edvarda Kardelja. Seveda je prekmalu, da bi ocenili vse razsežnosti in njegov prispevek k marksizmu in praksi delavskega samoupravljanja. Z vso jasnostjo pa lahko rečemo, da je njegovo življenje in delovanje ne- ločljivo povezano z zgodovino Komunistične partije Jugoslavije in Zveze komunistov Jugoslavije.

Bil je na čelu revolucije, ki se je zapisala v zgodovino svetovnega delavskega gibanja kot druga — po Oktobrski — samobitna revolucija. Prav zato je jugoslovanski delavski razred lahko storil naslednji korak v nadaljevanju revolucije in to boj za delavsko samoupravljanje. In prav to je področje na katerem je pomen teoretičnih in praktičnih izkušenj jugoslovanskega delavskega razreda v mednarodnem delavskem gibanju izredno velik. Prav zato tudi marksistična misel Edvarda Kardelja nikakor ne ostaja v jugoslovanskih okvirih, ampak ima mednarodni pomen.

Edvard Kardelj je do konca deloval v prvih vrstah našega boja za delavsko samoupravljanje. Zato ni čudno, da smo prav sedaj dobili njegovo zadnje delo, ki ga je dokončal tik pred smrtjo. To je: „Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944–1957 (Spomini).“

Še veliko bi lahko napisali o njegovih delih in njegovem pomenu. Toda morda je najbolje, če damo besedo njegovim delom in avtorjem, ki analizirajo njegov marksistični opus.

V tej številki Tribune zato objavljamo prispevek Vukašina Stamboliča: „Misel Edvarda Kardelja“. To je prispevek, ki ga je imel V. Stambolič na novembrskem znanstvenem posvetovanju v Banja Luki: „Nacionalno vprašanje v jugoslovanski teoriji in praksi — prispevek Edvarda Kardelja.“

NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!

Uredništvo

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA — UK ZSMS LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II — 86
Telefon: (061) 21—280

Uredništvo:

Franc Milošič — glavni urednik, Igor Bavčar — odgovorni urednik, Bojan Korsika — teorija, Rudi Podgornik — naravoslovje, Igor Žagar — kultura, Ante Goran Čala — likovna in tehnična oprema, Nives Vidrih — lektorica, Mitja Maruško — prodaja, Maja Bavdaž — tajnica;

Izdajateljski svet:

Rudi Rizman, Primož Heinz, Mile Setinc, Marjan Kunej (predsednik), Janez Topovšek, Samo Hribar, Tomaž Kraševac, Borut Eržen, Bojan Korsika, Branko Bratković, Franc Milošič, Igor Bavčar.

Uradne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. Redni javni sestanki uredništva so vsak torek ob 17. uri. Celoletna naročnina za dijake in študente 50 din; za ostale 75 din; Poština plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Št. žiro računa 50101—678—47303 z obveznim priložnim za Tribuno.

Tisk: tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani. Priprava za tisk: BEP Dnevnik (Vesna Škrbec, Mišo Kotnik, Roman Rot, Majda Kotnik, Marija Sokač, Veronika Vidrih, Niko Rebek, Vera Dobovišek, Ksenija Šurk in Drago Pečenik)

Oproščeni temeljnega javka na promet po pristojnem sklepu št. 421—1/70 z dne 22.01.1973.

PRODUKCIJA DELOVNE SILE

Pred javno razpravo o predlogu zakona o usmerjenem izobraževanju

Konec decembra lanskega leta, točneje 20. 12. 1979, smo (se pravi le nekateri) dobili delovno zasnovo predloga Zakona o usmerjenem izobraževanju. Nov predlog je obsežnejši kar za 20 novih členov, vendar to ni vse, kar je novega. Pravzaprav je bolj zanimivo to, kar je staro.

Zelo pomembno je, da vemo, da je to druga faza sprejemanja tega zakonskega akta, ki nas v določeni meri prisiljuje in omejuje, omejuje v smislu razprave zgolj o posameznih členih. Daleč od tega, da bi insinuirali zgrešenost običajnega postopka pri sprejemanju pravno-formalnih aktov v skupščinskem sistemu, menimo le, da razprava o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju, o reformi šolstva sploh, ni še dala tistih in takih rezultatov, ki bi zadostovali za zavestno spoznanje posledic s tem predlogom načrtovane reforme.

Med drugim je moč osnovno za te trditve najti tudi v izkušnjah iz javne razprave o osnutku na univerzitetni konferenci ZSMS v Ljubljani, ki sicer kvalitete razprave ne more pohvaliti z množičnostjo, se pravi številom udeleženi osnovnih organizacij ZSMS v tej razpravi. To je precej posledica splošnega stanja v ZSMS in na univerzi posebej, stanja, ki mu je namenjen drug komentar v tej številki Tribune.

No, poanta, na katero napeljujemo že skoz in skoz in ki smo jo nameravali zapisati pravzaprav šele na koncu, je, da bi bilo napak omejevati in preprečevati široko razpravo o predlogu, ki se bo morala marsikje vrniti nazaj v problematiziranje nekaterih osnovnih in še nejasnih kategorij zakona. Zato je zmotna trditev, ki pravi, da gre v tej drugi fazi zgolj še za nekatere „kozmetične posege“ v formo zakona.

V tem smislu je napisan ta naš prispevek k javni razpravi o predlogu zakona o usmerjenem izobraževanju. Ne bomo si lastili seveda nikakršnih končnih sodb o tem predlogu, ker bomo govorili o njegovi delovni zasnovi in nenazadnje tudi zaradi tega, ker bomo o predlogu obširneje pisali drugič – ob spremljanju javne razprave na univerzitetni konferenci ZSMS v Ljubljani.

Tokrat se bomo zato omejili na nekatera bistvena določila delovne zasnove, na katera smo v Tribuni opozarjali že ob razpravi o osnutku zakona in o katerih je zelo podobno stališče zavzela tudi UK ZSMS v svojih pripombah (recimo na 43. člen osnutka zakona).

O čem bomo torej pisali v tem članku? O „usposabljanju“, ki ga delovna zasnova omenja že v šestem členu, toda z zakrito pravo namero. Zakrito za površne bralce namreč, ki se ne želijo ali pa ne morejo ukvarjati z nadaljnjimi 213 členi in jim ni do sumničnega „božjo nezmotljivost“ sestavljalcev delovne zasnove. Pisali bomo torej o tem, kar je v tretjem odstavku 6. člena ponujeno kot na videz neobvezno, fakultativno „usposabljanje po osnovni šoli“.

Uredništvo

PRODUKCIJA DELOVNE SILE

O obvezujoči neobveznosti ali »usposabljanju po osnovni šoli«

V tem članku bomo govorili o produkciji delovne sile, o „normalnem značaju delovne sile“, t.j. o tisti normi, ki jo na novo določa in dejansko cementira delovna zasnova predloga zakona o usmerjenem izobraževanju v nekaterih svojih določilih. Govorili bomo o dvojnosti v izobraževanju, ki jo uzakinja ta akt, dvojnosti, ki je bila predmet kritične analize že v svoji stari formi osnutka zakona o usmerjenem izobraževanju. „Izobraževanje za enostavna in manj zahtevna strokovna dela“, stara vsebina skrita za novo formo „usposabljanja po osnovni šoli“ bo tokrat predmet naše analize!

Dvojnost v izobraževanju

Ta dvojnost je dopuščena že v 6. členu delovne zasnove, a tu še v svoji nerazviti obliki kot možna, dopuščena, fakultativna. Veliko bolj očitna pa se kaže že v 12. členu, kjer se izobraževanje dokončno razcepi tudi navzven, terminološko, se pravi formalno in vsebinsko. V drugem odstavku tega člena, kjer se govori o „usmerjanju mladine, delavcev, drugih delovnih ljudi in občanov v izobraževanje in – usposabljanje...“. Torej že delitev izobraževanja in „usposabljanja“. Tudi v 14. členu, kjer se v drugem odstavku lahko prebere tudi naslednje besede: „Z usmerjanjem v izobraževanje se omogoča učencem, da... čim hitreje dosega strokovno izobrazbo in – usposobljenost za vključitev v delo...“.

Sama delovna zasnova ponuja seveda še veliko argumentov za te naše trditve in eden najtrdnjših sloni na analizi 25. člena v tej zasnovi. V njem je zapisano:

„S svobodno menjavo dela v neposrednih odnosih z izvajalci se zagotavlja zlasti usmerjeno izobraževanje po vzgojnoizobraževalnih programih za izpopolnjevanje strokovne izobrazbe in usposabljanje, s svobodno menjavo dela v izobraževalnih skupnostih in po njih pa zlasti usmerjeno izobraževanje po vzgojnoizobraževalnih programih za pridobitev strokovne izobrazbe.“

V tem členu je utemeljeno izhodišče, tako kar zadeva financiranje kakor tudi določanje programov za „usposabljanje“, katerih posebni okviri so dokončno zbiti v 42., 44. in morda še v 54. členu te delovne zasnove.

Svobodna menjava dela »v neposrednih odnosih z izvajalci«

V resnici gre tu za reprodukcijo,² za ponovno založitev akumulirane presežne vrednosti s strani organizacije združenega dela (uporabnikov³) iz tim. materialne proizvodnje v produkcijo delovne sile. Na eni strani imamo torej del akumulirane presežne vrednosti OZD (del dohodka) realizirane na trgu in v otipljivi denarni obliki, ki jo ta OZD zalaga v produkcijo najbolj specifičnega blaga – delovne sile; na drugi strani pa imamo

OZD v družbenih dejavnostih (izvajalca, tj. recimo šolo), ki prodaja svoje „storitve“. V tem menjalnem odnosu ponuja šola organizaciji združenega dela delo, toda ne delo kot abstraktum, temveč določeno koristno, konkretno delo – učiteljsko delo!

„V resnici prodajalec delovne sile realizira njeno menjalno vrednost in odtuji njeno uporabno vrednost, kakor prodajalec vsakega drugega blaga. Ne more dobiti prve, ne da bi oddal drugo. Uporabna vrednost delovne sile, delo samo... ne pripada njenemu prodajalcu, kakor uporabna vrednost prodanega olja ne pripada več prodajalcu olja.“⁴

Kar se tu menja, je ekvivalent za vrednost delovne sile, „ki je v delavčevi osebnosti in ki se od svoje funkcije, dela, razlikuje prav tako, kakor stroj od svojih opravil.“⁵ Ne gre torej za menjavo „dela“! Da pa je ta menjava opravljena „svobodno“, s samoupravnim sporazumom med „uporabniki in izvajalci“ – o tem ne gre dvomiti, kajti prodajalec in kupec se na trgu srečujeta svobodno in le od njune volje je odvisno njuno dejanje.⁶ Da je ta „svoboda“ toliko bolj pristna v njuni „neposrednih odnosih“, je toliko bolj razumljivo. Samoupravni sporazum o „usposabljanju“ delavcev po osnovni šoli bosta torej sklenila svobodna delovna organizacija iz materialne proizvodnje in svobodna delovna organizacija iz družbenih dejavnosti. Njuni delavci oziroma predstavniki njunih delavcev.⁷ Sedaj, ko smo deloma demistificirali „svobodno menjavo dela v neposrednih odnosih z izvajalci“, gremo lahko dalje.

»Neodvisni producenti«

V delovni zasnovi predloga zakona o usmerjenem izobraževanju in izhodiščih za razvoj družbeno-ekonomskih odnosov na področju usmerjenega izobraževanja⁸ so organizacije združenega dela, ki odločajo o „usposabljanju v neposredni svobodni menjavi dela“, nasproti izobraževalnim delovnim organizacijam in v medsebojnih odnosih postavljene v položaj „neodvisnih producentov“, ki ne priznavajo nobene avtoritete razen konkurence, sile, ki jo izvaja nanje pritisk njihovih obojestranskih interesov.⁹ Dejstvo, da je taka oblika svobodne menjave dela „v neposrednih odnosih“ možna ne zgolj med posameznimi delovnimi organizacijami, ampak tudi med „skupnostjo uporabnikov“ in izobraževalno organizacijo, ne spremeni ničesar.

Vsaka zavestna družbena kontrola in urejanje družbenega produkcijskega procesa je zato že a priori spoznana za vmešavanje v „svobodno in neposreden odnos“ med „neodvisnimi producenti“, tj. organizacijami združenega dela. Ta pa, ki se vmešava že nekaj časa, naj ne bi bil nihče drug kot vrhovni arbitar – država. Delavci ali njihovi reprezentantje se tako o produkciji delovne sile dogovarjajo izključno na trgu in položaj, v katerem so, se jim prikazuje, kot da jih sili, „da so delavci kot asociacija svoji lastni kapitalisti, tj. da uporabljajo produkcijska sredstva za opajanje svojega lastnega dela.“¹⁰ To seveda je „prvi preboj stare oblike, čeprav seveda povsod, v svoji stari organizaciji, reproducira in mora reproducirati vse pomanjkljivosti obstoječega sistema.“

Del teh „pomanjkljivosti“ reproducirajo tudi določila delovne zasnove predloga zakona o usmerjenem izobraževanju. V pogojih, ko „delavci kot asociacija... uporabljajo produkcijska sredstva za opajanje svojega lastnega dela“, je nujno spoznani in temeljni interes delavcev profit – tj. dohodek temeljne organizacije združenega dela. Ta parcialni interes vsake delovne organizacije posebej postane na nivoju celotne družbene produkcije splošen interes in hkrati pogoj za

„podlago višje oblike družbe.“¹¹ Da pa se ne bi posamezne delovne organizacije obnašale kot „neodvisni producenti“, torej izključno v skladu s parcialnimi interesi delavcev, v kar jih sili zavestno spoznan interes po čim večjem dohodku in konkurenca v pogojih razvite blagovne produkcije, je delavski razred v Jugoslaviji uveljavil, oziroma uveljavlja tak družbeno-ekonomski sistem, ki naj bi obstoječa protislovja razrešil in odpravil. Se pravi, da naj bi kot del tega sistema uveljavil tudi načelo o takem trošenju pridobljenega dohodka, ki je v skladu z razvojem produkcijskih sil in produkcijskih odnosov v smeri uveljavljanja delavskega samoupravljanja. Proces delavskega samoupravljanja in delegatskih odnosov, v katerem delavski razred, izobražen in osveščen svojih zgodovinskih interesov kot razreda družbe, je način, kako nastopati proti spontanizmu „svobodne menjave dela v neposrednih odnosih z izvajalci.“ V delovni zasnovi, ko govori o „svobodni menjavi dela v neposrednih odnosih z izvajalci“ in v drugih že omenjenih dokumentih, je v zvezi s tem le malo povedanega o delavskem samoupravljanju – razen kolikor si za edino obliko delavskega samoupravljanja predstavljamo „neposreden odnos“ na trgu. S tem spontanizmom, ki ima tržni odnos, pogodbo o produkciji delovne sile in vsako samoupravno pogodbo že za zavestno spoznan splošni razredni interes proletariata, je delavsko samoupravljanje dejansko potisnjeno v ozadje.

Povečanje profita tako ostane izključen in edino zveličaven interes, ki se mu popolnoma podredi tudi vsi stroški delovne organizacije (odhodki) glede „usposabljanja“ delovne sile. Skrčenje teh stroškov gre seveda na račun povečevanja drugih postavk in zgolj zaradi plastičnosti primerjave predpostavljamo, da gre za „trinajsto plačo“. Vsak strošek za produkcijo „usposabljanje“ delovne sile gre iz akumulirane presežne vrednosti (dohodka OZD) in zato ta del denarja ne ustvarja profita. Vsaj kratkoročno in brez tveganja ne, kar bi ustrezalo edino zveličavnemu interesu OZD ali tistih, ki odločajo v njihovem imenu. S stališča razvite blagovne produkcije je ta strošek neproduktiven in se ga (minimum teh sredstev je neizbežen; razen v tistih vejah, kjer zadostuje zgolj fizična eksistenca – npr. gradbeništvo) nadomešča z nizko ceno izobraževalnih storitev.¹² S tem sta hkrati ubiti dve muhi na en mah, kajti razviti blagovni produkciji imanentni zakoni stalno znižujejo ceno blagu, ki je potrebno za reprodukcijo delovne sile in s tem nižajo tudi vrednost delovne sile. Produkcija cenene, trenutno potrebne in neizobražene delovne sile tako postane običajna produkcija delovne sile in se jo temu primerno ovekoveča še z zakonskimi akti. Z delovno zasnovo predloga zakona o usmerjenem izobraževanju ter nekaterimi ostalimi dokumenti iz tega področja (ki niso zakonska določila, jih pa utemeljujejo) pa produkcijo tako, „usposobljene“ delovne sile reproduciramo. Kako?

1. V že omenjenem dokumentu Izobraževalne skupnosti Slovenije je na deveti strani zaslediti tudi podatek o tem, da „poklicna struktura zaposlenih odraža kadrovske izobraževalne potrebe in interese posamične organizacije uporabnikov...“ V slovenskem gospodarstvu je skoraj 50 % vseh zaposlenih delavcev takih, ki imajo dokončano osnovno šolo (ali pa še te ne) ali pa so priučeni, torej polkvalificirani. Podatki o strukturi zaposlovanja v preteklem letu pa dokazujejo, da se je v skupnem številu na novo zaposlenih delavcev delež le-teh dvignil za 10 %, torej da narašča in obsega 60 % na novo zaposlenih delavcev. Da je znotraj tega odstotka kar tri četrtine delavcev emigrantov iz sosednjih republik, nas tu še ne zanima. Vendar se bomo vrnili tudi še k temu.

Iz navedenih podatkov sledi, da bo slovensko gospodarstvo v naslednjem obdobju, izhajajoč iz trenutne „poklicne strukture zaposlenih“, izrazilo in zahtevalo predvsem delovno silo „usposobljeno po osnovni šoli“. Dejstvo, da kadrovske-izobraževalne potrebe in interese (kvaliteto in kvantiteto teh potreb

in interesov) določajo tudi programi za razširitev dejavnosti, novi razvojni načrti, skratka nova investicijska vlaganja, stanja bistveno ne spreminja. Zaključek produkcijskega cikla, ki se navzven kaže v gospodarski recesiji, ukazuje zaviranje in omejevanje vseh investicijskih vlaganj. To pa velja tako za konstantni kot variabilni del na novo založene kapitala. Posledica tega ni le zmanjšana stopnja zaposlovanja, ki v prihodnje ne sme preseči 2 %, ampak tudi manjša sredstva za izobraževanje, oziroma „usposabljanje“, če smo natančnejši (manjša sredstva v te namene so hkrati vzrok in posledica).

V pogojih, ko se „posamična“ delovna organizacija nahaja v položaju „neodvisnega producenta“, ko je likvidnost poslovanja njen prvi cilj, ko ji sedanja poklicna struktura zaposlenih temeljno utemeljuje njene kadrovske-izobraževalne potrebe, ki jih le stežka spreminja zaradi nezmožnosti investicijskega vlaganja v razširjeno reprodukcijo, v pogojih, ko v skladu s predvsem predelovalno industrijo, ki je temelj slovenskega gospodarstva, uvažamo tujo tehnologijo in znanje in za to isto doma ni interesov, v teh pogojih je nemogoče pričakovati temeljitejši preboj v izobraževanju oziroma „usposabljanju“. Ni namreč resnica, pa naj se v glavah „neodvisnih producentov“ in njihovih ideologov prikazuje še tako intenzivno, da zahteva sedanja in prihodnja tehnologija specialiste in ozko „usposobljene“ delavce. Polivalentna tehnična in široka teoretična in splošna izobrazba bi v „proizvodnem življenju olajšala preusmeritev, prilagoditev industrijskemu in znanstvenemu napredku ter kontinuirano asimilacijo znanstvenih prispevkov in nove tehnike. Drugače povedano, s poklicnega stališča enostavna reprodukcija delovne sile v njenih sestavnih kulturnih delih ne zadovoljuje več.“¹³

Analogno temu je potrebno, kakor že tolikokrat doslej, spet opozoriti na to, da kar 80 % delovnih organizacij nima dolgoročnih proizvodnih in kadrovskih planov, tako, da je kratkoročno planiranje – normalno planiranje. Vse to se na drugi strani personificira v tehnokraciji in birokraciji, ki izkoriščata svoj privilegirani položaj, katerega materialna podlaga je predvsem v položaju „neodvisnih producentov“, kamor delovne organizacije sili med drugim tudi delovna zasnova predloga zakona o usmerjenem izobraževanju.

2. Na drugi strani pa se ta reprodukcija opravi s tem, da se v programe za „usposabljanje“ vključujejo le „izbrane vsebine temeljnih in posebnih strokovno teoretičnih oziroma praktičnih znanj.“¹⁴ S tem je hkrati negirano načelo, na katerega se nekateri tako radi sklicujejo, načelo, po katerem naj bi v usmerjenem izobraževanju oziroma reformiranem šolstvu „zagotovili višjo izobrazbeno in kulturno raven, dali široko izobrazbeno osnovo, prispevali k enotnosti usmerjenega izobraževanja, omogočili razvijanje sposobnosti in nagnjen učencev...“¹⁵ Vse to se bo razvijalo, vendar na račun razveljavljanja izobrazbe, nizke izobrazbene in kulturne ravni, ozke izobrazbene osnove, dvojnosti v usmerjenem izobraževanju, onemogočanja razvijanja sposobnosti in nagnjen učencev... na drugi strani. Fond izobrazbe, oziroma „usposobljenosti“, se bo določal vsako leto na novo v skladu z novim samoupravnim sporazumom v „svobodni menjavi dela v neposrednih odnosih z izvajalci“. To bo privelo do dekvifikacije vsake predhodne generacije „usposobljenec“, ki bodo že v primerjavi s svojimi mlajšimi kolegi v zaostanku. Slednji se bodo, zahtevam delovne organizacije primerno, „usposabljali“ konjunkturo, glede na trenutne proizvodne potrebe, ki se iz leta v leto spreminjajo. Raven „usposobljenosti“ pa se bo obratno sorazmerno s spremembami toga omejevala.

„Ta toga omejenost bodisi preprečuje hitro evolucijo, ki bi bila sicer mogoča, ali pa do te evolucije vendarle pride, toda nad njegovo (delavčovo, op. pisl) glavo in se kaže v dekvifikaciji, v poraznem razvrednotenju njegove osnovne izobrazbe in nazadnje v nezaposlenosti.“¹⁷

Igor Bavčar

S tem bodo tudi možnosti teh delavcev za „izpopolnjevanje“ razmeroma zelo majhne, saj njihova „usposobljenost“ sčasoma ne bo ustrezala niti izhodiščnim normativom za „izpopolnjevanje“. Pa tudi če bi? Kajti programi za „izpopolnjevanje“ so prav tako podrejeni „svobodni menjavi dela v neposrednih odnosih“ in zdi se vsaj, da stojimo pred začaranim krogom, ki niti spirala ne more biti. Kaže, da se bo podrejenost ozkim zahtevam sprememb v produkcijskem procesu na vsaki naslednji stopnji usmerjenega izobraževanja na novo vzpostavljala in bo končno delavca popolnoma podredila interesom delovne organizacije.

»Konstruktivna« pripomba oziroma predlog

Nasproti tako pogostokrat očitani „nekonstruktivnosti“ ki se opravičuje s tem, da gre Tribuni ponavadi „samo za kritiko, ničesar pa ne predlaga“, bomo tokrat eksplicitno odgovorili v žargonu pravnosti, tj. še enkrat bomo „na kratko“ ponovili smisel tega članka vsem, ki ga drugače nočejo razumeti.

Predlagamo, da se tudi programi za „usposabljanje po osnovni šoli“ usklajujejo in formirajo v izobraževalnih skupnostih, da se cene storitev za „usposabljanje“ prav tako določajo z dogovarjanjem in sporazumevanjem v izobraževalnih skupnostih in končno predlagamo, da se tudi ti, ki se „usposabljaajo po osnovni šoli“ izobražujejo po celotni skupni vzgojno-izobraževalni osnovi, ne pa po izbranih vsebinah!

To je vse, kar predlagamo! To tudi ni nič novega, saj je prav to del pripomb UK ZSMS Ljubljana k osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju. Tisti del pripomb, ki v delovni zasnovi predloga tega zakona ni upoštevan!

Izobraževalne skupnosti, kolikor so samoupravno in delegatsko sestavljene in v katerih se uresničuje proces delavskega samoupravljanja, ki ne more biti seštevek parcialnih interesov „neodvisnih producentov“, temveč kot zavestno spoznano uresničevanje zgodovinskih interesov proletariata kot razreda družbe, take izobraževalne skupnosti so edino pravo mesto za samoupravno dogovarjanje in sporazumevanje o izobraževanju delavcev. Ta zahteva je upravičena tudi tedaj, ko izobraževalne skupnosti še ne opravljajo teh nalog v celoti in samoupravno in jih bo potrebno v bodoče šele temu primerno preoblikovati. Dolgoročen interes proletariata je zavestna družbena kontrola in urejanje družbenega produkcijskega procesa po svojih potrebah in potrebah ljudi sploh. To pa je nemogoče zgolj v ozko omejenem obsegu „posamične“ delovne organizacije

Namesto zaključka

Za konec zapišimo nekaj še o nekaterih kvalitativnih in kvantitativnih premikih v sistemu „usposabljanja po osnovni šoli“ v SR Sloveniji.

Vrnimo se najprej k emigrantski delovni sili. V prvih osmih mesecih lanskega leta se je v Sloveniji na novo zaposlilo okoli 11000 emigrantov iz sosednjih republik. Tri četrtine le-teh je opravljalo dela, za katera je potrebna dokončana osnovna šola ali „usposobljenost po osnovni šoli“ ali pa nikakršna izobrazba. Priliv emigrantske delovne sile pa bo v bodoče omejen kot posledica zmanjšanja investicijskih vlaganj in v skladu s smernicami za uresničevanje družbenega plana za leto 1980, ki predpisuje le 2 % stopnjo zaposlovanja. Ta restriktivni ukrep bo zmanjšal priliv delovne sile iz sosednjih republik za več kot polovico in po nekaterih ocenah število teh delavcev ne bo smelo preseči številke 4000.

Tu ne bomo govorili podrobneje (čeprav je nujno) o posledicah teh restrikcij za gospodarstva ostalih republik in Jugoslavije kot celote in tudi ne o posledicah, ki se ob vsaki gospodarski recesiji manifestirajo v naraščajočem nacionalizmu in sovražnosti. Te, danes že zelo prisotne pojave, je seveda potrebno zatreti in zavrniti tudi tiste, ki se pod plaščem „neokrnjeno narodnostno identiteto“ bojujejo pravzaprav proti delavskemu samoupravljanju, kajti to kar duži jugoslovanske narode, niso njihove kulturne, nacionalne in etnografske sorodnosti, ampak skupen, zgodovinski potrjen boj za socialistično revolucijo.

Vrnimo se k našim „predvidevanjem“. Skladno z zmanjšanjem priliva emigrantske delovne sile bo slovensko gospodarstvo preloilo ustrezen manjkajoči odstotek delovne sile, ki so jo do sedaj izpolnjevali emigranti, v institucije za „usposabljanje“. To prelinjanje bodo omogočile institucije „usmerjanja in preusmerjanja“, določila delovne zasnove in interpretacije teh določil, ki favorizirajo izobraževanje iz dela, ožene in kvantitativno krčenje predvsem družboslovnih smeri v izobraževanju in tistih, ki so neposredna baza zaposlovanja v družbeni režiji. Istočasno bo svoje storila tudi selektivna politika zaposlovanja, ki se obeta v zaposlovanju v tim. „neproduktivnih poklicih“, najbrž pa se bodo, v tem močno pomembnem trenutku za slovensko šolstvo, izkazali tudi poklicni svetovalci, psihologi in ostali, ki bodo s svojimi merilnimi instrumenti izmerili „naravne predpredispozicije, nadarjenost in prirojene sposobnosti“ osnovnošolcev predvsem potrebam primerno.

Vsi ti instrumenti bodo slovenskemu gospodarstvu zagotovili tako delovno silo, za katero misli, da je najbolj potrebna. Da bi že od vsega začetka zahtevali polivalentno tehnično in široko teoretično in splošno izobrazbo, to se „neodvisnemu producentu“ ne bo zdelo in se mu ne zdi dobičkanosno.

NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!

ZAKLJUČKI S SEMINARJA UK ZSMS LJUBLJANA

Udeleženci seminarja UK ZSMS v Portorožu smo v zvezi s svojim nadaljnjim delom v ZSMS na univerzi in sploh, na seminarju sprejeli naslednje zaključke. Ti zaključki so napotki za nadaljnje delo vseh OO ZSMS na univerzi.

1. V zvezi z vsebino in oblikami dela ZSMS na univerzi menimo, da je potrebno analizirati aktualnost problematike s katero se ta družbenopolitična organizacija ukvarja. Univerzitetna organizacija ZSMS mora svojo vsebino in obliko dela prilagoditi aktualnim problemom s katerimi se študentje srečujejo v študijskem procesu in v družbi sploh. Tako bo omogočeno reševanje nekaterih perečih problemov, katerih reševanje je dosedaj ostajalo ob strani ali pa, so bili reševani zgolj kampanjsko, največkrat z nekaterimi manifestativnimi akcijami in mimo ZSMS (pa tudi ZK), ki tem problemom ni posvečala dovolj pozornosti. Razloge za to neaktivnost ZSMS na univerzi in kampanjsko reševanje problemov je po našem mnenju nujno potrebno iskati v delu ZSMS sploh, posebej pa, v načinu dela ZSMS v osnovni in srednji šoli in organizacijah združenega dela. Za to je stanje, trenutno vlada v univerzitetni organizaciji ZSMS, nujna posledica razmer v katerih je ZSMS večinoma ne vključena v reševanje dejanskih problemov v družbi. Udeleženci seminarja zato zahtevamo, da se v ZSMS, posebej pa v osnovnih organizacijah, prične s širokim idejno-političnim in teoretičnim delom, ki bo edino omogočilo spoznanje realnih družbenih odnosov in ustrezno taktično akcijo ZSMS.

2. Udeleženci seminarja smo ob tem, ko smo govorili o družbenoekonomskem položaju študentov, posebej poudarili nerešeno stanovanjsko problematiko, ki je očitna tako v velikem številu študentov podnajemnikov, ki žive v za življenje neprimerljivih pogojih, kakor tudi izredno slabem materialnem stanju študentskega centra. Udeleženci seminarja menimo, da je potrebno to problematiko reševati dolgoročno in se ne zadovoljevati zgolj s kratkoročnim saniranjem petmilijonske izgube v Študentskem centru. Zato se bomo zavzemali za podpis novega družbenega dogovora o gradnji študentskih in dijaških domov za naslednje srednjeročno obdobje in nastopili proti vsakršnemu zavlačevanju ter za sistemsko rešitev sofinanciranja SD s strani širše DPS. Tako bo zmanjšan tudi pritisk na podnajemniška stanovanja v katerih bo ob prehodu na ekonomske stanarine pričakovati še poslabšanje življenjskega standarda teh študentov. Udeleženci seminarja menimo, da ni zadovoljivo urejena štipendijska politika, prehrana in zdravstveno varstvo študentov, oz. vse kar skrajšano imenujemo študentski standard, in kar je opisano v „Oceni sedanjega trenutka na univerzi z aspekta UK ZSMS“, ki jo skupaj s pripombami izrečenimi naseminarju celoti podpiramo. Menimo, da je ta ocena lahko dobra osnova za nadaljnje delo v osnovnih organizacijah ZSMS na univerzi. Tudi položaja študenta v študijskem procesu ni mogoče ločevati od teh družbeno-ekonomskih temeljev študentovega življenja. Celovito, kritično in družbeno angažirano osebnost študenta, ki bo subjekt in ne objekt študijskega procesa, bomo lahko izgradili samo v dobrih pogojih za delo. V te pa je potrebno vključiti tudi prizadevanje za razvoj samoupravnih in delegatskih mehanizmov in odnosov na VTO in na univerzi, preko katerih bodo študentje lahko izražali in uveljavljali svoje interese.

3. Sprotni študij
Ocena sedanjega stanja: Z neupoštevanjem dejanskih možnosti in z nepremišljenim organiziranjem se je sprotni študij v izvajanju spremenil v svoje nasprotje. Opozoriti moramo tudi na premalo odgovorno angažiranje DPO ob uvajanju in izvajanju sprotnega študija, kar je pripeljalo do precejšnjih odstopanj.

S povečevanjem študijskih obveznosti in s formalnimi spremembami, ki naj bi omogočile sprotno študiranje (delni izpiti itd.), se je skrajšal le čas študija. Ob tem se je prekomerno povečala obremenitev študentov in tako je jasno padla kvaliteta študija. Tako stanje je tudi eden izmed vzrokov za zmanjšano družbeno-politično angažiranost študentov. Za preseganje takega stanja je nujno.

Sprotni študij po vsebinski plati zahteva bistveno drugačne materialne pogoje kot klasična oblika študija. V prvi vrsti gre tu za vsebinsko povezavo z ostalim združenim delom za svobodno menjavo dela. To je pogoj za dejansko uresničevanje potreb združenega dela (predvsem preko študijskih programov) in potreb visokega in višjega šolstva. V prvi vrsti je tu treba rešiti prostorsko problematiko, ki že v osnovi preprečuje normalno delo izobraževalnih ustanov. Za

doseganje skupnih ciljev se morajo VTO tesneje povezati in enotno nastopiti v okviru Univerze. Probleme je treba jasno, neposredno razložiti in jih reševati v širšem okviru, ne pa v zaprtim krogu Univerze.

Veliko pozornosti je treba nameniti tudi pedagoškemu kadrom na VTO, tako na področju kvantitete kot kvalitete. Učinkovit sprotni študij zahteva več pedagoških delavcev, ki bi morali biti bolj angažirani, predvsem na področju vzgoje (v širšem smislu). Zavedamo se obremenjenosti pedagoških delavcev, vendar smatramo, da s sedanjem stanjem nikakor ne moremo biti zadovoljni. Preslaba povezanost v združenem delu na eni strani in dosedanje pedagoško delo pogojeta tudi v veliki meri neustrezne študijske programe.

Vendar vsi ti pogoji, ki se odražajo v sprotnem študiju, niso nekaj objektivno danega, da ne bi mogli nič spremeniti. Spremembe sedanjega stanja so nujne in začeti je treba pri koreninah pojavov. Vsekakor pa moramo neprestano upoštevati vse tri komponente: Čas študija, kvaliteta študija in obremenjenost študenta, ki je nikakor ne smemo preseči. To jasno kaže, da je nujno racionalizirati ves proces vzgoje in izobraževanja na Univerzi. Zato je potrebno povezati in tvorno delovati na vseh samoupravnih in družbenopolitičnih področjih od katerih je odvisen razvoj visokega in višjega šolstva pri nas. Drugače bodo vse parole – vključno z raziskovalnim delom študentov ostale le na papirju.

4. Velika večina udeležencev seminarja je v svojih poročilih iz osnovnih organizacij omenjala velik odstotek nedelavnosti članov ZK znotraj ZSMS in na fakulteti sploh. Za to predlagamo, da se na vseh VTO, pa tudi občinskih konferencah ZKS pristopi k analizi o dejavnosti komunistov znotraj ZSMS pa tudi širše na univerzi. Ob tem predlagamo vsem osnovnim organizacijam ZSMS na VTO, da sprožijo pobudo za oceno razmer v svojih sredinah skupaj z vsemi družbeno-političnimi organizacijami, posebno pa, zvezo komunistov. Pri teh analizah naj upoštevajo sedanje družbeno-ekonomske razmere v naši družbi, materialne in druge pogoje v katerih delajo posamezne VTO, socialno ekonomsko strukturo študirajočih, idejne tokove na univerzi in med študenti, itd. V to akcijo naj se vključijo tudi naši informativni mediji.

5. Udeleženci seminarja menimo, da je nujno, da se vse osnovne organizacije ZSMS na univerzi še aktivneje vključijo v razprave o reformi našega vzgojno-izobraževalnega sistema. Predlagamo tudi, da se te reforme ne zavlačuje in se čimprej pristopi k javni razpravi o predlogu zakona o usmerjenem izobraževanju, ki naj bo dan čimprej v javno razpravo.

V zvezi z nesorazmerjem pa, ki se pojavlja v strukturi vpisa na univerzo, udeleženci seminarja menimo, da je potrebno odločneje pristopiti k uveljavljanju delavskega samoupravljanja v smislu, da se izboljša delovne pogoje v materialni produkciji, da se delavce iz neposredne proizvodnje ustrezneje nagraduje in tudi na ta način prepreči razraščanje upravnih in režijskih služb. Teh protislovij naše socialistične graditve seveda ni mogoče administrativno odpraviti in ne razrešiti, vendar pa je razloge za tako strukturo vpisa potrebno iskati predvsem tu.

6. Ne, da bi vzroke za probleme dela univerzitetne organizacije ZSMS iskali zgolj v organizacijskih težavah, udeleženci seminarja menimo, da je za učinkovito in organizirano delo nujno potrebno urediti evidenco članstva ZSMS. V zvezi s tem predlagamo, da se ponovno aktualizirajo konkretni predlogi univerzitetne organizacije ZSMS in Mestne konference ZSMS, prav tako pa naj se sproži ponovna razprava na RK ZSMS.

7. Udeleženci seminarja podpiramo pobudo o kolektivnem vodenju v ZSMS. Menimo pa, da je potrebno izvesti razpravo o kolektivnem vodenju v vseh OO ZSMS in sicer na podlagi dokumenta RK ZSMS, ki ga je potrebno kritično ovrednotiti.

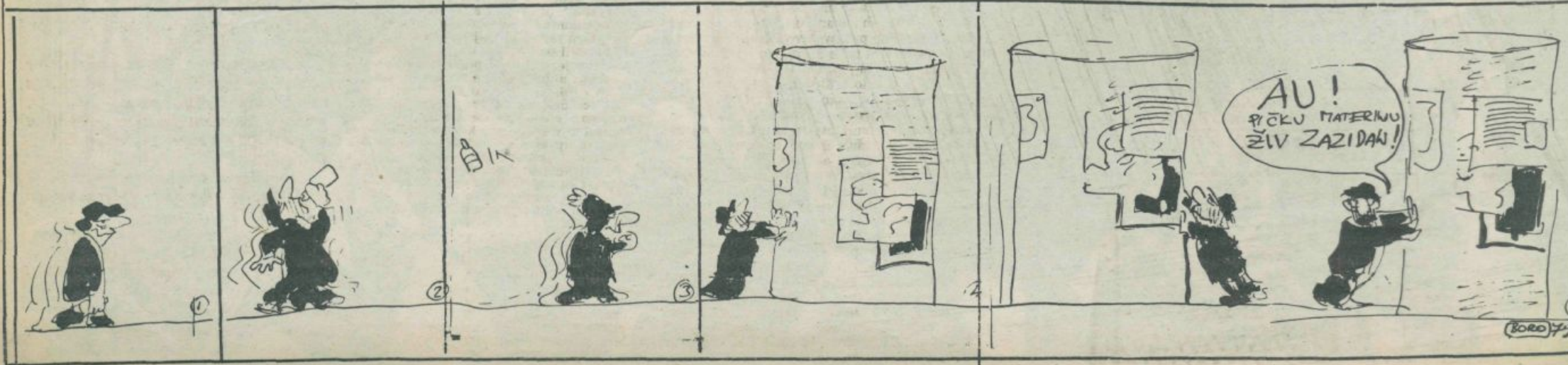
Konkretnije opredeljene posameznih akcij univerzitetne organizacije ZSMS se nahajajo v programu dela te organizacije za obdobje do meseca maja, torej do naslednje programske-volilne konference. V ta program morajo biti vključeni tudi zaključki tega seminarja, ki so obvezujoči za vse člane univerzitetne organizacije ZSMS.

Naloga vseh OO ZSMS je, da na podlagi teh zaključkov in na podlagi programa UK ZSMS do meseca maja naredijo konkretne načrte za delo, določijo nosilce in roke izvedbe. O vseh akcijah naj sproti obveščajo P UK ZSMS, Tribuno in RS.

OPOMBE:

1. Torej „čim hitreje“ in ne čimbolj kvaliteten! To v vsem potrjuje našo trditve o zniževanju cen izobraževalnih storitev, ki predstavljajo „neproduktivne stroške“ za delovne organizacije.
2. Ali, če smo točnejši, za produkcijo delovne sile ne v njeni razširjeni obliki: posebej ne v pogojih gospodarske recesije.
3. Na teoretsko zmedo, ki veje iz te terminologije, smo enkrat že opozorili (glej Tribuna št. 3–5, Za intelektualizacijo delavskih množic).
4. Karl Marx, Kapital I, str. 219, CZ
5. Prav tam, str. 605
6. „Poenostavljeno povedano, za proizvodno organizacijo združenega dela je isto „kupiti“ zdravstveno storitev ali usnje, iz katerega podjetje izdeluje čevlje, samo da se usnje kupuje neposredno na trgu, storitev družbenih dejavnosti oziroma zdravstvena storitev pa se „kupi“ z dogovorom med zdravstvom in materialno proizvodnjo.“
7. Edvard Kardelj, Svobodno združeno delo, Brionske diskusije, str. 191, DZS;
8. Do tehnokracije in birokracije kot personifikacije materialne podlage odnosov, v katerih so OZD „neodvisni producenti“, se pridemo.
9. Glej dokument Izobraževalne skupnosti Slovenije „Izhodišča za razvoj družbeno-ekonomskih odnosov na področju usmerjenega izobraževanja“, Delovno gradivo dne 28. 09. 1979; prav tako je za obravnavo tega področja zanimiv intervju podpredsednika izvršnega sveta skupščine SR Slovenije Dušana Sinigoi, objavljen v sobotni prilogi Dela dne 19. 01. 1980
10. Karl Marx, Kapital I, str. 406, CZ
11. Karl Marx, Kapital III, str. 498, CZ

12. „Kot fanatik (kapitalist kot posebljeni kapital, op. pis.) večanja vrednosti brezobzirno sili človeštvo k produkciji zaradi produkcije, zato pa tudi k razvoju družbenih produktivnih sil in k ustvarjanju tistih materialnih produktivnih pogojev, ki edini lahko tvorijo realno podlago višje oblike družbe, katere temeljni princip je popoln in svobodni razvoj vsakega višje oblike družbe, katere temeljni princip je popoln in svobodni razvoj vsakega Karl Marx, Kapital I, str. 667, CZ
13. Sedaj je tudi razumljivejša zavlačevanje s podpisom družbenega dogovora o gradnji dijaških in študentskih domov v naslednjem srednjeročnem obdobju, porazne razmere na področju financiranja študentskega standarda (domovi, štipendije, prehrana itd.), neurejenost podnajemniških odnosov – vse to so „neproduktivni stroški“ ali se kot taki vsaj prikazujejo „neodvisnim producentom“
14. Andre Gorz, Delavska strategija in neokapitalizem, str. 90, Komunist.
15. Glej 44. člen delovne zasnove predloga zakona o usmerjenem izobraževanju.
16. Glej opredelilve 45. člena delovne zasnove.
17. To razveljavljanje izobrazbe bo lepo vidno tudi nazven, bodo dobesedno otipljivo, če se tako izrazimo. 95. člen delovne zasnove predvideva, da bo „po končanem usposabljanju delavec dobil potrdilo“, kjer bo navedeno, kaj zna delati, katere naloge zna opravljati, kaj je pridobil in za kaj se je usposobil. Učenci in študenti pa dobe diplomlo!
18. Andre Gorz, prav tam, str. 91
19. Zaradi tega je naša taktična zahteva enakopravnost vseh treh oblik izobraževanja – pred vstopom v delo, ob delu in iz dela.

PROTI ANARHIČNOSTI V SLOVENSKEM ELEKTROGOSPODARSTVU IN PROTI NEKRITIČNI EKOLOGIJI!

Uredništvo
tudi Podgornik

Namen pričujočega prispevka ni tehtanje pretehtavanje „argumentov“ za in proti HE Kobarid, pač pa kaže, kako določena zmerja in pogoj, ki izvajajo iz produkcijske akte te družbe, nazadnje opredeljujejo in odločajo tisto, čemur pravimo „ekološka kriza“. Pokazati torej hoče, da navzkrižja interesov, od katerih prihaja ob vprašanju aktivne HE Kobarid, niso niti zgolj stvar preizkušanja, niti nazora, niti kakršni drugega z omo metafizike, pač pa nastopajo kot dejstvo, ki jo na dani stopnji zgodovinskega razvoja materialne produkcije opredeljuje dejstvo, da celotno družbenoekonomsko odnose na eni strani še vedno določajo elementi blagovne produkcije s svojimi koni anarhičnosti in podvrženosti slučajnim nihanjem na svetovnem tržišču, po drugi strani pa hočemo do anarhičnosti blagovne produkcije preseči in ukiniti z njenim porušitvijo.

Dejstvo, da v blagovni produkciji človek ne upravlja s svojimi produkcijskimi silami, ampak je „suženj produkta svojih rok“, pomeni, da ni tudi človekov odnos do narave, način njegovega presnavljanja z naravo nič drugega kot ravno narava blagovne produkcije same, eno „naravno“ ogledalo. V tem ogledalu hči zasledimo vsa družbena protislovja, ki so blagovni fetišizem sedimentirajo na relikte človekovega dela in nastopajo kot umostojeno, od človekove volje neodvisno, ozmološko nasprotje med njim in naravo. Tudi „ekološka kriza“ je, po tem mnenju, posledica krize blagovne produkcije same, osledečen in do skrajnih posledic izpeljan ekološki boj mora biti torej boj za ukinitje vzrokov, ki ekološko krizo producirajo, boj proti blagovni produkciji sami. S tem je določena tudi osnovna dilema ekoloških izhodov: ali naivno donkizotstvo ali politični boj.

V naši prehodni družbi nastopajo kot točka tega boja organizacije združenega dela, njihovem okviru, ne pa v nekaterih časnih debatnih in prepričevalnih, se krešajo tudi isti ekološki boji. Da bi sestopili z ofratja občosti, si pogledajmo zgolj nekaj tipičnih primerov nastanka tako imenovane „ekološke krize“.

Leta 1968 je dimnik termoelektrarne Kolubara vsak dan bruhal v zrak 1.000 ton rnega prahu, tako da se je okolica kmalu premenila v črno puščavo. Ko so se kmetje začeli pritoževati, da ne morejo več dihati, so (tipično) oglašili tehnokratski demagogi: Ali hočete tovarno, ki bo zaposlila Vaše troke, ali pa ustavimo elektrarno. Sicer pa rah, ki ga troši dimnik, sploh ni nevaren dražav – le ljudje so malo bolj umazani!

Podobno je bilo v Trbovljah, ko je neki strokovnjak vrgel med ljudi tale „manifest izniza“: „Zdravniško je dokazano, da imenitni prah podaljšuje življenje!“ Prav otovo, vprašanje je samo – komu? Namreč tako imenovani „strokovnjaki“ dobro vedo, kako se tehtajo koristi.

Delavci in kmetje, ki so v takih primerih neposredno prizadeti, redko prestopijo prag

nezadovoljnosti in godrnjanja kot npr. neki kmet s Koroškega, ki je v lokalnem glasilu opisal položaj kmetov ob „umazani“ tovarni. Članek zaključuje takole: „Če je zaradi zastupljenega zraka poškodovano rastlinstvo, je tudi nam, ki nismo šolani, jasno, da to ni čisto nedolžno za naše zdravje. Pa glej! Naši zdravstveni delavci o tem nič kaj radi ne govorijo, oziroma so zelo previdni v svojih izjavah. Tudi občina se drži pri stvari zelo ob strani, videti je, kot bi se bala zamere!“

V Zasavju se je zaradi inverzije vsak dan nakopičilo v nizkih zračnih plasteh okoli dvesto ton SO₂, tako da je bila situacija v bližini in daljnji okolici še najbolj podobna „plinski vojni“. Zaradi takšnih razmer in pa predvsem zaradi drastičnega dviga obolenj na dihalih je politični položaj pogosto vzkipeval. Ljudje namreč niso hoteli več odškodnin za uničene pridelke in zdravje, ampak so hoteli zrak, ki bi ga lahko dihal. Povemo naj še to, da je leta 1973 termoelektrarna Trbovlje delovala kot nekakšna „ekološka rentniška korporacija“. Za uničene pridelke in zdravje je ljudem vsako leto preprosto odplačevala določeno vsoto denarja. Tako je imela kar 130 „rentnikov“ v trboveljski in 224 v hrastniški občini. Kako hitro in spontano prihajajo k nam najrazličnejša zamejska slepila, se zavemo, ko odkrijemo, da je termoelektrarna Trbovlje delovala pravzaprav po ameriškem sistemu ppp oziroma polluter pays pollution – ali kdor onesnažuje, naj se plačuje. Pač najlažje in najhitreje.

Na ta način postajajo ekološka vprašanja neposredno politična. Takratni predsednik občinske skupščine Trbovlje Janez Oček je dejal: „vprašanje varstva zraka in okolja smo primorani upoštevati pri sleherni politični odločitvi.“ Res je, da so se zadeve po zgraditvi trboveljskega dimnika izboljšale, mislim pa, da ni razloga, da bi zato peli odo radosti.

Zaradi anarhičnih razmer v slovenskem elektrogospodarstvu plačuje Zasavje še dodatni davek. Ko je pred nekaj leti morala TE Trbovlje zaradi nizkega vodostaja delati s polno paro, je Zasavje dobesečno zasul prah in prebivalci so se potopili v oblaku dima. Kakšne politične posledice ima lahko onesnaževanje in degradiranje okolja je za nas najbolj poučen primer Doline smrti. Svinec iz Mežice in Črne je začel potem, ko je uničil, oziroma trajno poškodoval okrog 500 ha gozda, izganjati se ljudi, tako da so množično iskali zaposlitve drugod, mladina, ki je doštudirala, se ni hotela več vrniti nazaj, kraj je propadel.

Svojstven primer ekološke krize je tudi tovarna dušika Ruše. Že znani „strokovnjaki“ so ljudem neznosno položaj pojasnili takole: „... na podlagi laboratorijskih analiz in raziskav švicarskega medicinskega centra je dokazano, da pare iz dimnikov feroziličevih in siciličevih peči niso nevarne za zdravje ljudi, živali in rastlin niti v najožji bližini tovarne...!“ Podobni so tudi argumenti „strokovnjakov“ v primeru HE Kobarid. Član Komisije za energetiko je namreč z opombo „relata refero“ izjavil, da so „strokovnjaki“ prišli do zaključka, da gradnja jezusa ne bi poškodovala nobenega pomembnega

gospodarskega objekta na področju akumulacijskega jezera in tako je padla odločitev (1) Vprašati se moramo, tudi kdo so ti „strokovnjaki“ in v čigavem imenu odločajo mimo interesov ljudi, saj je več kot očitno, da bi bilo v primeru Soče prizadeto več kot pa zgolj gospodarski objekti.

Položaj tehnokrata tako kot birokrata izhaja iz objektivnih pogojev materialne produkcije. Pri tem tehnokrat nastopa kot subjektivni nosilec objektivnih težej kapitala, ki se mu seveda vsled njegovega položaja zdijo eksistenčno nujne in neprizivne. Zato mora te svoje težnje neposredno producirati tako, da stalno ustvarja lažne objektivne dileme, v okviru katerih lahko sam kot tehnokrat sploh deluje. Pri tem z njemu lastim politikanstvom plava v praznem prostoru, ki ostaja povsod tam, kjer so subjektivne sile te družbe zapustile vlogo vrhovnega arbitra in prepustile vlogo odločanja delavcu. Koliko je bilo namreč na naših tleh govorov, ko so direktorji grozili, da bodo zaprli tovarno, da bo v kraju zavlada lakota, da ne bo ne kruha ne soli. Koliko je bilo primerov izsiljevanja javnega mnenja, češ, odločite se: plin in seje ali pa denar! Mar hočete svojim otrokom odvzeti kruh! Ustvarjanje takih dilem je kruh tehnokracije.

Najbrž ni potrebna posebna razlaga trditve, da odločitve znotraj takih dilem dejansko prenehajo biti kakršnekoli odločitve sploh, že sama postavitev takšne dileme je hkrati tudi njena rešitev. Odločitev je zgolj že premeditirana odločitev. Pri uresničevanju svojih težav, tehnokrat seveda ne nastopa z močjo argumenta, ampak z argumentov moči. (2)

Post festum se skušajo posledice takšnih „premeditiranih odločitev“ zavezati z administrativnimi ukrepi. Do kam takšni ukrepi sežejo, nam bo največ povedal primer celjske Cinkarne. Nekaj mesecev po pričetku obratovanja celjskega obrata TiO₂ je republiški sekretar za urbanizem dejal: „Nekaterih napak si ne smemo odpustiti. Ene takšnih je TiO₂ v Celju. Tu gre za nedokončano investicijo. Tovarna obratuje brez vodnogospodarskega dovoljenja. Po zakonu jih ne moremo ustaviti, lahko pa jih vsak teden, ko izpustijo iz rezervoarjev hudo strupene snovi, tožimo!“ Moralna stran tega vprašanja nas tu prav gotovo ne zanima. Dejstvo je, da je do tožbe prišlo in da sodba okrožnega gospodarskega sodišča v Celju predstavlja milo rečeno farso. Celjska Cinkarna je bila namreč obsojena na pogojno kazen 20.000 din. V obrazložitvi stoji zapisano: „V danem primeru pa dejanje ni bilo storjeno zaradi pomanjkanja čistilnih naprav, temveč zaradi malomarnosti predvsem odgovorne osebe te in te...“

Ta odgovorna oseba pa je konec koncev delavec v celjski Cinkarni. Torej so se vse pregrehe zvalile na pleča nekoga delavca, pri tem pa se nihče ni vprašal, kakšno je ozadje te zadeve. Da je namreč Cinkarna že kar nekaj let slalomirala med zakoni za zaščito okolja in da ne gre za enkratno dejanje, temveč za ustaljeno prakso te ustanove, pogojeno s tem, da so začetne prehitre in izsiljene odločitve nujno pripeljale do posledic, ki se jih ne da preprečevati tako, da se nekoga post festum pribije na ekološki križ. Administrativno reševanje ekoloških problemov je torej le še komični iztek tragedije, ki pa se žal nikdar ne začne šele v zadnjem dejanju. Ekološke argumente je potrebno torej upoštevati prej, predno njihovo težo izpriča nehoten potek stvari. (3)

Ce hočemo ugotoviti, kaj se pravzaprav napleta okoli HE Kobarid, se moramo naprej preseliti v sfero slovenskega elektrogospodarstva. Prva večja vodna elektrarna je bila v Sloveniji zgrajena leta 1914 na Završnici. Štiri leta kasneje je bile zgrajene Fala, ki je bila tedaj celo v evropskih razmerah pravi gigant in celih petindvajset let se ni porabljal niti polovica energije, ki so jo dajale falske turbine. Do konca druge svetovne vojne je v Sloveniji zraslo še sedem elektrarn, vendar pa se vzroki sedanjega položaja v elektrogospodarstvu začnajo šele po vojni. Potrebno je bilo namreč čim hitreje spraviti na noge razbito težko industrijo, za kar je seveda nedvomen pogoj ravno razvito elektrogospodarstvo. V teh časih so se rodila tudi podjetja (Litostroj, Rade-Končar, Metalna, Tehnogradnja, Gradiš itn.), ki so kasneje krepko prestopila tako republiške kot državne meje. Pospešena gradnja slovenskega elektrogospodarskega sistema je zahtevala seveda akumulacijo ogromnih finančnih sredstev na eni strani, na drugi pa povezavo slovenskega elektrogospodarstva ne le z drugimi republikami, ampak tudi s tujino. Od konca vojne pa do leta 1978 je bilo v Sloveniji zgrajenih še 30 novih agregatov, tako da je bilo slovensko elektrogospodarstvo primorano iskati še širših stikov v energetskih sistemih porazdeljevanja in potrošnje električne energije, da bi lahko obvladovalo vse hitreje naraščanje potrošnje. Predvideva se, da bo naš celoten energetski potencial do leta 1980 narasel kar na 12.300 gWh električne energije, kar pa je po prvih predvidevanjih za 700 milijonov kWh manj, kot bodo znašale celotne potrebe slovenskega gospodarstva. Nesorazmernost med proizvodnjo in porabo se je pokazala prvič leta 1959, ko je prišlo do večjih redukcij električnega toka. Od takrat predstavljajo redukcije sporadičen pojav in neprestano opozarjajo na anarhičnost in nesorazmernost proizvodnje in potreb, ki vlada v slovenskem elektrogospodarstvu. (4)

Tem sporadičnim krizam slovenskega elektrogospodarstva vedno sledi mrzlična gradnja, vendar je bilo že leta 1973 očitno, da se poraba veča tako hitro in nekontrolirano, da se je ne da dohiteti z nikakršnimi pospešenimi načrti razvoja in brezglavnimi predlogi, da bi z jezovi zabetonirali vse naše hidroenergetske kapacitete. Opisano situacijo v slovenskem elektrogospodarstvu bi lahko na kratko označili s prevladovanjem blagovnih elementov, ki po svoji notranji nujni vedno znova producirajo sporadične krize. Teh kriz pa se ne da premagovati s pospešeno produkcijo električne energije, ki jih lahko le poglablja, ampak zgolj z družbenim reguliranjem proizvodnje in porabe, torej s podružbljanjem elektrogospodarstva. Kar je pri tem pomembno, je dejstvo, da podružbljanje elektrogospodarstva pomeni predvsem gradnjo manjših, regionalno in lokalno pomembnih elektrarn, ne pa gradnjo gigantov, ki se že v osnovi izmikajo kakršnikoli možnosti družbene regulacije proizvodnje in potrošnje električne energije, saj jih zaradi njihovega ogromnega potenciala preprosto moramo vklapljati v mednarodna energetska omrežja, ki pa po drugi strani s slučajnimi nihanji na svetovnem tržišču onemogočajo odpravljanje anarhičnosti blagovne produkcije. (5)

Poleg tega popolnoma neposredne koristi, ki bi jo imelo Posočje od gradnje HE Kobarid, ni, saj le ta ni niti regionalnega, niti lokalnega pomena, medtem ko je škoda jasna že zdaj in je ravno regionalna in lokalna. Napadno bi bilo namreč, da bi pri stvari pozabili na interese Posoččanov, saj je Posočje ena izmed slaborazvitih slovenskih regij in končno HE Kobarid in s tem povezan morebitni, vendar vprašljivi hitrejši razvoj gospodarstva ob Soči lahko predstavljata za tamkajšnje prebivalce večji interes kot je po ohranitvi želja neokrnjenega okolja. Vendar se moramo pri tem spomniti tudi dejstva, da se je ob zadnjem referendumu kar 97 % Posoččanov odločilo za pospešen razvoj kmetijstva kot neposrednega izhoda iz gospodarske zaostalosti tega predela. Zaradi slabih izkušenj v zvezi z upoštevanjem ekoloških argumentov pri postavljanju gospodarskih odločitev moramo zato budno spremljati, kako in zakaj bi se morda konec koncev odločilo za.

Ce gledamo širši pomen HE Kobarid v okviru slovenskega elektrogospodarstva, moramo ugotoviti, da bi elektrarna kljub svojim 210 gWh letne proizvodnje energije čez dvajset let predstavljala le še 0,5 % celotnih kapacitet slovenskega elektrogospodarstva. Tak pljunek v morje pa bi bil velik okrog 3 km² in bi z njim prav gotovo do nespoznavnosti spremenili posočsko krajino. Če torej govorimo o Soči, moramo upoštevati sledeča dejstva in argumente:

1. Anarhični položaj v slovenskem elektrogospodarstvu narekuje njegovo hitrejšo podružbljanje in s tem tudi družbeno regulacijo ne le proizvodnje, temveč predvsem porazdeljevanja in potrošnje energije. Če ne bomo kmalu začeli z družbenim reguliranjem potrošnje energije, je danes nesmiselno problem Soče sploh postavljati na dnevni red, zato ker bo popolnoma brez nasprotij in kresanja interesov rešen jutri.

2. Ekološki argumenti se kljub temu, da je njihov pomen določen z ustavo, v praksi obravnavajo le redko in večinoma postanejo plien tehnokratskih manevrov. Dejstvo, da so bile doslej pomembne odločitve postavljene s premajhnim upoštevanjem ekoloških argumentov, zahteva, da dvakrat premislimo, predno zagrešimo novo neumnost.

3. Soška elektrarna bi se vklapljala v celoten elektroenergetski sistem Slovenije, zato njen pomen ne bi bil neposredno regionalen, a bi se zaradi nje do nespoznavnosti spremenila fizionomija cele pokrajine.

4. HE Kobarid lahko predstavlja za Posočje samo večji interes kot so skupni interesi po čim večji ohranitvi neokrnjenega okolja. Vendar pa moramo predvsem zaradi doslejšnje prakse neupoštevanja ekoloških argumentov budno paziti, kako in zakaj bi se Posočani morda odločili za. (6)

OPOMBE:

- Kako je mogoče, da se v primeru Soče gleda zgolj na škodo v „gospodarskih objektih“, pri tem pa so se Posočani referendumu 97-procentno odločili za pospešen razvoj kmetijstva? Kobaški jez bi ustvaril namreč kar okrog 3 km² veliko umetno jezero, ki bi prekrilo tudi plodne površine nujno potrebne za kmetijstvo.
- Tudi v primeru Soče se postavljajo takšne dileme, češ, ali rešitev energetske krize, oziroma njeno preprečevanje, ali Soča, vendar si v svoji „objektivnosti“ nihče ne zastavi vprašanja, v kolikšni meri HE Kobarid sploh kaj rešuje. Takšna objektivnost je zgolj sistematična subjektivnost in napeljevanje vode na svoj mlin, a o tem kasneje. Svoje gnezdo išče v mračnih politikanških manevrih „in to da so ljudje s problematiko zgolj površno seznanjeni, je predpogoj in najtrdnješe jamstvo za njegov uspeh.“
- Res je, da HE Kobarid ne bi degradirala okolja v tolikšni meri, kot to počneta recimo celjska cinkarna ali mežiška topilnica, vprašanje pa je, kakšne bi lahko bile drugegute posledice. Spomnimo se samo primera čiščenja umetnega jezera HE Moste, ko je zaradi gnile in postane vode poginilo vse, kar je živega od Most naprej.

- Seveda so razmere v slovenskem elektrogospodarstvu neposredno odvisne od našega celotnega gospodarstva in obratno.
- Iz tega sledi zaključek – prerokom objektivnosti navkljub – da soška elektrarna ne bo rešila nobene krize, še najmanj pa energetske. Zato je dilema ali rešitev energetske krize ali Soče lažna dilema, dejanska pa se glasi takole: ali interese tehnokracije, ki z brezglavnimi načrti zgolj krepijo anarhičnost elektrogospodarstva in s tem energetske krize ali pa interese Posoččanov in siri daljnoročni interesi družbe.
- Soška elektrarna ne rešuje energetske krize, pač pa jo, če ne računamo z načrtim družbenim uravnavanjem potreb in porabe v slovenskem elektrogospodarstvu, zgolj poglablja. Dilema, ali rešitev energetske krize ali rešitev Soče, je zato lažna dilema.

STALIŠČA ODBORA ZA VARSTVO OKOLJA PRI UK ZSMS O HIDRO-ELEKTRARNI KOBARID

Ob javni razpravi v zvezi z gradnjo HE Kobarid in o tem posegu v zgornji tok Soče smo študentje Univerze E. Kardeja v Ljubljani:

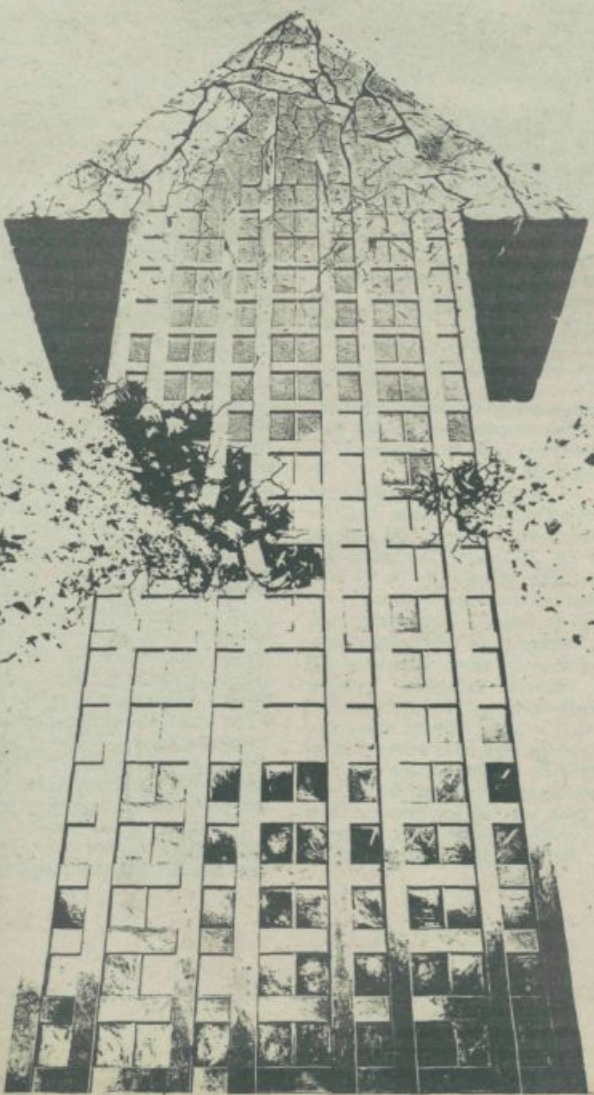
Proti dejstvu, da nas stopnja blagovne produkcije pri nas in predvsem anarhična nesorazmernost produkcijskih možnosti in potreb v slovenskem elektrogospodarstvu silijo v odločitve, katerih posledice predstavljajo uničenje naravnih vrednot in znamenitosti neizrekljive vrednosti. Varstvo okolja ima v samoupravni socialistični družbi z ustavo določen in zagotovljen pomen. Zahtevamo, da se ta pomen upošteva tudi v praksi.

– Proti lažnemu objektiviziranjju „soške dileme“, češ, ali rešitev energetske krize ali pa Soča, saj HE Kobarid v nobenem pogledu ne rešuje energetske krize, pač pa zgolj krizo slovenske gospodarske kratkovidnosti. Zahtevamo, da namesto brezglavih načrtovanj začnemo s temeljitejšim podružbljanjem in družbenim reguliranjem potreb v slovenskem gospodarstvu, saj je „naša bitka za planiranje na podlagi novega sistema tudi bitka za socializem“ (M. Ribičič). – Proti tehnokratskim manevrom, ki skušajo dejanske interese ljudi zamašiti z leporečji v imenu „napredka“. Med temeljne interese naše družbe spada tudi z ustavo zagotovljena pravica do najmanj okrnjenega okolja. Zato „ekologija predstavlja pomembno sredstvo v našem boju proti tehnokratskemu načrtovanju razvoja in proti privatnolastniški stihiji in potrošniški brezobzirnosti posegov v naravo.“ (M. Ribičič)

Zahtevamo temeljitejšo upoštevanje ekoloških argumentov pri planiranju našega družbenega razvoja, kar pa seveda v nobenem smislu ne pomeni, da se postavljamo zoper razvoj produkcijskih sil.

Proti tistim strokovnim študijam, ki skozi lažno objektivnost zagovarjajo tehnokratske interese.

In s tem proti gradnji HE Kobarid. Zahtevamo, da se naredijo alternativne študije razvoja slovenskega elektrogospodarstva v skladu z zgoraj navedenimi točkami in v smislu samoupravne socialistične družbe, njenih interesov in zahtev.

STAVKA

EISENSTEIN

Znani so superlativi, ki jih sovjetskemu režiserju Sergueju Mihajloviču Eisensteinu (1898-1948) obejajo zgodovine filma: „največji cineast vseh časov“, „prvi revolucionarni filmski umetnik“ itd. Njegovi filmi imajo torej zanejalivo mesto v zgodovini in niso več predmet spora (odkar so v SZ po Stalinovi smrti dovolili predvajanje drugega dela IVANA GROZNEGA). Toda v 24 letih (od datuma prvega filma STAVKA – 1924 – pa do svoje smrti) je Eisenstein posnel le sedem filmov (če ne upoštevamo nereiziranih projektov) in ogromno napisal (njegova izbrana dela so v šestdesetih letih izšla v Moskvi v šestih knjigah, a nobena ne obsega manj kot 600 strani). Prav njegova teoretična refleksija pa je tista, ki je še zmeraj pogost povod neugodnosti. Delno celo po njegovi zahtugi: Eisenstein kot pisec namreč ni lahak avtor – najprej verjetno že zaradi svojega zgoščenega, naglega, slikovitega, asociativnega stila. Predvsem pa seveda zaradi same teoretične drže, ki se je pogosto spreminjala, nikoli prav ustalila ali okvirila v trdnih konceptih, pristopu k estetski refleksiji, ne da bi se veliko ozirala na tradicionalne pojme, hkrati pa – in to je morda najbolj značilno – prakticirala vztrajno prepletanje filmske fabrikacije in refleksije o njej. Od tod – v zgodovini filma in teorije – znanje tega, ki so po eni strani povzdigovali Eisensteina umetnika, da bi lažje zbranjali pomen Eisensteina teoretika, ali pa na ožjem področju teorije videle ne le enega, marveč „več Eisensteinov“, od katerih bi vsak spodbijal prerinjega: ta „razmnožitev“ Eisensteina – teoretična se seveda nanaša hla drsnost in „ne dovolji“ znanstveno strogost njegovih konceptov (zlasti koncepta montaže), ki bi si ga (zaman) rad „prisvojili“.

Eisenstein je gotovo malo „čuden“ teoretik, ki se mu ni posrečilo nobena velika teoretična sinteza: njegovi največji teksti – NERAVNODUSNA NARAVA, MONTAŽA, REŽIJA – so dejansko le osmiki (čprav na 300, pa tudi 600 straneh), kjer se misel pogosto razgiba na vse strani. Njegova strasti teoretiziranja ne vzdrža v trdnih konceptih, marveč ima raje določeno pojmovno svobodo, ki se dogaja v nenečnem predelovanju pojmov. Ta nenečna pojmovna transformacija je Eisensteinova konstanta, pogosto določena z kinološkimi in političnimi premiki v sovjetski družbi (najopetnejše pač nujnosti zamenjave koncepta „dialektičnega konflikta“ z „dialektično enotnostjo“, filmskim „ekvivalentom“ stalinske „socialistične enotnosti“), ki pa je zmeraj (najprej odkrito in kasneje na skrivaj) igrala na eno in isto karto: „intelektualna montaža“, „intelektualna atrakcija“.

Ideja „intelektualnega filma“ korenini že v Eisensteinovem prvem (6 gledališčni) tekstu MONTAŽA ATRAKCIJ (1923), dovolj zgovorno pa jo napovedujeta tudi obg tuka (dolej pri naz prvici) prevedena esejja – in sicer v vseh tistih temeljnih postavkah, ki obravnavajo problem filmske forme kot ideološko vprašanje. Ideja „intelektualnega filma“ (ki bi pač zahtevala širšo predstavitev) je preko asociacij in „emocionalnih kombinacij“ zmeraj imela za cilj konceptualni učinek in gledalca. Ta izraz „učinkovanja“, „vplivanja“ na gledalca (enako pogost kot refleksioški izraz „stimul“, dražilo) se pojavlja v vseh Eisensteinovih tekstih, pri čemer je morda najbolj definiran v belžičski avtoriziranim filmskem projektu, zanišljenem na Marxovem KAPITALU. Tam je tudi dobro ponazorjen osnovni princip „intelektualnega filma“ – t. j. deankodotizacija: anekdota bi služila le kot izhodiščna spodbuda (stimul, dražilo) in bi obstajala v veriigi „stimulov“ na osnovi statičnih in statičnih film z razvijanjem usmerjenih asociacij. Da pa tak skrajna redukcija anekdote ne bi pogubila veznega tkiva, je bila potrebna definicija „Prave vsebine“, s čija, ki bi držal skupaj. Eisenstein ga takole definira: „Načrti delavca o dialektični misli. Pokazati dialektično metodo“. Seveda pa ta določitev ni merila le na nadomestitev ene vsebine z drugo (neke „zgodbe“ s kakšno „marksistično snovjo“),

normalno seksualizirani (n. pr. prijazne družinske scene): kar je zgoraj (gospodari) in spodaj (kmeti, lopovi), je kraljevstvo perva zije in nečloveškega (voja lovopov se imenuje Kralj). Toda tudi delavci bodo ponižani na raven živalskega, ko bodo v zadnji eskvenci s klavnicno metafizirali buržoazno zmagajo: buržoazija obravnava ljudi kot živali, jih pobija kot živali.

To metafore so klasične, neprimerno manj pa je klasičen Eisensteinov način njihove realizacije: Eisenstein namreč prav s to svojo obsesijo, da bi dobesedno figuriral, utvošlil

koncept v nove filmske forme, ki je posledica nove oblike socialnega naročila (golo formulirano: „podtalje“), je šla rešila. Pri Eisensteinu vse teži k mitu: tako mu ne zadostuje le morfološka diferenciacija tipov, marveč jo dopolni še s topološko – na površini so delavci, kadrirani v „človeški višini“; zgoraj, na Olimpu, so buržiji, obdani z gršmi stebri in s stopnicami; spodaj, pod zemljo, so špičji in lopovi, lumpenproletariat. Gre torej za pravo mitično organizacijo, kjer nebeske višave zaseda Kapital, zemeljsko površino smrtinki (ki so tudi usmrčeni) in podzemlje pošasti z živalskimi maskami. Vendar krajša sekvence, v kateri si neki buržji z listo delavskih zahtev obrne glavo, delavci pa se v obliki „človeškega“ pojavljajo, ki se bo nazadnje izpolnilo le za čeno spri-vnitve leninizma – s stalinsko „planifikacijo“.

Zdenko Vrdlovec

Opombe:

1) Ideja „intelektualnega filma“ ni nikoli doživela „praktične“ realizacije: njen edini načrt ostaja v beležkah o načrtovanem snemanju Marxovega „Kapitala“ prevod teh beležek bo izšlo v prvi številki letošnjega „ekrana“.

2) Oba esejja sta predvidena tudi za zbornik EISENSTEINOVIH teoretičnih spisov, ki ga pripravlja Cankarjeva založba.

3) Oba esejja sta predvidena tudi za zbornik EISENSTEINOVIH teoretičnih spisov, ki ga pripravlja Cankarjeva založba.

Slike: Štirje Eisensteinovi portreti

S.M.EISENSTEIN: O MATERIALISTIČNEM PRISTOPU K FORMI

Enoglasen topel sprejem in tudi sama ocena tiska je dovolj velik razlog, da „STAVKI“ priznamo ne le revolucionarno zmagajo na področju filma kot takega, ampak tudi ideološko zmagajo na področju forme. To je posebej pomembno ravno zdaj, ko smo pripravljeni tako fanatično preganjati delo na področju forme, ga obsoditi s „formalizmom“ in dajati prednost „... popolni brezobličnosti, „STAVKA“ pa je prvi primer revolucionarne umetnosti, kjer je forma bolj revolucionarna od vsebine. Revolucionarna „STAVKA“ pa nikakor ni v tem, da je njena vsebina – revolucionarno gibanje – zgodovinsko množični in ne individualni pojav in je zato pač brez zapletov, herojev in podobno, kar karakterizira „STAVKO“ kot „prvi proletarski film“ – ampak v tem, da je bila prvič pravilno postavljena formalna metoda, to je pristop, ki razkriva obliko historično-revolucionarnega materiala nasploh.

Historično-revolucionarni material – produktivni preteklostodobni revolucionarne stvarnosti – je bil prvič prikazan po pravilnim zornim kotom: to je raziskovanje njegovih karakterističnih momentov kot razvojnih stopnje enkratnega procesa z aspekta njihovega „produktivnega“ bistva. Moja formalna zahteva, ki sem jo postavil Proletkultu v zvezi z določanjem vsebine sedmih filmov iz cikla „K diktaturi“, se je glasila: razkriti produktivno logiko in prikazati načine boja kot „živ“ tekoč proces, ki razen končnega cilja ne pozna drugih nedotakljivih pravil – načine boja, ki se spreminjajo in nastajajo vsak trenutek in so v vsaki fazi boja prikazane v vsej njegovi življenjski polnosti odvisni od pogojev in odnosov med silami.

Popolnoma jasno je, da specifičnost samega karakterja (množičnost) tega gibanja v konstrukciji prikazanega logičnega principa ne igra le nobene vloge in množičnost sama tega principa tudi ni določila. Forma sižejske obdelave vsebine – v danem primeru je to prvič uporabljen metoda montaže scenarija (kjer njegova zgradba ni osnovana na nekih splošnih dramaturških zakonih, ampak je vsebina prikazana z metodami, ki v splošnem določajo konstrukcijo montaže kot takpe, na primer pri organizaciji materiala kronik kot tudi pravilni zorni kot – sta v danem primeru posledica osnovnega formalnega razumevanja predložnega materiala, to je osnovnega, formalno novatorskega „trika“ rezevanja pri konstrukciji filma, trika ki se je tu predvsem

Pri afirmiranju nove filmske forme, ki je posledica nove oblike socialnega naročila (golo formulirano: „podtalje“), je šla rešila. Pri Eisensteinu vse teži k mitu: tako mu ne zadostuje le morfološka diferenciacija tipov, marveč jo dopolni še s topološko – na površini so delavci, kadrirani v „človeški višini“; zgoraj, na Olimpu, so buržiji, obdani z gršmi stebri in s stopnicami; spodaj, pod zemljo, so špičji in lopovi, lumpenproletariat. Gre torej za pravo mitično organizacijo, kjer nebeske višave zaseda Kapital, zemeljsko površino smrtinki (ki so tudi usmrčeni) in podzemlje pošasti z živalskimi maskami. Vendar krajša sekvence, v kateri si neki buržji z listo delavskih zahtev obrne glavo, delavci pa se v obliki „človeškega“ pojavljajo, ki se bo nazadnje izpolnilo le za čeno spri-vnitve leninizma – s stalinsko „planifikacijo“.

O „protislovjih med ideološkimi zahtevami in formalnimi odkloni režiserja v formi „STAVKE“ pa lahko razpravljajo samo zelo malni ljudje – kajti treba je končno že iz čiste zlobe obtožiti karje. Eisenstein tako že globoj kot v tem ali onem bolji ali manj posrečenem znanjem „koščku“.

Tu že lahko in tudi moramo govoriti ne le o „revolucioniranju“ form, v našem primeru filmskih, kajti ta izraz je produktivno brez zadrževanja, ampak o revolucionarni filmski formi nasploh, zato ker revolucionarna filmska forma nikakor ni rezultat sarlatanskih „iskanj“, ampak je toliko bolj „sinteza dobrega mojstrstva z našo vsebino“ (kot piše Plentjevič v „Novem gledalcu“). Revolucionar- ni, na prvi namerici, kjer zadeva vse, iz tehničnih metod, ki konkretizirajo nov pogled in pristop k stvarim in pojavom, to je novo razredno ideologijo, ki resnično obnavlja ne samo socialni pomen, ampak tudi materialno-tehnično bistvo filma, kar se razkriva v tako imenovani „naši vsebini“.

„Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

„Mož prikazati pristop in zorni kot, ki sem- ju uvedel pri filmski obdelavi historično-revolucionarnega materiala, sta se tako pokazala materialistično pravilna. Tega seveda niso odkrili profesionalni filmski kritiki – ki dlje od svojega nosu, to je od mo- „Kino-oko“ je bilo podobenemu impresionizmu, ki je poleg vsi- ni tudi eno od ideološko najmanj cenjenih oblik umetnosti. Na montažni osnovi, ki je sestavljena iz fragmentov pristnega življenja (in impresionistih – pristni toni tke Vart- preprogo političnega stika.

METODA POSTAVITVE DELAVSKEGA FILMA

Prevedel: PRIMOŽ PEČENKO

Metoda postavitve vsakega filma je ena in ista – montaža atrakcij. Kaj je to in zakaj – glej v knjigi „Film danes“. Ta knjiga za- sedno, resda neurejeno in težko čitljivo, razloži moj pristop k zgradbi filma.

1) Pri določanju filmske postavitve – v socialno koristnem efektu, ki emocionalno in psihično vpreže auditorij, sestavlja pa ga veriga ustrezno (na auditorij) usmerjenih dražil. Ta socialno koristni efekt imenujem vsebino filma.

Tako je na primer mogoče določiti vsebino spektakla MOSKVA, ŠLISIS² Maksimálna napetost agresivnih refleksov, ki so s STAVKI posledica socialnega protesta, je v napetosti tistih refleksov, ki nimajo možnosti sprostitve (zadovoljitve), se pravi v koncentraciji borbenih refleksov (zvišanje potencialnega razrednega tonusa).

2) Pri izboru dražil samih – in to v dveh smereh. V pravilni oceni njihove razredne učinkovitosti; to pomeni, da določeno dražilo lahko sproži določeno reakcijo (efekt) samo v auditoriju z določeno razrednostjo. Bolj detajlno delo zahteva tudi bolj unificiran auditorij. Vsak režiser, ki na primer v klubih postavlja „žive časopise“, vsaj profesionalno pomen različne auditorije, recimo tekstilec ali metalurg, prav po tem, da na isto delo reagirajo popolnoma različno.

V zvezi z vprašanjem učinkovitosti atrakcije, ki je spričo delavskega auditorija zelo močno vplivala na filmske delavce. V mislih imam klavnicno. Njen zgoščeno-krvavi asociativni šok je pri določenem sloju publike dovolj poznan. Klavniška-cenzura je je celo izrezala skupaj s... straniščem. (Neki Amerikanec, ki je videl STAVKO, je poudari- l, da so taki ostrji vplivi nesprejemljivi: izjavil je, da bo za tujno treba to mesto izrezati.) Klavnična pa v delavskem auditoriju ni imela „krvavega efekta“, to pa za, ker delavec asociira bikovo kri predvsem s prede- lovalno tovarno mesa zraven klavnic! Na kmetu

Konfrontacija ali dialog?

Tu objavljamo pismo, ki ga je tovarišica Spomenka Hribar dne 15. 12. 1979 prinesla na uredništvo. Od tedaj pa do danes Tribuna ni izhajala, zato tudi tako velik premor, skoraj dva meseca sta minila. Kljub temu, in na željo avtorice, pismo objavljamo. Sledi mu tudi naš odgovor.

Spomenka Hribar

Skoraj ga ni na Slovenskem intelektualca srednjih let, ki se ne bi formiral skozi Tribuno ali tesno ob njej. Zato marsikdo iz srednje pa tudi starejše generacije še danes spremlja njeno pisanje. Ne zaradi kakšne nostalgije, temveč zaradi Tribune specifičnosti, ki si jo je priborila z dolgo vrsto svojih sodelavcev in kreatorjev. Ta njena specifičnost je v njenem permanentnem poskušanju, da bi tako ali drugače odpirala prostor za razmišljanje. V teh naporih, ki so vsem generacijam „tribunašev“ skupni, pa se vsaka generacija, bolj ali manj uspešno bojuje po svoje. Kontinuiteta Tribune je tako sestavljena iz samih diskontinuitet in kot vsa študentska gibanja tudi Tribuna nima spomina.

Včasih ga je dobro osvežiti. Vzbuditi avto-refleksijo, da bi se Tribuna postavila v družbeno-politično situacijo tako glede na svojo lastno kontinuiteto kot glede na svoje trenutno početje. Sele tedaj bi lahko odgovorili na vprašanje: kaj pomeni to, kar Tribuna počne? In kako počne to, kar počne?

Zadnja številka Tribune (10. 12. 1979) me je tako s svojo slikovno kot s svojo tekstovno vsebino, na katero se slike nanašajo, pripravila k razmišljanju. Moja analiza morda ne bo „naša ocena“, toda čas za premislek je tu.

V šolskem letu 1965/66 sem bila urednica tedanje teoretske priloge Tribune pod naslovom Zasnove. Z Zasnovami se je takratno uredništvo skušalo vključiti v razmišljanje o družbi in njenih pojavih ter problemih tudi z daljšimi teoretskimi prispevki tedaj nastajajoče inteligence na Slovenskem.

Kdor si danes ogleda Zasnove, bo videl imena naslednjih piscev: Marko Kerševan, Tine Hribar, Andrej Kirn, Andrej Inkret, Braco Rotar, Ivo Marenk, Franc Križnik, Tone Stres in drugi. Ta imena so še danes živa v našem kulturnem prostoru. In iz teh imen je razvidno tudi, da je bila Tribuna na Slovenskem prvi laični časopis, ki je odprl svoje strani teologom oz. takratnim študentom teologije.

Na straneh Zasnov se je do zadnje strani letnika razvijala polemika med „teologi“ in „marksisti“. Med nami pa so se v tistem kratkem času spletile tudi kolegialne vezi, zlasti med Križnikom in Koncilijo (kateri članek že ni bilo več mogoče objaviti). Sodelovanje pa je bilo kratkotrajno, vzšlo je kot zvezda in zaslo je kot zvezda. Zakaj? Dolga leta sem za to krivila izključno ali predvsem „teologe“. Danes pa vse bolj spoznavam, da ne cerkvene ne laične institucije niso mogle prenesti tega poskusa dialoga. Nismo vedeli zakaj, a enostavno je bilo čisto vse narobe. Vrstila so se razčiščevanja za razčiščevanja (pri teologih verjetno tudi?), vrstilo se je na stotine nerazumljivih besed. Jasnno je bilo samo nekaj: dregnil smo v nekaj, v kar ne bi smeli.

Ce samo skiciram takratne dialoge – polemike, je to bilo takole: naši kolegi-teologi so v svojih tekstih imeli vrsto pripomb na marksizem in na našo družbeno življenje. Zaradi njihovih pripomb smo bili uredniki izpostavljeni kritikam in pritiskom, tako da je bilo vsako nadaljnje objavljanje njihovih tekstov onemogočeno, kolikor se „teologi“ ne bi jasno distancirali od klerikalnih težnj v cerkveni hierarhiji. O tem smo pisali naslednje: „Če hočemo torej naprej sodelovati v dialogu, ne pa voditi polemike, kar je do sedaj bilo, tedaj je nujno potrebno, da se sobesednik jasno distancira od vsakih klerikalnih težnj v cerkveni hierarhiji, ne zgolj verbalno, temveč dejansko.“ Kajti prvi korak smo vendarle naredili tribunaši s tem, da smo odprli prostor za objavljane člankov mladih teologov in brez njihovega drugega koraka enostavno nismo mogli več naprej. „Sobesednik“ pa se ni distanciral. Očitno je bil pritisk cerkvene oblasti prevelik (še za tisto malo distance, kar je je bilo, menim, da je bil izterjan račun, o čemer pričajo kasnejši „pobjeljevalni“ postopki zoper Križnika). Očitno ji ni bil po volji ne dialog ne polemika nekakšnih „mladih teologov“ in „mladih marksistov“. Zakaj oblastnik ne verjame, da dialog lahko poteka kot svobodno iskanje in mišljenje, zaradi katerega še ni treba, da bi se čutila v temelju ogrožena katerakoli institucija. Oblastnik gleda na stvari, kot da je on vedno (pozitivno ali negativno) neposredno tangiran, tj. ogrožen. Skratka, ne verjame, da „tole“ ne leti ravno nanj. Kot da bi se vse gibalo edino in izključno na ravni oblasti! Ali kot da je miselno iskanje, diferenciranje mišljenja že njegovo razpadanje ali pa zbiranje parol in gesel za bojne prapore.

Tako je bil poskus dialoga skoraj v kali zadušjen z obeh strani. Ni šlo in ne gre za to, da bi „mladi teologi“ in „mladi marksisti“ imeli kakršnekoli aspiracije po urejanju sveta. Gre za to, da bi se lahko (a ni nujno) iz tega drobnega vrtička med dvema plotovima do danes razširila negovana in plodna njiva. Njiva, ki bi jo obdelovale vedno nove in druge generacije ne le „teologov“ in „marksistov“, temveč ljudi in strokovnjakov z vseh (družboslovnih in drugih) področij, kjer se razmišlja o človeku in naši družbi. Ta njiva bi bila medij, kjer bi se lahko cel kup nasprotij reševalo na miselnem nivoju. To pa seveda pomeni, da bi se izognili marsikateremu bolečemu ekscesu (je bil potreben škandal ob učeniku etike?). In da bi tudi problemi človeka danes, njegova stiska in tesnoba, dobili racionalno artikulacijo, tako „teistično“ kot „ateistično“. In če bi vzdržali na ravni mišljenja, na ravni razpiranja možnih rešitev problemov, brez pretenzij po gotovih receptih te ali one edino zveličavne Resnice, bi presegali že tudi omejenost tako teizma kot ateizma. Ne gre torej za nekakšno mistifikacijo dialoga kot vseodrešiteljske poti, še posebej ne za dialog zgolj med teologi in marksisti, temveč za dialog kot način in možnost diferenciranja razvoja mišljenja in iskanja v družbi sploh. Na vseh nivojih razmišljanja.

Zakaj vse to pogrevam? Ne le da bi osvežila „spomin“ Tribuni, temveč da bi pokazala, kakšne so posledice nasilnih posegov v razvoj mišljenja in iskanja odgovorov na vprašanja našega bivanja. Če bi nam bila dopuščena možnost, če bi nam dali čas, bi mogli razviti različne oblike sodelovanja (od dialogov do ostre polemike), ob katerih bi prišlo jasno do izraza tudi meje ideologij. Prišlo bi do jasnejših ideoloških, strokovnih in tudi čisto praktičnih stališč, odmkov in primikov. Dandanes se tako morda ne bi dogajalo, kar se pač dogaja. Da namreč izhajajo teološke knjige, ki jih javno nihče – niti strokovno niti kako drugače ne komentira. Zakaj ne?

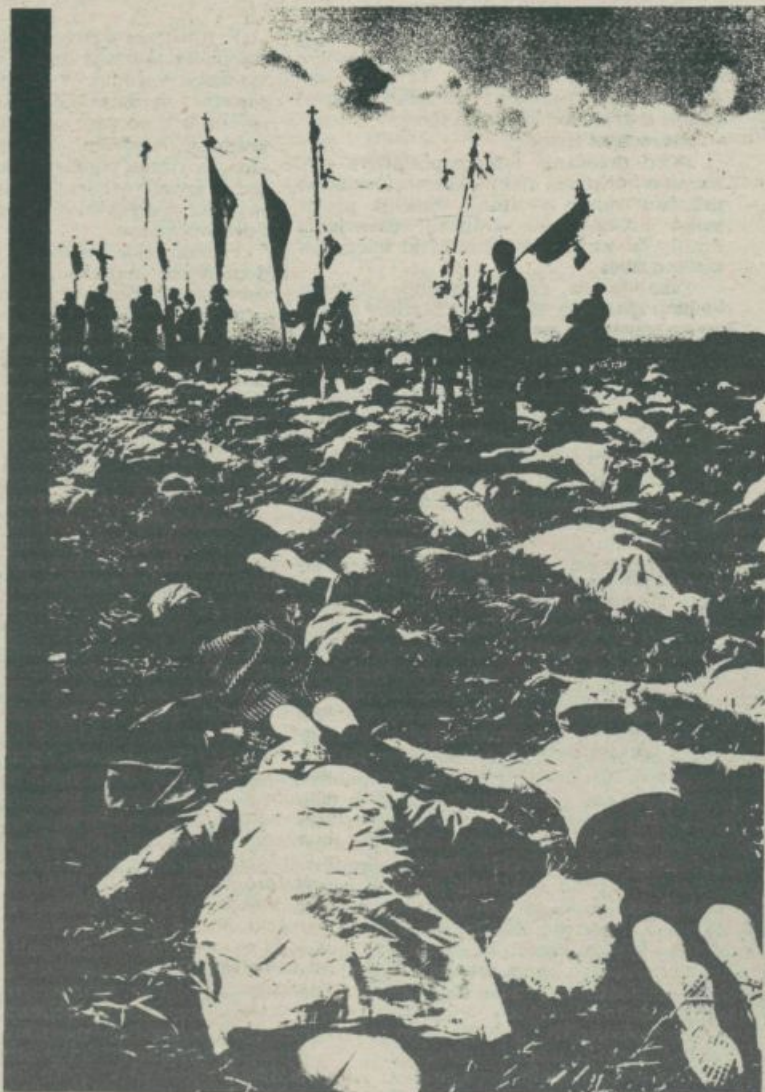
Predvsem pa ni nobene prave diferenciacije med samimi družboslovci. Vse je predvsem nekakšna neizoblikovana sivina. Namesto dialogov in polemik je vse eno samo „toleriranje“ in navsezadnje – brezbržnost. Kajti v dani situaciji je vsaka polemika že nabiranje ali izgubljanje ideoloških, političnih točk. V takšni strokovni nediferenciranosti so tudi medosebni odnosi blokirani. Kar vzdrži to blokado, so končno „aracionalne“ vezave, kot so ljubezen, prijateljstvo, zaupanje in, če hočete – zvestoba samemu sebi, da, če že ne moreš peti, kakor ti je „bog grlo ustvaril“, vsaj molčiš in se ne razblinjaš v poplavi besedičenja.

posegi (v vsako figo), temveč bo tudi cerkev še naprej prestopala meje, ki so ji določene „po ustavi in zakonih“.

Ni se dovolj izrekati zoper klerikalizem in sektaštvo, dokler je situacija takšna, da je vsako sektaštvo v svojem bistvu klerikalizem. Kazanje s prstom na posameznike je jalovo početje, dokler je situacija taka, da se za ne izpraznjenim stolčkom preriva že deset drugih interesov. Tendenc ne učitiko tako, da porežeš glave nosilcev. To je počel Stalin. S tem je morda res celo izruval marsikatero tendenco, nasprotij pa ni odpravil. Stalinizem je menda bil, kaj? Gre torej za odpravo „religije vsakdanjega življenja“, ne pa za boj

ko je bil (ob)račun s starim klerikalizmom in belogardizmom že opravljen; da o mlajših teologih sploh ne govorimo. Zmerjati na takšen način nje, jim vzbujati občutek krivde, je absurd. Ker preprosto niso krivi in se tudi ne počutijo krive. Takšno očitjanje jim lahko vzbudi kvečjemu odpor in protest.

Ce bi bila jaz verna, bi se čutila globoko prevarana ob poskusih cerkve, da se kot institucija vzpostavlja v mojem imenu, iz mojega srca; do dna duše pa bi bila užaljena in ranjena, če bi me nekdo zgolj kot vernega človeka (ki zgolj zaradi svoje vere čuti sopripadnost cerkvi) skušal izenačiti z nekim pojavom v

Zabarikadirali smo se vsak za svoj plot in se le opazujemo čezenj, se beremo ali pa ne in čakamo? Na kaj? In zakaj? Vzrok, da dialoga ni, je v bistvu vendarle zunaj naših individualnih možnosti in pripravljenosti. Včasih, praviloma ekscesoidno, prihaja do kratkega stika med cerkveno in laično oblastjo, ki pa se prav tako mistično tudi konča. Teoretsko pa smo se zaprli vsak v svojo provinco, še več, vsak v svoj kot province.

Kakšne so posledice vsega tega? Predvsem gre za zamejitve misli v kalupe ideologij. Kaj je postal Križnik drugega kot zaplotniški kritizer marksizma cerkve in revolucije? „Na nove čase krščanstvo ni bilo dovolj pripravljeno. To še danes ni. Tudi katoliška Cerkev ne. Kljub vatikanskemu cerkvenemu zboru. Bog je bil „prisiljen“ v svoj vinograd poklicati „najemnike“. Po Božji volji so opravili in še danes opravljajo „očistevalna“ dela. Kakorkoli že. Stara zaveza je v tem pogledu dokaj zgovorna. Kar naprej se uresničuje. Sodobni marksizem je predvsem naše neživeto krščanstvo. Duh veje, koder hoče...“ (Duh ne ugašajte, Ljubljana 1979, Franček Križnik: Duh in revolucija, str. 151) Marksisti so torej le božji najemniki. V bistvu pa „Marxova revolucija ne le, da je neuresničljiva, je tudi odevč.“ Zakaj? „Krščanski človek je v Kristusu že odrešen in osvobojen.“ Citirana mesta vsebujejo vrsto vprašanj, npr. kakšen je dejanski položaj marksizma v judovsko-krščanski civilizaciji? Križnikov tekst je napolnjen s kupom tez in hipotez – a ne vsebuje nobene analize. Gre za samo pusto primerjanje ideologij in umerjanje ene ideologije po drugi. Analize, ki bi skušala Marxovo misel tematizirati v kontekstu evropske filozofske misli, ni. Tolčenje Marxa le s konkretnimi empiričnimi „konsekvencami“ je okostenelo početje, razen tega ne presegata bistva horizonta, ki ga kritizira. Predvsem pa ostaja Križnik docela omejen v krščanski svetovni nazor. V njegovi današnji misli ni več tistega nemira in iskanja kot pred leti. Križnik npr. pravi: „Vsako prelivanje krvi, celo tisto, ki je etično upravičeno, se vedno nagiba k izroditvi, k terorju zaradi terorja, zahteva ogromne človeške žrtve, strahotna opustošenja.“ (prav tam, str. 154) V kontekstu, v katerega je postavljena, fungira ta Križnikova formulacija povsem demagoško in ne kot misel, ki nedvomno zahteva globlji razmislek. Križnik, kot vsi ideologi, enostavno ugotovi, „da je Marx tudi sicer pojmoval človeka zelo enostransko (prav tam, str. 152); obenem pa seveda zatrjuje, da to enostransko lahko popravimo s pomočjo krščansko-katoliške vere.

Na podoben način Stres v svoji knjižici (Nič in smisel) v zbirki Naše tromostovje, Ljubljana 1979) najde na Slovenskem samo enega nihilista, ki ga velja ofucati in potolči. Kakor da bi bil nihilizem izruvan že s tem, da identificiraj in potolčeš njegove nosilce! Kakor da ne bi bil nihilizem istočasen z bivanjem judovsko-krščanskega boga. Tudi Stres, čeprav se ukvarja s sodobnimi filozofskimi smerni, ostaja zavezan predvsem krščanskemu svetovnemu nazoru, kateremu potem „prirokuje“ vsakršno filozofsko misel.

Tako je to danes „tam“. In kako je to „tukaj“? Tudi dokaj žalostno. Razen redkih samotnežev, bolj ali manj zaprtih v svojo strokovnost, ni ničesar. Ne le na področju vprašanj, ki zadevajo družbo in religijo, dokaj obupno je na celotnem področju družboslovja: tako grozno brez napak so revije – če sploh izhajajo – in članki, tako zelo so pravilni, da ti je kar nerodno, ko to bereš. Tako zelo so servilni in sterilni, da človek ne ve, kam bi pogledal. Od same pravilnosti in pravovernosti me bo zadušilo.

Takšno situacijo vidim danes na Slovenskem. Ni bilo nujno, da je takšna. Mislim, da je bil tedaj, v letu 1965/66 in še nekaj časa potem (npr. v Teoriji in praksi) zasnovan skromen osnutek, ki bi do danes lahko dal že marsikateri sad. Kajti takratne diskusije se niso omejevale zgolj na strogo „teoretska“ ali „teološka“ vprašanja. Tako je npr. Ljotič Škok objavil v Tribuni članek Komu je za dialog (8. marec 1967), v katerem problematizira cerkveno ideološko indoktrinacijo, ki je dosegla višek v članku Fantje iščejo Kristusa. Škok je svoj članek najprej poslal v verski list Družino, ki pa ga ni objavila. Tribuna ga je potem objavila skupaj z vsjo korespondenco med Škokom in Merlakom kot urednikom Družine. V enem teh Merlakovih pisem beremo naslednje: „Glede dialoga med kristjani in marksisti pa nemimo naslednje: dialog je potreben in bo v prihodnje vedno bolj potreben, vendar je potrebno, da se ta vrši najprej v manjšem krogu in da se plasti naroda na dialog vnaprej pripravljajo.“ (Družina, 8. marec 1967) Je še kdaj kasneje in lepše prišla na dan moralistično-vzgojiteljsko-farizejska vloga cerkve? Njena ljubezen in zaupanje v svojo „čredo“?

Zato ponavljam Škokovo takratno vprašanje: KOMU JE ZA DIALOG? Glede dialoga še vedno velja Škokova opredelitev: „Tako kot je bilo že večkrat rečeno, to ni in ne pomeni reševanja problematike, ki zadeva cerkveno hierarhijo in državno strukturo. Nam pomeni dialog proces dnevnega sožitja z religioznimi starši, brati, kratka sorodniki ter religioznimi prijatelji in delovnimi tovariši, sosedi itd. Od našega medsebojnega spoštovanja in zaupanja v osnovne moralno-kvalitete enih in drugih je odvisna tudi pot, po kateri bomo gradili naprednejše, bolj človeške, kratkafarizejske odnose.“ (prav tam). Če navedem še misel iz polemike med Škokom in tedanjim študentom teologije Damjanom Severjem, bo situacija, ki jo je Tribuna takrat ustvarila, morda jasnejša: „Pripadam mladi generaciji, saj sem bil troje za časa vojne. Pred seboj gledam prihodnost, a na preteklost se oziram samo, če se morem kaj naučiti. Želel bi si, da pride med nami mladina do zares konstruktivnega dialoga. Poudarjam: med nami mladimi – čeprav starejših s tem ne izključujem – zakaj prihodnost je naša.“ (Tribuna, 20. aprila 1967). Govor je torej o konstruktivnem dialogu in ne o nekakšni „spravi“, kajti med nami, ki smo sodelovali v istih šolskih klopetih, do nepomirljivih, sovražnih nasprotovanj sploh nikdar ni prišlo. Tako smo tedaj tudi gledali – v bodočnost.

Zato se sprašujem: je danes čas za konfrontacije? Menim, da ni. Da nimamo časa, da bi si kradli čas. Čas je, če je, za nova iskanja in nova tematiziranja ideologij, ki nas opredeljujejo.

Za to gre; toda brez dopuščene diferenciacije mišljenja, brez dopuščene različenosti v iskanju novih poti ne bo nič. In še enkrat: nič. Če partija ne bo dovolila dihati svoji lastni inteligenci ali bolje, laični inteligenci (kajti teistična je več ali manj pod okriljem cerkve), bomo še enkrat zamudili, morda tokrat dokončno, priložnost, da se ustvari miselni prostor, ki je širši od institucionalno fiksiiranih ideologij.

Dokler znorjati obeh ideologij ne bo prostora za svobodno diferenciacijo mišljenja in iskanja, bosta obe tudi navzven kazali samo svoje oblastniške zobe. Se bo odigraval boj za vrednote – boj za premoč. Zame je zato vsako poudarjanje enotnosti običajno znak za alarm, predznak neposrednih administrativnih posegov v območje misli. Bodisi družboslovne bodisi teološke. In če bo šlo tako naprej, ne bodo nujni le administrativni

proti religiji oziroma veri nasploh.

Označevanje nekoga za klerikalca ali sektaša ni daleč od ravnanja farizejev, ki nimajo nikoli časa vprašati: ZAKAJ? In kaj ta pojav lahko pomeni tudi za bodočnost. Za bodoče sožitje med nami. Če se že sploh pustimo deliti na verne in neverne? Kaj ne pomeni že sama delitev nasadanje ideologijam in njihovim „klasifikacijam“? Kaj ni tukaj v osnovi nekaj razmisleka vredno?

In kaj se je dogajalo potem naslednja leta? Počasi in tiho grebejo v človeku njegove lastne stiske (ki so se potencirane v času relativne zadovoljitve materialnih potreb), vprašanja brez odgovora: vprašanje smisla življenja, vprašanje osamljenosti (ne zgolj v sociološkem smislu, a tudi to), vprašanje smrti (tudi samomora), vprašanje ljubezni, vprašanje naše človeške medsebojnosti. Vprašanja so tla, odgovorov pa – s strani laične misli – pravzaprav ni bilo. Kdor že je o tem pisal ali mislil (ali se je sploh samo domnevalo, da bi utegnil o tem misliti), je bil proglašen najmanj za eksistencialista, če že ne za reakcionarnega heideggerjanca in nihilista.

Odgovori pa so vse obilnejše (in nasilnejše) prihajali – s teološke strani. Tako je cerkev počasi, a vztrajno zavzemala vse večji življenjski prostor prav preko človeških stisk; v človeških dušah. Ta humus, na katerem gradi današnja cerkev, je njena najtrdnjša osnova in bo to še dolgo časa. Ta humus, ki je bil cerkvi takorekoč prepuščen (kot se kaže danes – vendarle predvsem za njeno lastno rast institucije), pomeni ceno za uniformnost in servilnost siceršnjega mišljenja na Slovenskem. Blokada diferenciacije znotraj ideologij je konec koncev pripeljala do totalne diferenciranosti med ideologijama. Zdaj je na tem, da pride do konfrontacije med njima.

Vsaka konfrontacija pa začenja na taknem koncu palice – pri posledicah, in ji zato slej ko prej prileti v obraz debelejši konec palice – vzrok. A palica je slej ko prej palica. V konfrontiranju so dovoljeni tudi nizki udarci, so dovoljene lažne parole in sprenevedavo moraliziranje. V konfrontaciji pride do manipuliranja z vsem: s čustvi, s smrtjo, z zgodovino, celo z ideologijami samimi.

V kontekstu svojega poskusa analizirati vzroke današnjega stanja gledam tudi na zadnjo številko Tribune, v kateri je – glede tega konkretnega področja! – uredništvo nastopilo skrajno ideološko. Zapira vse možnosti za dialog. Če parafraziram Leninovo misel, bi rekla, da je šlo v tem primeru za levičarstvo kot otroško obliko stalinizma. Te značilnosti se Tribuna kot Tribuna ni nikoli povsem izmaknila. Ni namreč dovolj samo kazati s prstom na krivce, ne da bi obenem vsaj poskusili iskati vzroke za obstoječe stanje.

Takšna kritika je vselej bumerang, le da se ne ve, od kod bo priletelo. Slikovna priloga pa, ki je bila dodana tekstu na to temo, je bila, milo rečeno, neumestna. Predvsem pa povsem nekoristna za kakršnokoli bistvenejše razkrivanje klerikalizma danes, ki nastaja iz današnjih tal, iz današnjega humusa. Se le v drugi fazi analiziranja je treba pritegniti tudi cerkveno zgodovino kot okvir, v katerega se logično umešča njena današnja dejavnost. Klerikalizem, ki se znova poraja, je naš zdajšnji klerikalizem. Nekateri teologi (križnik, Stres, Koncilija itd.) so se komaj rodili,

naši zgodovini. Prizadegeta se čutim ob takšnem postopku – ne kot ateist ali teist – temveč kot človek, kot del te družbe, tega naroda. Če že za kaj gre, potem gre za to, da se analizirajo (na osnovi povsem razprtega arhivskega gradiva) vsi vzroki belogardizma na Slovenskem. Ne more pa iti zgolj za očitjanje pojava in manipuliranja z njim! Ne zaradi nekakšnega slogaštva in sprave „krivih“ in „nedolžnih“, temveč za to, da se bomo že enkrat nehali polatičati drug drugega v imenu edino zveličavnih Resnic.

A ne le drug drugega, temveč tudi mrtvih. Mrtvih se polasčaš tako tedaj, ko jih kuješ v zvezde, kot tedaj, ko jih zamočiš. Naj počivajo v miru! Pustiti mrtvim, da so mrtvi, ne pomeni: „Mrtve naj pokopljejo mrtvi (Mt 8, 22; EW 8–117) Mrtve moramo pokopati vsi, ker so (naši) mrtvi. Gledati v zgodovini zgolj evforijo boja za lepšo prihodnost in ne videti v njej tragičnih dimenzij nekoga naroda, pomeni ne videti, kako morasto nas včeraj opredeljuje prav danes.

Za kaj torej gre? Za demistifikacijo smrti. Kjer je smrt tabu, življenje morda ni. Gre za to, da bi se zares začeli obnašati kot zgodovinski narod. Gre za to, da pokopljemo mrtve in da zakopljemo tudi bojne sekire, ki so sekale. Za to, da vzamemo usodo – ne v svoje roke – temveč nase. Usodo kot edini prostor našega časa, naše človeške končnosti. Biti narod – onstran sektaštva in slogaštva (!!!) – pomeni biti izhodišče in stedišče vseh podvigov in vseh padcev Slovencev kot naroda. In ne pomeni biti sredstva ne razvoja proizvodjalnih sil ne krščanskega eshatološkega razvoja.

Biti narod pomeni biti doma zares doma. Kajti v narodu je doma vse: dobro in zlo, krivda in kes, pesem in jok, bolečina in vrisk, sveto in človeško. Prostor naroda je tudi edini prostor za skupni grob kot poslednja zbirka vseh dimenzij zgodovine in nas samih. Narod ni le občestvo, ampak tudi spomin: edini resnični spomenik naroda je narodov spomin, v katerem se srečujejo živi in mrtvi.

Tako klerikalizem kot sektaštvo, med katera se vriva slogaštvo, sta ideološki opredeljena. Čeprav različnih predznakov, oba jemljeta za samoumevno predpostavko ne le to, da je posameznik vedno „na določeni strani“, ampak tudi to, da je ideološko določena človeka takorekoč njegova naravna določena. To je bila moja analiza današnjega stanja in vloge Tribune. Z njo skušam predvsem vzpodbuditi še druge analize in poglede.

Naj končno povzamem svoje razmišljanje o Tribuni: Tribuna ni svobodna kakor ptica; in nikoli ni bila. Katera vprašanja je odpirala in do določene mere tudi sam način, kako jih je odpirala, je bilo odvisno od večje ali manjše vrednote neba nad njo. V tem smislu je bila vedno nekakšen indikator družbenega utripanja. Tudi danes. Kar pa je Tribuno, njena specifičnost in, če hočete, njeno dostojanstvo, je permanentno provociranje akcij in reakcij, s katerimi odraža in obenem presega trenutno tabuizirano družbeno situacijo. To počenja tudi danes, ko z navidezno radikalnostjo sprva sicer zaustavi dih, končno pa vendarle omogoči in celo zahteva distanco. Z njo pa omogoča tudi diferenciacijo mišljenja. Ne vem, kaj bi danes še bolj potrebovali?

Spomenka Hribar je bila sama urednica Tribune. Kaj in kako je v tem časopisu delala tedaj, pove sama v svojem pismu. Nas pa zanima, kaj dela sedaj, ko se je po petnajstih letih znova oglasila v Tribuni? Sama sicer meni, da nam osvežuje „spomin“ in nas postavlja v „družbeno-politično situacijo“. V resnici pa s temi „spomini“ posreduje in artikulira svojo sedanjo zavest, „tako glede na svojo lastno kontinuiteto kot glede na svojo trenutno početje.“ V tem, ko meni, da „vzbuja avtorefleksijo Tribuni“, reflektira seveda svojo lastno pozicijo. Spomenka Hribar seveda ve tudi to, da je Tribuna „že postavljena v družbeno-politično situacijo“ in, da Tribuna to tudi sama ve, in od tod s svojimi članki posega v konkretne družbene procese! Za kar ji torej v resnici gre in, kar v pismu tudi stori, je, da nasproti Tribunini postavi svojo lastno pozicijo v tej „družbeno-politični situaciji“.

Kakšna je ta „družbeno-politična situacija“, pozicija Spomenke Hribar in Tribune v njej?

Po našem mnenju je bistveni moment te „situacije“ v tem, da se v pogojih gospodarske recesije vedno težje uveljavlja proces delavskega samoupravljanja. V okviru te „konfrontacije“ naj omenimo zgolj zmanjšano stopnjo zaposlovanja in naraščajočo konkurenco med delovno silo, zniževanje investicijskih vlaganj, trende, ki se pojavljajo ob reformiranju vzgojnoizobraževalnega sistema v usmerjeno izobraževanje, postopne prehode na ekonomsko stanarine, zniževanje izdatkov za t. i. kulturne dejavnosti in druge ukrepe, ki jih zahteva uvajanje nujnih stabilizacijskih ukrepov, kar nedvomno sproža družbena protislovja, ki neposredno najbolj prizadevajo prav najnižje družbene sloje in s tem povečujejo socialno diferenciacijo. Teh družbenih protislovij (ki se S. H. prikazujejo kot „stiske“ v „človeških dušah“, ne da bi znala njih povdignjeno obliko izvesti iz dejanskih pogojev) se moramo zavedati in jih ne prikrivati in mistificirati, kajti le-ta so edina realna osnova vsega našega delovanja. Tribuna se v tej „situaciji“ še posebej zavzema za uveljavljanje procesa delavskega samoupravljanja, kar pomeni, da menimo, da je delavsko samoupravljanje edina zgodovinska perspektiva razrednega boja delavskega razreda, bojujočega se za odpravo sebe kot razreda in razredne družbe sploh. To pomeni tudi, da se na Tribuni borimo proti silam, ki hote ali ne hote, vede ali nevede nastopajo proti temu.

Drugače pa se polpretekla slovenska zgodovina prikazuje Spomenki Hribar, kot zgodovina „slovenskih intelektualcev srednjih let“, zgodovina „razmišljanj in dialogov“, ne pa kot zgodovina razrednih bojov. Ker ji manjka ta zgodovinska perspektiva, in ker tudi v svojem pismu ne podaja nikakršne zgodovinske analize, ne sedanje, ne pretekle družbene dejanskosti, se ji zgodovinska zavest sprejme v osebnem spominjanju, lastno zgodovinsko pozicijo pa reflektira kot pozicijo „samotnega intelektualca“ (in s tem v bistvu izraža zavest in pozicijo „redkih samotnežev“ dvajset kilometrov stran...) nasproti, katerikoli že, „totalitarni oblasti“.

Iz te njene pozicije, iz katere veje obup nad strahotami tega sveta zgrožene človeške

SAMOTNEGA INTELEKTUALCA TEORETSKI REZERVAT

PROTI KLERIKALIZMU IN NEKRITIČNEMU MARKSIZMU (II)

duše, se ji začrtuje vloga in mesto „intelektualca“ v slovenskem „Narodu“. To se še najbolj kaže v njenem pojmovanju zgodovinske vloge teorije in še posebej marksistične teorije, na kar bomo v tej „konfrontaciji“ tudi najbolj pozorni. Spomenka Hribar se zavzema za „svobodno iskanje in mišljenje, zaradi katerega še ni treba, da bi se čutila v temelju ogrožena katerikoli institucija“, za „mišljenje“, ki se izogiba zankam „oblasti“, za „miselno iskanje“, ki ne „razpade“, ne „zbira parole in gesla za prapore boja“, ki nima „kakršnihkoli aspiracij po urejanju sveta“. Za kar ji gre, je, da bi iz „drobnih vrčkov“ nastala „negovana in plodno rodeča njiva“. Spomenka Hribar se tako dokončno vrača na izvirno pojmovanje kulture kot poljedelstva. To, da ji gre za koncentracijo „drobnih vrčkov“ v „skupno njivo“, torej za t. i. prvotno akumulacijo na področju „mišljenja“, nas seveda ne sme motiti. Pa o tem dalje!

Spomenka Hribar, kot samotni intelektualec in dober meščan, ponuja „oblasti“, da bo ostala na „ravnih mišljenja“, da se ne bo vrtela v politiko, da te „oblasti“ ne bo ogrožala. Za povračilo, kot „svobodno“ trgovec, zahteva, da „oblast“ ne bo „administrativno posegala v območje misli“. „Mišljenje“ bo, tako obljublja, „redki samotneži“, pustilo na miru „oblast“, „oblast“ pa njihovo meditiranje. Izmoledovati želi rezervat, v katerem bi bilo „intelektualcem“ dopuščeno v mitu iskati „odgovore na vprašanja našega bivanja“. Spomenka Hribar želi depolitizirati teorijo, ne, da bi bili odpravljeni zgodovinski pogoji, ki to politiko temeljno vpenjajo v razredni boj, in je torej vsaka teorija (če se S. H. tega zaveda ali ne) nujno politična. Po drugi strani pa, to teorijo zaplotniško zapira v rezervat, ustvarja intelektualni elitizem. Teorije tako ne odteguje zgolj „oblasti“ ampak tudi, in to je najpomembnejše, delavskim in ljudskim množicam, ki se ji, v tej novofilozofski optiki, prikazujejo lahko le kot plebs. Za kaj (ji) torej gre? Gre ji za isto kot Meriaku — „da se ta teorija, op. pis.) vrši najprej v manjšem krogu“ — da ta „najprej“ pri Spomenki Hribar izpade in se tako razlika med umskim in fizičnim delom ovekoveči. Na vekov veke amen!

Ko pa enkrat to „mišljenje“ dokončno zapre v rezervat (vrčiček, njivo), ji ne preostane nič drugega kot da — dialogizira. Iz teoretskega dialoga, na praktični dialog. Z vsemi zvonovi stolne cerkve ozvanja socialni mir! Iz

socialnega miru v miselni sferi — socialni mir v politični!!!

Spomenki Hribar se vsled tega pač prikazuje, da „intelektualce srednjih let“ dušita dve, „totalitarni instituciji“ — cerkev in oblast ali kot pravi „partija“. To pa s tem, da ga zapirata vsaka v svojo „ideologijo“ (iz tega nujno sledi edino možna rešitev in ta je izolacionizem — vrčkarstvo, zaplotništvo — onkraj vseh, tj. obeh, „ideologij“, ne da bi se zavedala, da prav s tem vspostavlja novo-staro ideologijo). Obtoževanje „partije“, da ne da „dihati lastni inteligenci“, pa po drugi strani dopolnjuje za naivnim in pozitivističnim pričakovanjem, da bo svoboda „mišljenja“ od nekoga podeljena! Obup nad „totalitarizmom partije“, se po drugi strani dopolnjuje z „vero“ v „dobrotost oblasti“, ki mu

Spomenka Hribar, kot dobra meščanka, predlaga sklenitev kupoprodajne pogodbe. V zahtevi za „odpravo totalitarne oblasti“ je istočasno še proicirana zahteva po nekemu, ki ji bo to svobodo spet dal — kdo drug je to, kot spet „oblastnik“? ! Kot komunisti se seveda ne moremo strinjati z „administrativnimi posegi“ v „območje misli“, daleč pa smo od tega, da bi menili, da se marksistično in zavestno razredno in politično opredeljeno teorijo, tj. teoretsko polemiko, ali kot politično prostituiranje. Svoboda izražanja, „mišljenja“, teoretične polemike, ni v tem, da je nad razredi, marveč v tem, da vse dotle, dokler še obstaja razredna družba na svojem nivoju zastopa in se bori za interese tistega razreda, ki se bori za osvoboditev družbe od razredov sploh.

Tako se Spomenka Hribar znajde v paradoksalni situaciji, ko se po eni strani zavzema za „pravo diferenciacijo“, „polemiko“ in „dialog“ med „družboslovci“, in pri tem pravilno kritično ugotavlja, da tega ni, po drugi strani, pa se v njeni novofilozofski optiki, vsaka polemika že a priori diskreditira z „nabiranjem ali izgubljanjem ideoloških in političnih poenov“, „oblasti“ v „svobodo mišljenja“.

Če teorija je nepolemična, če polemika je neteoretska! En sam obup!

Znotraj vsega tega se ji tudi vprašanje marksizma (poleg tega, da je ideologija „oblasti“) postavlja le kot vprašanje „tematizacije Marksove misli v kontekstu evropske filozofske misli“. Ko išče kontinuiteto med Marxom in ostalo „evropsko filozofsko mislijo“ — pri čemer gleda Marxa v luči „velikih filozofov“, kot npr. Heideggera — se ji kot ključna postavljajo tista vprašanja, ki

ne le, da se niso zdeli bistvena Marxu ampak jih ima tudi marksizem za lažna.

„Vprašaj se, kako prideš do tistega vprašanja; vprašaj se, ali ne izhaja tvoje vprašanje s stališča, na katero ne morem odgovoriti, ker je napačno? ... Če sprašuješ po stvarjenju narave in človeka, potemtako abstrahiraj od človeka in narave. Postavljaš ju kot ne-bivajoča in vendar hočeš, da ti ju dokažem kot bivajoča. Zdaj ti porečem: opusti svojo abstrakcijo in s tem opustiš tudi svoje vprašanje, če pa hočeš vztrajati pri svoji abstrakciji, bodi dosleden, in če si zamišljaš človeka in naravo ne-bivajoče misleče, si zamišljaš kot ne-bivajočega samega sebe, ki si vendar tudi človek in narava. Ne zamišljaj si, ne sprašuj me, zakaj brž ko si zamišljaš in sprašuješ, nima tvoja abstrakcija od biti narave in človeka nobenega smisla. Ali pa si tak egoist, da postavljaš vse kot nič in sam hočeš biti? (K. Marx, MEID I: 344.)

Ker ne najde odgovora pri „laični misli“, tako kot „Križnik in vsi ideologi“ tudi Spomenka Hribar ugotovi, da je „Marx pojmoval človeka zelo enostransko“, obenem pa seveda zatruje „da to enostranskost lahko popravimo s pomočjo“ odgovorov na vprašanja, ki v „vse obilnejši (in nasilnejši) meri prihajajo s — teološke strani“. Privzemimo si teološka vprašanja in problem bo rešen (v tem smislu predlagamo, da se na CK zaposli referenta za „probleme človeške medsebojnosti“, morda „Smrti“). To „da Spomenka Hribar meša ta lažna vprašanja z interesi delavskega razreda, ne bomo posebej dokazovali, kakor tudi ne bomo obširneje pisali o tem, da je naivno misliti, da izvira današnja moč katoliške cerkve od tod, da „laična misel“ ni odgovorila na teološka vprašanja.

Nasprotno pa nam, na Tribuni, ne gre za razumevanje Marxove misli samo v kontekstu „evropske filozofske misli“, ampak menimo, da jo je mogoče revolucionarno dojeti, sprejeti in razvijati samo v kontekstu zgodovine delavskega gibanja in razrednih bojov, v katerih sama aktivno deluje.

Kakor Spomenka Hribar nezgodovinsko materialistično pojmuje Marxa (kar ji med drugim tudi edino omogoča in sili v dialog s teologi), tako pojmuje tudi vlogo katoliške cerkve pri nas. V nasprotju z njeno trditvijo, da je za „kakršnokoli bistvenejše razkrivanje klerikalizma danes“, povsem nekoristna tista kritika“, ki ni zamorila zgodovinske zavesti („spomina“ na klerofašizem), smo prepri-

čani, da je mogoče današnji klerikalizem dojeti samo skozi zgodovinsko analizo, samo z analizo zgodovinskega nastopanja slovenske katoliške cerkve proti delavskemu gibanju in socialistični revoluciji jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Poleg tega, da se nam zgodovina ne prikazuje kot generacijski spopad „starih in mladih“ (recimo teologov), je tudi nimamo za „okvir“, ki naj ga pritegnemo šele v „drugi fazi analiziranja“ slovenske cerkve. Zgodovina je izodišče in imanentna lastnost vsega cerkvenega nastopanja. „Klerikalizem“, ki se znova poraja, je res „zdajšnji klerikalizem“, toda to kar je, je samo zaradi zgodovine. Zgodovinske korenine klerikalizma torej niso v osebnih odločitvah „starih in mladih teologov“ ali cerkvenih hierarhov za to ali ono, ampak v vsakokratni zgodovinski konstelaciji razrednih bojov. In znotraj tega je prišlo tudi do tega kar Spomenka Hribar imenuje „škandal“. Glede na konkretno „družbeno-politično situacijo“ v kateri je slovenska katoliška cerkev ločena od „produkcije stvari“, tj. proizvodnega procesa, ji ne preostane drugega kot, da intervenira na nivoju „proizvajanja ljudi samih“. In to je storila tudi v Znamenjih in klicajih. Sicer pa cerkvene publikacije pogosto in kontinuirano zanikujejo vlogo cerkve v zgodovini razrednih bojov na Slovenskem, kar nedvomno kaže na aktualnost zgodovinske analize korenin klerikalizma. Tako razumemo to stvar na Tribuni. Zato menimo, da se je Spomenka Hribar oglasila prav sedaj ne le zato, ker Tribuna počenja druge stvari, marveč predvsem zato, ker Tribuna počenja iste stvari drugače, kot so to počeli „mladi marksvisti in teologi“.

In na koncu, za kaj gre na koncu? Za nacionalistični obskurantizem, i. če pristavimo še mi nekaj „poenov“. Medtem, ko je slovenska marksistična misel prišla od razvoja slovenskega narodnega vprašanja do razvoja smeri političnega sistema socialističnega samoupravljanja, je razlaganje nastanka „zgodovinskega naroda“ z „demistifikacijo smrti“, „usodo kot edinim prostorom našega časa“, „naše človeške končnosti“, „skupnim grobom kot poslednjim zbirom vseh dimenzij zgodovine in nas samih“, vračanje nazaj do zgodnjemeščanskega slogešta. Takšno postavljanje vprašanja naroda je utopitev marksizma v nacionalističnem sranju.

Ne vemo kaj bi danes še manj potrebovali?

LENIN: PARTIJSKA ORGANIZACIJA IN PARTIJSKA LITERATURA

Ta Leninov članek se neposredno navezuje na zapis o okrogli mizi, ki jo je organiziralo naše uredništvo, in ki je obravnavala PROBLEME IZDAJANJA MARKSISTIČNE LITERATURE pri nas. Zapis iz okrogle mize bo objavljen v naslednji Tribuni, tu pa si lahko preberete kaj je ob podobnem problemu zapisal Lenin. Članek je objavljen v drugi knjigi Leninovih izbranih del, ki jih je izdala Cankarjeva založba.

Tekst je bil objavljen v št. 12 časopisa „Navaja žizn“, 13. (26). novembra 1905, s podpisom N. Lenin.
Prevedeno po PSS 12, str. 99—105.

Novi pogoji socialnodemokratskega dela, nastali v Rusiji po oktobrski revoluciji, so postavili na dnevni red vprašanje o partijski literaturi. Razlika med ilegalnim in legalnim tiskom — ta žalostna dediščina obdobja tlačanske, absolutistične Rusije — začenja izginjati. Vendar še ni mrtva. Hinavska vlada našega ministrskega predsednika je še vedno nasilna do te mere, da se „Izvestija Soveta Rabočih Deputatov“ (178) tiskajo „ilegalno“, toda razen sramote za vlado, razen novih moralnih udarcev po vladi, nič ne nastane iz neumnih poskusov „prepovedati“ to, česar vlada ne more preprečiti.

Ko je obstajala razlika med ilegalnim in legalnim tiskom, se je vprašanje partijskega in nepartijskega tiska reševalo skrajno preprosto in skrajno napačno, popačeno. Ves ilegalni tisk je bil partijski, izdajale so ga organizacije, vodile skupine, tako ali drugače povezane s skupinami praktičnih delavcev partije. Ves legalni tisk pa je bil nepartijski — zato ker je bila partijnost prepovedana — vendar je „težil“ k eni ali drugi stranki. Neizogibne so bile skažene zveze, nenormalna „sožitja“, lažna prikrivanja; s prisiljenimi nedorečenostmi ljudi, ki so želeli izraziti partijske poglede, se je pomešala omejenost ali bojazljivost misli tistih, ki niso dorasli do teh pogledov, ki v bistvu niso bili ljudje partije.

Prekleto obdobje ezopovskih besed, literarnega hlapčevstva, suženjskega jezika, idejnega tlačanstva! Proletariat je napravil konec tej grdobiji, zaradi katere se je dušilo vse živo in sveže v Rusiji. Toda proletariat je doslej izbojeval samo polovico svobode Rusije.

Revolucija še ni končana. Če carizem nima več moči, da bi premagal revolucijo, potem revolucija še nima moči, da bi premagala carizem. Saj živimo v takšnem času, ko se povsod in na vsem odraža ta nenaravna povezava odkrite, poštene, direktne, dosledne partijnosti s podtalno, prikrito, „diplomatsko“, zavito „legalnostjo“. Ta nenaraven spoj se odraža tudi v našem glasilu: naj g. Gučkov še toliko dela dovrtje na račun socialnodemokratske tiranije, ki da prepoveduje tiskanje liberalno buržoaznih, zmernih časnikov, dejstvo ostaja dejstvo — Centralni organ Ruske socialnodemokratske delavske partije „Proletariat“ vendarle ostaja za vrati absolutistično - policijske Rusije.

A navsezadnje, polovica revolucije nam nalaga, da se nemudoma lotimo novega urejanja zadev. Literatura je lahko zdaj celo „legalno“ 90-odstotno partijska. Literatura mora postati partijska. Kot protiutež buržoaznim navadam, kot protiutež buržoaznemu

podjetniškemu, trgovskemu tisku, kot protiutež buržoaznemu literarnemu karierizmu in individualizmu, „gosposkemu anarizmu“ in gonji za zaslužkom — mora socialistični proletariat izpostaviti načelo partijske literature, razviti to načelo in ga udejaniti v življenju v kar najbolj polni in celoviti obliki.

Kaj zajema to načelo partijske literature? Ne samo to, da za socialistični proletariat literarno delo ne more biti sredstvo za dobiček posameznikov ali skupin, to delo sploh ne more biti individualna zadeva, neodvisna od splošnih proletarskih zadev. Dol z nepartijskimi literati! Dol z literati nadljudmi! Literarna dejavnost mora postati del splošne proletarske zadeve, „kolesce in vijaček“ enega enotnega, velikega socialnodemokratskega mehanizma, ki ga poganja vsa zavedna avantgarda vsega delavskega razreda. Literarna dejavnost mora postati sestavni del organiziranega, načrtnega, združenega socialnodemokratskega partijskega dela.

„Vsaka primerjava šepa“, pravi nemški pregovor. Šepava je tudi moja primerjava literature z vijačkom, živega gibanja z mehanizmom. Našli se bodo celo histerični intelektualci, ki bodo dvignili hrup sprči takšne primerjave, ki ponižuje, mrtvi, „birokratizira“ svobodni idejni boj, svobodo kritike, svobodo literarne ustvarjalnosti itd. itd. V bistvu pa bi bili takšni klici samo izraz buržoazno intelektualnega individualizma. Ni dvoma, literarna dejavnost vse manj trpi mehanično izenačevanje, niveliranje, gospodovanje, večine nad manjšino. Ni dvoma, da je pri tej dejavnosti brez-pogojna nujna zagotovitev večjega prostora za osebno iniciativo, za individualna nagnjenja, prostora za misel in fantazijo, obliko in vsebino. Vse to je nedvomno, vendar vse to dokazuje samo to, da se literarnega področja partijske dejavnosti proletariata ne more šablonsko indentificirati z drugimi področji partijske dejavnosti proletariata. Vse to niti malo ne zavrača tiste, za buržoazijo in za buržoazno demokracijo tuje in nenavadne teze, da mora literarna dejavnost neizogibno in nujno postati del socialnodemokratske partijske dejavnosti, nerazdružno povezana z drugimi deli te dejavnosti. Časniki morajo postati organi raznih partijskih organizacij. Literati morajo vsekakor vstopiti v partijske organizacije. Založbe in skladišča, trgovine in čitalnice, knjižnice in razen knjigarne — vse to mora postati partijsko, mora polagati račune. Vse to delo mora nadzorovati organizirani socialistični proletariat, ga v celoti kontrolirati, v vse to delo, brez kakršnekoli izjeme, vnašati živ tok žive proletarske dejavnosti in s tem odvzemati osnovo starinskemu, poloblomovskemu, polkramarskemu ruskemu načelu: pisatelj popisuje, bralec pa prebira.

Mi, seveda, ne trdimo, da bi se to preoblikovanje literarne dejavnosti, iznakaženo z aziatsko cenzuro in evropsko buržoazijo, lahko izvedlo takoj. Daleč smo od misli, da bi propagirali nekakšen enolični sistem ali rešitev naloge z nekaj odloki. Ne, o shematizmu na tem področju ni govora. Gre za to, da bi vsa naša partija, da bi ves zavedni socialnodemokratski proletariat v vsej Rusiji doumel to novo nalogo, jo jasno definirali in se povsod in v vsakem kraju zavzel za njeno rešitev. Ko odhajamo iz jetništva tlačanske cenzure, nočemo iti in ne bomo šli v jetništvo buržoazno kramarskih literarnih odnosov. Mi hočemo ustanoviti in ustanovili bomo svoboden

tisk ne samo v policijskem smislu, pač pa tudi v smislu osvoboditve od kapitala, osvoboditve od karierizma — še več: tudi v smislu osvobajanja od buržoazno-anarhičnega individualizma.

Te zadnje besede se bodo izkazale kot paradoks ali kot posmeh bralcu. Kako, prosim, bo zakričal kakšen intelektualec, ognjevit privrženec svobode? Kako? Vi hočete, da bi se tako tenkočutna individualna dejavnost, kot je literarno ustvarjanje, podredila kolektivnosti? Vi hočete, da bi delavci z večino glasov reševali vprašanja znanosti, filozofije, estetike? Vi odrekate absolutno svobodo absolutno individualne idejne ustvarjalnosti!

Pomirite se, gospoda! Prvič, govor je o partijski literaturi in njenem podrejanju partijski kontroli. Vsakdo lahko svobodno piše in govori vse, kar mu je drago, brez najmanjših omejitev. Toda vsaka svobodna zveza (tako tudi partija) ima tudi svobodo, da izključi takšne člane, ki izkoriščajo partijsko firmo za propagiranje antipartijskih pogledov. Svoboda govora in tiska mora biti popolna. V imenu svobode govora sem ti dolžan prepustiti popolno pravico, da kričiš, lažeš in pišeš, kar hočeš. Toda ti mi moraš v imenu svobode zveze prepustiti pravico, da sklepam ali prekinjam zvezo z ljudmi, ki govorijo in to. Partija je prostovoljna zveza, ki bi neogibno razpadla, v začetku idejno, potem pa še materialno, če ne bi čistila iz svojih vrst članov, ki propagirajo protipartijske poglede. A za opredelitev meje med partijskim in protipartijskim imamo partijski program, imamo taktične resolucije partije in njen statut, imamo končno vso izkušnjo mednarodne socialne demokracije, mednarodnih prostovoljnih zvez proletariata, ki neprestano vključujejo v svoje stranke posamične sestavine ali tokove, ki niso povsem dosledni, niso čisto marksistični, niso čisto pravilni, vendar tudi neprestano izvajajo periodična „očiščevanja“ svoje partije. Tako bo tudi pri nas, gospodje pripadniki buržoazne „svobode kritike“, znotraj partije: zdaj partija pri nas postaja nenadoma množična, zdaj doživljamo strm prehod k legalni organizaciji, zdaj se nam bodo vsekakor pridružili mnogi nedosledni (z marksističnega zornega kota) ljudje, nemara celo nekateri kristjani, morda celo nekateri mistiki. Mi imamo zdrave želodce, mi smo kot marksisti trdni kot kamen. Prebavili bomo te nedosledne ljudi, Svoboda misli in svoboda kritike znotraj partije nas ne bosta nikoli pripravili do tega, da bi pozabili na svobodo zbiranja ljudi v svobodnih zvezah, ki jim pravimo stranke.

Drugič, gospodje buržoazni individualisti, moramo vam povedati, da so vaše besede o absolutni svobodi ena sama hinavščina. V družbi, temelječi na oblasti denarja, v družbi, v kateri množice delavcev žive v revščini, peščica bogatašev pa na tuj račun, ne more biti realne in dejanske „svobode“. Ste neodvisni od vašega buržoaznega založnika, gospod pisatelj? Od vašega buržoaznega občinstva, ki zahteva od vas pornografijo v okvirih¹ in slikah prostitucijo v obliki „dopolnitve“ „svete“ scenske umetnosti? Ta absolutna svoboda je buržoazna ali anarhična fraza (ker je anarhizem kot pogled na svet narobe obrnjena buržoaznost). Živeti v družbi in biti neodvisen od družbe je nemogoče. Svoboda buržoaznega pisatelja, slikarja, igralke je samo zamaskirana (ali hinavska maskirajoča se) odvisnost od denarnice, od podkupnine, od vzdrževalne.

Mi, socialisti, razkrinkavamo to hinavščino, trgamo lažne izveske — ne zato, da bi dobili nerazredno literaturo in umetnost (to bo mogoče samo v socialistični zunajrazredni družbi), pač pi-

Slovenija je nedvomno bogatejša za še eno bratovščino, brez dvoma ali slabe vesti eno najkreativnejših po razpadu bratovščine Sinjega galca. Prvi udarec bratovščine, s svojim črnim simbolom, pestjo, se je materializiral. In zdaj, ko je začetnik afekt po padcu mimo, lahko mirno premislimo umotvore, revolucionarnost njihove poetske in teoretske prakse. Očitno je namreč, da hočejo voditelji in ustvaritelji bratovščine prekiniti s ustanjajanjem na način buržuaznega diskurza. Vprašanje pa je, koliko se jim je želja po novem uresničila in kako se v taki obliki lahko uresniči.

Razmišljanje se bo vrtele okoli dveh njihovih izdaj, "Zbranih del I" in "Zadovoljna Kranjca". Zaradi notranje povezanosti "teoretskih" tekstov, ki predhajajo, oziroma sledijo samim zbirkam, in pa zaradi oblike, ki je v obeh primerih kompilacija tekstov slovenske zgodovine, oziroma jugoslovanske sedanjosti, se smisel in pomen ene knjige do kraja (?) razjasni šele v odnosu do svojega para. Govor o eni je torej bistveno in nujno določen z govorom o drugi in narobe.

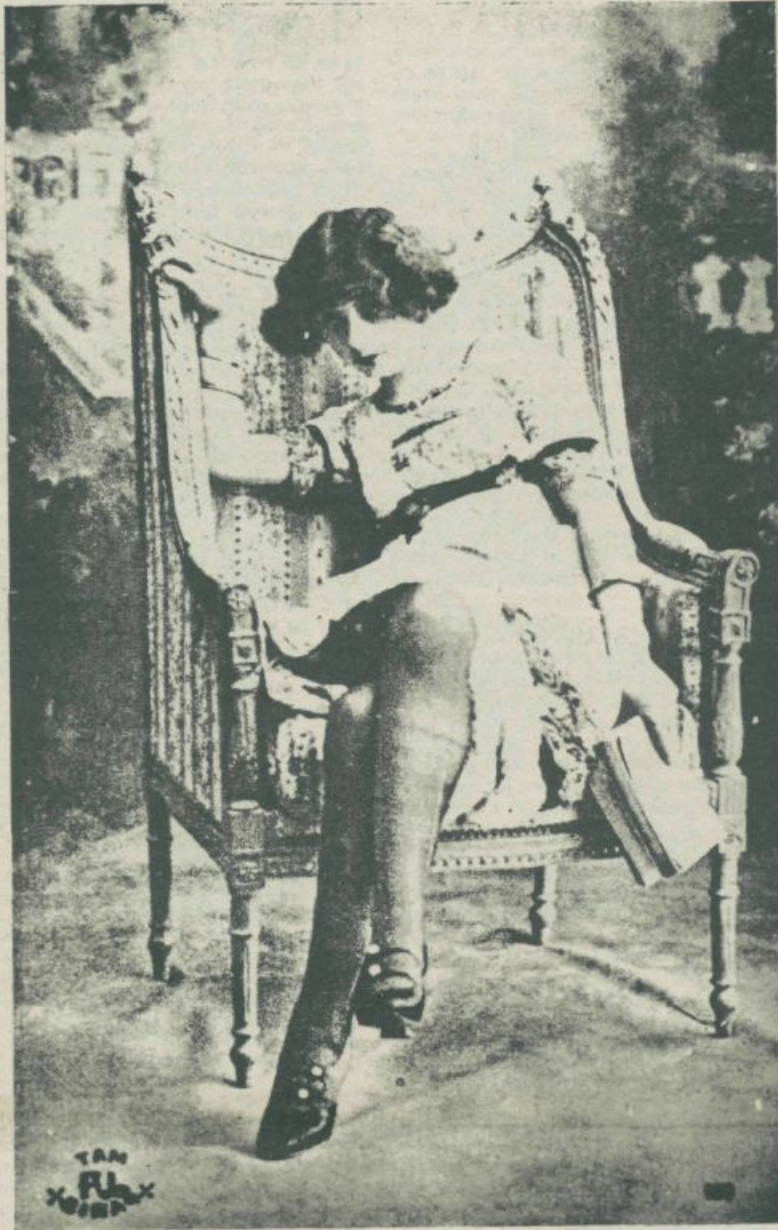
Zadovoljni Kranjec je antologija slovenske poezije do leta 1980. Poleg nepolnih treh strani pred-govora obsega še natanko 170 praznih in nenumeriranih strani. Ni da bi govoril o večnamenskosti tolikšnega števila listov. Prav tako ne bi govoril o duhovnem užitku pri ročnem šteju strani. Povedal bi verjetno manj, kot pa nam pove teh 170 praznih strani. To seveda ni prva prazna knjiga vsuetupoleg mnogih sicer potiskanih, a praznih knjig. Je izšlo vsaj še nekaj dobesedno praznih. Ne vem pa (če to vem nepravilno, se oprostam), če je doslej v svetu izšla še kaka prazna antologija. Če to še ni, ja pač Kranjec odkriva nov model, mdel, ki se je že v svoji prvi iniciaciji izčrpal do te mere, da ostaja neponovljiv. V kolikor pa Kranjec ponavlja (četudi nezavedno) neki že odkriti (neponovljivi) model, pa ta ponovitev neponovljivosti dokazuje, da tudi model, ena največjih značilnosti (buržuazne) umetnosti 20. stoletja, ni tako metafizično enoznačno določen, kot se to na prvi pogled dozdeva. Očitno je namreč, da zadovoljni Kranjčev model ne more biti ponovitev nobenega drugega razen samega sebe, v kolikor je obstajal že prej. To pa sto, ker reffirira ravno in samo na zgodovino slovenske poezije, ki je bila, bolj kot konstituenta razvoja same sebe, tradicionalno razumljena kot konstituenta razvoja narodne zavesti, branik v boju narodne emancipacije, njeni predstavniki pa (akademsko) antologično ravno zaradi svojega (duhovnega) prispevka v tem boju. Zaradi tega sojevrstnega položaja slovenske poezije, katere antologija je Zadovoljni Kranjec, je tudi model, ki ga odpira, sojevrstven in torej ponovljiv v kakih drugi nacionalni literaturi ravno zaradi svoje neponovljivosti, oziroma možen kot originalen kljub predpostavljenemu podobnemu modelu drugod.

Vseeno pa ta model še vedno ostaja model in kot tak diskurz s skrajno omejenim, skromnim in predvsem enoznačnim pomenskim in vsebinskim obsegom. Skoraj vse obsega se giblje „v območju imaginarnega“, kot pravite v pred-govoru Iztok Osojnik in Iztok Saksida-Jakac, ki sta tudi izbrala in uredila antologijo. Radikaliziral bi, da se pomen giblje predvsem v območju spekulativnosti in igre ter izkrivljene meje diskurza, o čemer bo povor pozneje.

Antologija s svojo praznostjo negira siceršnji antologični izbor po načelu pomembnosti v razvoju slovenske nacionalne zavesti in postavlja svojega, o katerem zaenkrat vemo samo to, da je tako oster, da noben avtor, oziroma tekst, ni ušel njegovi obsodbi. Kljub temu pa knjiga vsem znanecem nakazuje pot, kako se uvrstiti v tako antologijo.

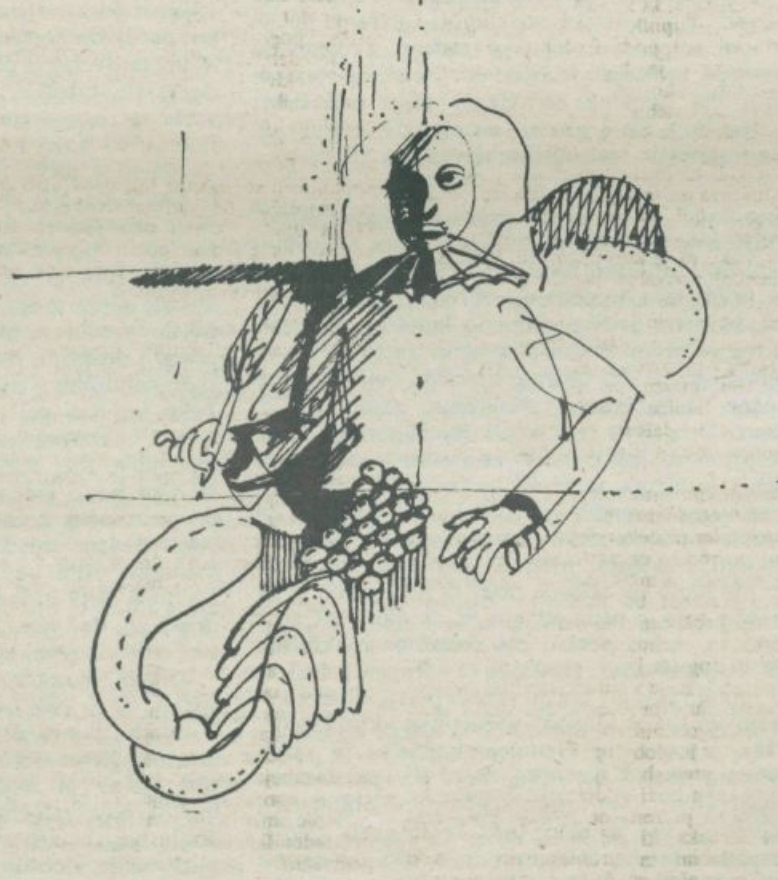
O PERSPEKTIVNI PESTI

ANDREJ DRAPAL

Sebastian Kneipp - Ayxzelix (1821-1897)

Tomaž Potokar

Na naslovni strani je Prešernov obraz izkrojen okiten z daljjeviskimi brčicami, Vodnikov Kranjec pa se ponaša z Ispilonom. Ali prav to manjka slovenskim pesnikom? To je očitna spekulacija. Še več, igra. Toda (Naj mi bo odpušeno) prav podobna tisti igri, ki jo bratovščina igra z bralcem, ki ga „že ves čas vleče za nos iz dreka“, in ki mi navsezadnje omogoča, da se tudi sam začne polgram. In kot igra. Cash naključno malde resnico, tako naključno so tudi meje povezave med daljjeviskimi brčicami na Prešernovem obrazu in podrealističnim manifestom omenjenih dveh avtorjev in Jureta Detele na koncu zbranih del. Pa ne, da bi zlonamerno podkati, da je to zdaj pač „back to surrealism the colours of the force, those of the promised lend“, kot lahko beremo v predgovoru h Kranjcu.

Konec pa je igra, če se zamislimo nad zanimivo podrobnostjo, ki nam jo nudi primerjava konceptov obeh knjig. Zbrana dela – nas namreč ne prenesetijo s praznin papirjem, kot bi mogoče kdo sklepal. Zapolnjene so z okroglo stotimi stranmi tekstov raznih avtorjev Jugoslavije. Izboru ni – je samo zbor. „Odziv piscev je odsevil položaja na prostoru Jugoslavije“. Ali je to (revolucionarna) alternativa „buržuaznemu diskurzu par excellence“, ki je nakazan in hkrati degradiran s prazno antologijo? Antologija kot cvetnik, kot izbor najlepših leposlovnih del je torej „račun in investicija, ki se verno ponaša z gotovim dobičkom“, z dobičkom nacionalne zavesti. Kot taka je ujeta v tržne mehanizme, v „monopolistične tendence uveljavljanja tržnih institucij“. Ali je ukinitve in prevlada takega kapitalističnega mehanizma že sama mehanična sprememba izbora v zbor? Na neki način to vsekakor je. Brez osebe, ki zbira, je eliminacija tisti račun, ki se ponaša z gotovim dobičkom in ki je ideološki račun. Ni pa s tem rečeno, da je izbrisan vsak račun. Vsekar je napačen račun izjava, da odziv piscev za Zbrana dela odsevil položaja v Jugoslaviji. Dvema neslovenskima avtorjema stoji namreč nasproti sedemnajst Slovencev. To je kvečjemu odsev v rokah bratovščine, ki pa ga ni posploševati.

In še pomislek, ki je vsekakor tehtnejši. Če je že zbor prekinitev z buržuazno pesniško prakso, je to prekinitev zgolj na formalni ravni, ukinitve ideološkega mehanizma, ki pa se javlja postfatum, namreč tedaj, ko je vsebina že aktualizirana in sledi na mehanizem. In ravno ta vsebina, poezija v zboru, je tista, ki daje ali pa ne daje celoti pečat revolucionarne pesniške prakse. Predvsem pesmi so resničen odsev stanja, ki je ali pa ni revolucionarno – in so hkrati anticipacija in vizija prihodnosti, ki bo (danaslo rečeno) konizem ali barbarstvo. Sam koncept zbora torej še ne prinaša s seboj tudi nujno prekinitev z buržuazno umetnostjo. Kljub vsemu pa še vedno ostaja odprto vprašanje, kje sploh je meja med buržuazno in revolucionarno umetnostjo.

Da ne bi slučajno preveč zabredel v shlastična vprašanja in verljive dileme, je ta sklop potrebno zaključiti z dokaj preprosto ugotovitvijo. Teksti v zbranih delih praktično ne potrjujejo „teoretskih“ napovedi in želja v predgovorih k obeh knjigam. Dejstvo je, da ti teksti ne odstopajo od slovenske (jugoslovanske) pesniške prakse zadnjih let (desetletij?). Opaziti je kvečjemu radikalizacijo določenih pesniških sredstev – tu mislim predvsem svobodnejšo uporabo (pornografsko)erotičnih motivov. Zanimava je tudi izredna polarnost med na oni strani igrivih hermetizmov in na drugi pomenjivim verzizmom. Vsekar pa (slučajno) odstopanje ni tako korenito, da bi to bila revolucionarna prekinitev s preteklostjo, pa naj bo

ta preteklost zaznamovana z buržuaznim diskurzom ali ne.

Tako paradoksalno ostaja „teoretska“ plat obeh del pomembnejša in z izpeljanimi konsekvencami vznemirnejša od poetske. Formalne napovedi o prekinitvi z buržuazno teoretsko in pesniško prakso so prehitile njeno praktično izvedbo. Vprašanje je le še – kam so jo prehitile.

Vsak teoretski diskurz je buržuazni diskurz par excellence. Vsak poetski diskurz je buržuazni diskurz par excellence. Ne glede na to je vprašanje, ki nas zanima, pisanje na meji vsakega diskurza. Očitno je, da je ta meja vsakega presejanja buržuaznega diskurza. In če k temu dodamo že omenjeno kritiko pesniške prakse, ki je resnoba, ki je investicija z gotovim dobičkom, hoče-noč spet zadano mo ob igro. Igra je meja diskurza, ki je buržuazni diskurz in priznati je treba, da se diskurz bratovščine vsekoli spreha po tej meji in tako dosledno izpolnjuje lastne zahteve. Igra je tudi osnovni princip že omenjenega podrealističnega manifesta.

Kot tak njihov diskurz ne more biti več ne teoretski, ne poetski in je-le-to lahko samo je v narekovajih. Igra kot alternativa se torej spreha po lažni, izkrivljeni meji diskurza. Tako je tudi meja lažna alternativa. Meja je namreč v predgovorih teh dveh knjig postavljena kot shlastična predpostavka, ki ne računa na podporo diskurza, ker hoče biti njegova negacija. Pozabljeno je, da je meja dialektično povezana z omejevanjem, da je torej povezana s teoretsko in poetsko prakso – in šele ta praksa, kot omenjeno, lahko potrdi svojo mejo. Praksa, kot zalej, pa v tej zbirki ni potrdila svoje meje – obe, ločeni druga od druge, ostajata tako za zdaj revolucionarno nemočni. Pravim za zdaj, ker možnost ostaja odprta (kar je nakazano že v naslovu Zbrana dela I, ki napoveduje nadaljevanje serije). Naloga prakse je, da zapre ali odpre ta vrata. Do tedaj pa bratovščina ostaja ena najmočnejših ... a le v svoji ločenosti.

Ostle

Osnovna organizacija ZSMS na visoki Šoli za telesno kulturo mora oceniti svoje delo in razmere, v katerih je delovala do sedaj, in hkrati sprejeti tudi načrte za aktivizacijo svojega članstva. Dejstvo je, da že nekaj let, navkljub nesprotnim ocenam družbeno-političnih organizacij na univerzi, odnosi na VŠTK niso urejeni. Neurejenost teh odnosov je prišla na dan šele pred kratkim, ob menjavi vodstev ZSMS. Ne le, da je vprašljiva veljavnost statuta fakultete, ki je bil sprejet na referendumu leta 1978 in dan februarja 1979 v nekoliko spremenjeni verziji v potrdilo komiteju za vzgojo in izobraževanje, ampak je še veliko ostalih nejasnosti – če zaenkrat uporabimo ta neopredeljen izraz. Tako glede učnih načrtov, vodenje študijskega procesa, samoupravljanja itd. Nekaj pa je, poleg velikih materialnih težav te fakultete, jasno že sedaj. Da namreč študentje dolgo let niso sodelovali v upravljanju te visokošolske temeljne organizacije, da je bila množica aktov, načrtov itd., sprejetih brez njihove vednosti. Vprašanje je –

ZAKAJ? To mora ugotoviti osnovna organizacija ZSMS sama! Tribuna bo spremljala njeno dejavnost in sproti obveščala svoje bralce.

medeljah smo dobili tu ti kosček kruha, ki je bil navadno že nekoliko plesniv. Bitanje v vodi je bila naslednja kura in bicalni smo se po vsem telesu, sprva vsak zase, kasneje pa v jatah. Preden smo se smeli obleči – sonce je namreč že izgubilo svojo moč – smo morali izbrati dva posameznika iz tima, ki naj bi tisti dan dosegla gambit. Dodam naj še, da so se na zdravljenju zadrževale same bogate in ugledne osebe in plačevale za zdravljenje tudi do petsto goldinarjev v zlato, pač odvisno od dolžine zdravljenja.

To je del pričanja gospe Sophie von Schwedermann višjemu preiskovalnemu sodniku Thomasu Vorspieglu v Münchnu leta gospodovega 1865. Nam seveda – meščanski zgodovinarji – take puhlice in brezglave flokule na bodo vzele smisla in spoštovanja preučevati tega izjemnega kuha.

Res je, da se je Sebastian Kneipp dvakrat zagovarjal pred sodiščem; enkrat v zgodnji dobi svojega življenja – zaradi „ukradenih“ galos in drugih, da je pred pretezo zdraviti obolele, izjemal iz njih denar, dokler so ga kaj imeli. Obtožbo so kasneje umaknili na željo tolnika, ga, von Schwedermann, ki se je kasneje zopet vrnil v okraje zdravilniške nege obtožena. S tem je bil izbrisan vsak sum, da je bil Kneipp utilitarist in šarlatan, za kar se danes trudijo nekateri zgodovinarji nam nasprotnih dokazov. S tem dokumentom bo ovržen vsak sum za vse večne čase nazaj in naprej in eminentnost te zares velike osebe sodobnega meščanskega sveta, revolucije in njenega učinka na preusmeritev svetovnega procesa auričnih delcev, bo zarla še naprej v zgodovino. Kneippov potencial, ki ni presegal meje mogočega in možnega, se je kasneje prenašal v glavnem po ustnem izročilu iz roda v rod, stoletja v stoletje. Prisotne naprosdam, da s trinajstminutnim namakanjem v vodi, obiljen na štiri stopinje Celzija, počastimo njegov spomin. Hvala.

Sedaj pa predlagam, da se vrnemo k izpovedi osebe, ki je največ vedela o tem fenomenu sodobne zgodovine, k profesorici Manzi Spanzel. Manza Spanzel se je kasneje, zaradi ugleda seveda, še enkrat poročila (bila je v tistem času ana prvih žena, ki je zasedla mesto vseučiliškega profesorja) z alkoholičnim apotekarjem Georgom Straussom. S tem sta obe strani dosegli svoje. Manza ugledega moza in Georg reklamo za svojo propadajočo firmo; tudi v tem zakonu se je rodil sin, ki sta ga imenovala Kristopher. Manza je v tem času začela tudi pisati spomine na služenje pri Kneippu, ki pa se na žalost niso ohranili, pač pa se je ohranil del teh zapisov, ki jih sedaj posredujejo cenjenemu bralstvu in poslušalstvu. Peklenske demone je treba začeti izganjati že zgodaj zjutraj, in kar povedal Sebastian. Zato je vsako jutro nakrmil trop zajcev, ki jih je imel spravljene v zabojčkih za farovžem. Jedli so korenje in deteljo. Nato je običajno pospravil pičel zajtrk. Sunko in je v mehko kuhana jajca. Kruh smo takrat dajali v

Obvestilo

Obveščamo bralce, da zaradi tehničnih težav pri prepisovanju besedila z magnetofonskega traku v tej številki Tribune ne objavljamo zapisa o okrogli izdaji z naslovom „O PROBLEMIH IZDAJANJA MARKSISTIČNE PUBLICISTIKE“. Celoten zapis te okrogle mize bo objavljen v prihodnji številki, uredništvo

O stabilizaciji na univerzi

25. 1. 1980 so se na univerzi Edvarda Kardelja sestali dekanji vseh fakultet, predstavniki univerze, družbenopolitičnih organizacij na univerzi in predstavniki mesta Ljubljane. Prva in najpomembnejša točka dnevnega reda je bila namenjena pogovoru o stabilizaciji skih prizadevanjih, v katere se morajo vključiti vse visokošolske temeljne organizacije združenega dela. V dvurnem razgovoru je bila poudarjena tudi nujnost rešitev nekaterih najbolj zgočih vprašanj na univerzi, med katerimi je predstavnik UK ZSMS posebej poudaril nereseno stanovanjsko vprašanje študentov, neaktivnost družbeno-političnih organizacij, študentsko politiko, občutljivega dejavnost in pomembnost javne razprave o usmerjenem izobraževanju. Predstavniki mesta Ljubljane so zbranim posredovali nekaj aktualnih podatkov iz zunanje-politične situacije.

TRIBUNE NOVICE ...

TRIJE NOVI STOPLČI ZA BEŽIGRADOM

Ob proslavljanja 60-letnice univerze Edvarda Kardelja so v četrtek, 13. decembra odprli tudi tri nove študentske stolpce pri ekonomski fakulteti za Bežigradom. Študentski center je tako dobil 756 novih ležih za študente, ki študirajo v Ljubljani na šestdeset let stari univerzi. Vendar pa je nujno, poleg običajnih poročil o udeležbi študentov v raznih družbenopolitičnih delavcev SR Slovenije in mesta Ljubljane in tega, da je bil v letu nakoli govornik predsednik mestne konference ZKS Marjan Orožen, povedati še nekaj drugih, veliko pomembnejših stvari:

1. To, da v Ljubljani živi okoli 35 % ali 6000 študentov pri privatnih stanodajalcih. Da jih kar 40 % od teh živi v „za življenje neprimernih pogojih“, kar pomeni, da živijo v vlažnih, neogrevanih, majhnih prostorih, brez sanitarij, tekoče vode in s prepovedanimi obiski. Dejstvo je, da se bo njihov materialni in s tem tudi „duhovni“ položaj ob postopnem prehajanju na „ekonomske stanarine“ še poslabšala, in prav malo upanja je, da bi kdo tem rentnitom stopni na prste.

Poleg treh novih stolpcev za Bežigradom ni zgrajen niti en spremljeajoči objekt, bodisi za družbeno prehrano, rekreacijo in kaj drugega. Če ostanejo zgolj pri tistem najnujnejšem, moramo reči, da bosta dve jedinici, ki sicer sta v bližini, sta pa tudi že v kritičnem stanju (na FSPN je to več kot evidentno), oblegani še od 756 novih „porabnikov“ hrane in „izvajalcev“ študija. Kaj to pomeni? To, da bodo morali tisti, ki tripartitno vodijo študentski center v Ljubljani, razmisлити ob dejstvu, da je študentarja po Ljubljani tako močno raztreseno, da skorajda ne more več upati za uspešno zadovoljevanje potreb po reprodukcijskem materialu zgolj v enem obratu družbene prehrane. Vprašljiva je torej jedinica v študentskem naselju. V Sarajevu je univerza priskrbela študentom posebne bone, za katere so lahko jedli v vseh gostinah in drugih restavracijah. Kaj ko bi se enkrat sestali in pogovarjali tudi na to temo.

3. V gradnji novih študentskih in dijaških domov smo pred novim srednjem obdobjem 81-85, v katerem se bo predvidenih 10.000 ležih za zdajšnjega srednjeročnega obdobja še povečalo. Nov družbeni dogovor seveda mora biti podpisan in tu je tudi prostor za delovanje ZSMS na univerzi in sploh. Že sedaj se je potrebno upreti tistim, ki bi radi zavlačevali ta družbeni dogovor in vprašanje analize je, ali ni iskane nekanih novih „skupnosti“ za zbiranje sredstev za gradnjo domov, tudi zavlačevanje. Za Bežigradom je 756 novih postelj za študente!

poligamnimi, repliranimi aurni – temelječini na principu daj-dam – in je skozi repliracirane auro dopolnil že obstoječo Kepler-Bachheimovo teorijo o lebedčih delcih. Kneippovo filozofsko nastrojenost bi se dalo na kratko opisati z materializirano filantropično subjektivizacijo objekta. Bil je ludist in statik, medtem ko njegova hišna in vse ostalo trdi, da ni imel dveh parov čistih nogavic.

Vstali smo zgodaj zjutraj, že pred zoro in se potem na skupnih vajah, imenovanih seanse, poglabljali v auro lebedčih delcev. To smo delali v skupinah od tri do največ pet oseb, dokler se ni prikazal on, naš vrhovni zapovednik in zdravnik Kneipp. Seanse smo navadno zaključili s polnjenjem vode po glavah in bičanjem in s posebej za to pripravljenimi brezovimi metlicami – brezačami. Spominjam se, da sem bila tisti jutro nekoliko cmotična od vodnomalajске kure prejšnjega dne – jemali smo namreč skok v kopirne na glavo in na rit – obtočena in opečena, toda srečna, ker sem dosegla Kepler-Bachheimov gambit.

Po pičlem zajtrku – Kneipp je namreč trdil, da obilen zajtrk zmanjšuje možnost percepcije in dihalno kapaciteto, ki je pri zdravljenju odigrala odločilno vlogo – kozarke vode segretem na trinitrideset stopinj Celzija – smo se zopet po skupinah že takrat smo namreč delali fimsko – odpravili visoko v gore, kjer smo jej gazič nepokopano, rosno travo. O kakšnem tresenju ni bilo govora, kar bi si tem prištevili dvodnevo „kokoš kuro“, kakor smo v bolniki imenovali med sabo. (Dva dni bi namreč morali ostati do vrata v vodi, hlajeni na štiri stopinje Celzija.) Uživali smo v rosnih kapljicah, ki so prek podpotov prodirale v naš organizem, kjer so hladile naš auro mehčale in telovni ustroj. Travo smo gazič dokler ni sonce posušilo nas in travnih blisk. Nato smo se zapodili na grm še nezrelh robidnic, jih poskušali kar največ pogoltniti še celih, strazrari pa so nas pri tej oralni terapiji kar najpozorneje opazovali in pomagali bruhajočim v normalno stanje. Prezrati nezrelh robidnic smo morali na dušek izpti liti po ledeniške vode, jo ggrati in šele nato pogoltniti.

Ko je sonce ogrelo zemljo – mislim, da je bilo to okrog devetih smo odložili vso obleko in se popolnoma nagi spustili v dolino, kjer je bil posebej za nas pripravljen majhen jez z ledeniško vodo. Med prvijo smo prepevali pesem o obredni dirki. Takrat je oralna kura končno že začela delovati in vsi smo začeli bruhati ali pa srati in s tem izločati iz sebe preminule aure. Sledila je kopol v vodi – poudarek smo imeli na čistoči – se umili in se posušili na soncu. Strazrari so med tem zakurili ogenj in pekli pičlo odmerjene kose mesa za marendo. Vsekar je bil to zdeli del dneva in po prepotenem obroku smo pričeli s psihično kuro.

Prihodnjim rodovom pa glejte: Spominjajte se Sebastian Kneippa. In toje metode: Remembering of ayxzelix.

Kneipp, ki je v bistvu govil dve vrsti kure (eno vodno in drugo manj vodno) se je zanašal na dva kroga zgodovine, lucidno ontološko peripeticičnost, prepleteno s kohezijo misli samorevolga, navzgorgradnega kvazipolimaterialista, in drugo, ki je zaleda gnosološko zasvojenost z asfaltnimi

Na decembrskem posvetu Univerza v
druženem delu, ki je bil organiziran
ob 60 letnici ustanovitve slovenske
univerze, so sodelovali tudi 4 študentje
s svojimi prispevki. V tej številki objav-
jamo prispevek, ki ga je za seminar
sestavila delovna skupina pri UK ZSMS.

DRUŽBENO EKONOMSKI PO- LOŽAJ ŠTUDENTOV

Izhajajoč iz življenja, lahko
ugotavljamo, da se družbenoeko-
nomski položaj študentov stalno
spreminja. Je rezultat sprememb
vse družbene skupnosti, njenega
družbeno-ekonomskega razvoja.
Če kot družba ustvarja, večje so
tudi možnosti za vlaganje v „repro-
dukcijo znanja.“ Družbeno-ekon-
omski položaj študenta si bomo približe-
li s pogledom na več vidikov:

1. socialnoekonomski
2. v izobraževalnem procesu
3. samoupravljanje
4. perspektive družbenoekonomskega položaja študentov
5. vloga ZSMS pri izboljšanju družbeno-ekonomskega položaja študentov.

Ad 1/ Socialnoekonomski položaj

estoji iz:

- stanovanjske problematike, šti-

pendiranja, prehrane, zdravstve-

nega varstva.

Stanovanjska problematika štu-

dentov je v precejšnji meri odraz

stanovanjske problematike in družbi

rasploh. Tudi študentje čutimo

zmanjšanje stanovanj, ne glede na

to da nam ga statistika jasno kaže.

Če pogledamo podatke za študijsko

leto 1977/78, je bilo na VTO

17.607 rednih študentov, od katerih

ih je 4980 prebivalo doma (28 %),

3.381 je vozačev (20 %), ti živijo

20-50 km oddaljeni od šole in zaradi

ugodnih prometnih vez niso bili

sprejeti v SD, čeprav izpolnjujejo

zogoje, 3.060 ali 17 % jih živi v

študentskih domovih in 6.092 pod-

najemnikov. Teh je torej 35 %.

Odstopak bivajočih v podnajemniš-

kih sobah počasi (z odpiranjem

novih domov) pada, saj bomo zajeli

bi dograditvi vseh doslej planiranih

tolpičev okrog 21 % stanujočih v

omnove. Vendar bo še vedno ostalo

nekontroliranih stanovanjnih do-

govih 30 % vseh rednih študentov.

Anketa, ki smo jo na UK ZSMS

izvedli letos spomladi, je pokazala

na stanje, ki vlada v podnajemniških

azmerjih.

Tako npr. 38 % študentov stau-

tuje v enoposteljnih sobah, 54 % po

sta, 6 % po 3,

32 % študentov živi v sobah s

površino 15-20 m², 15 % v sobi od

20-35 m². Povprečno pride na štude-

nta približno 10 m², kar pa ne

ustreza našim standardom. 54 % štu-

dentov ima 9 m² stanovanjskega

prostora.

Pri oceni kvalitete sob nam bodo

omagale naslednje številke:

63 % ima centralno ogrevanje,

33 %, 4 % pa nima nikakršnega ogre-

vanja.

71 % študentov stanuje v etažah,

15 % v kletnih prostorih, 14 % na

podstrešju. 82 % jih živi v suhih

prostorih, 18 % pa v vlažnih. 26 %

študentov ima lastne kopalne s

sanitarijami, 61 % souporaba, 13 %

pa nima kopalnice. 72 % študentov

ima možnost lastnega kuhanja, ...

Kvaliteto teh podnajemniških

sob lahko torej razdelimo v štiri

kategorije.

1. kategorija: tukaj so zadovoljni

vsi minimalni standardi in v takih

sobah živi 20 % študentov. Cena je

nad 1.000,00 din.

2. kategorija: omogočeno je še

dokaj normalno življenje. Ti štu-

dentje (42 %) plačujejo od

700-1000 din

3. kategorija: sem spadajo sobe, ki

še komaj omogočajo normalno

življenje, medtem ko pogojev za

higieno skoraj ni. Podnajemniki

plačujejo od 500-700 din.

4. kategorija: sem sodijo prostori z

najslabšimi pogoji za življenje in

delo. V njih živi 13 % študentov.

Le 22 % študentov ima s stano-

dajalcem sklenjeno pogodbo, in s

tem zagotovljeno socialno varnost.

Treba je opozoriti tudi na položaj

študentskih družin, ki sploh ni

urejen niti v študentskih domovih,

niti pri stanodajalcih, kar moramo

upoštevati pri nadaljnji gradnji štu-

dentovskih domov.

Situacija torej ni dobra. Prav-

zaprav ne obstaja možnost družbene

kontrole nad stanjem v podnajem-

niških razmerjih, nad prelivom sred-

stev v žepne stanodajalcev, ker praksa

kaže, da tukaj ne prihajajo v poštev

administrativni ukrepi. Če bomo

postavili določene pogoje za odda-

janje sob, se nam bo dogodilo, da

bomo imeli čez noč veliko število

študentov na cesti (kot npr. v Nišu).

Pravzaprav nimamo dosti izbire:

1. nujna je povečana gradnja štu-

dentovskih domov s spremljajočimi

objekti

2. reševanje stanovanjske problema-

tike samskih delavcev v okviru

delovnih organizacij z gradnjo

samskih domov; reševanja stano-

vanjskih problemov mladih

družin, saj bi se tako povprašev-

anje s hitrejšim reševanjem 1 in

2) po podnajemniških sobah

zmanjšalo.

3. družbeno urediti podnajemniška

razmerja z odtoki, ...

Če se povrtno k študentskim

domovom, moramo ugotoviti, da so

nekateri med njimi, (starejši), že

skoraj dotrajani, saj bi jih inspektor,

če bi točno spoštoval predpise,

lahko mirno zaprl. Potrebno je že

sedaj misliti, kdaj in kako jih bomo

nadomestili z novimi. Zato nam

podatki kažejo, da je povpraševanje

po bivanju v študentskih domovih

veliko večje, kot so možnosti za

sprejem. Tako se zgodi, da se

nekomu odobri bivanje v štud.

domovih, vendar se študent zaradi

zasedenosti sob ne more vseliti.

Trenutno je na razpolago 3.585

postelj, ki so seveda zasedene.

Prehrana

Način prehranjevanja študentov

je različen. V glavnem pa se prehra-

njujejo študentje na naslednje

načine:

1. jedo v študentskem centru ali v

restavracijah po fakultetah

2. v objektih družbene prehrane

3. hrano si pripravljajo sami ali pa

jedo doma.

POSVETOVANJE Univerza v združenem delu

Zadnje čase opažamo, da se je

število študentov, ki se prehranju-

jejo v študentskem centru manjša,

kar lahko opravičujemo s slabšo

kvaliteto hrane, povišanjem cen in

načinom študija. Studentje smo vse

bolj vezani na fakulteto v najrazlič-

nejšem času, kar nam onemogoča

odhajanje zaradi prehranjevanja v

oddaljeno študentsko naselje.

Najbrž pa je tudi res, da je glede na

kvaliteto in ekonomsko ceno (kosilo

in večerje je 57 dinarjev) vseeno, če

iščemo hrano tudi drugje (še se-

pošno če upoštevamo, da si večerjo

v glavnem pripravimo sami).

Izboljšanje prehrane bi se dalo

doseči npr. z integracijo študentskih

domov, za kar pa je v Ljubljani med

prizadežmi le malo posluha. Tako

za prehrano skrbi vsak po svoje kar

le še viša ceno. Morda bi veljalo

razmisliti o možnosti povezave s

kakšno večjo OZD, ki pripravlja

hrano, saj bi ob sodobnejši tehnolo-

giji in večji količini lahko ceneje

pripravljala hrano, kot to delajo v

študentskem centru. Kakor koli že

je tudi stanje na področju študent-

ske prehrane slabo.

Zdravstvo

Za zdravje študentov skrbijo

zdravstveni delavci v ambulantah na

Ilirski in v študentskem centru.

Tudi tukaj velja opozoriti na nezavi-

dajoč položaj. Ambulante so že

dolgo v začetnih prostorih in vrste

pacientov zaradi premajhnih kapaci-

tet niso nobena redkost. Razen pi-

sanja receptov in napotnic za spe-

cialiste, študentje nismo deležni

zdravstvenega varstva, saj se zdrav-

niki tako hitro menjavajo, da ni-

kakor ne morejo poznati svojih pa-

cientov.

Štipendiranje

V zadnjih letih se je štipendijska

politika v naši družbi temeljito spre-

menila v skladu s sprejetim družbe-

niim dogovorom in samoupravnimi

sporazumi o štipendijski politiki.

Kadrovške štipendije in štipendije iz

zdravstvenih sredstev so pomemben

faktor pri spodbujanju za študij vseh

sposobnih in zainteresiranih ljudi,

neglede na njihov socialno ekonom-

ski status. Kadrovske štipendije (na

katerih štipendijska politika

temelji), kot že ime samo pove, slu-

žijo predvsem za usmerjanje štipen-

diztov določene poklice. Tudi šti-

pendije iz združenih sredstev imajo

podobno vlogo, le da je njihov

osnovni smoter izenačevanje social-

noekonomskih pogojev za študij.

Štipendija naj bi poleg osnovnega

cilja, to je zagotavljanje materialnih

pogojev za študij, usmerjanje in

kadrovanje, tudi nagrajevala za

opravljeno delo in s tem stimulirala

hitrejši študij. Ugotovimo lahko, da

smo z lestvico stroškovnih vrednosti

blizu nagrajevanju po delu (kvali-

tativno, ne pa kvantitativno) in rezul-

tatih dela. Zanimariti pa ne smemo

še ene pomembne vloge štipendije,

to je pospešitev odločanja za poklic.

Kljub vsem dobrim rezultatom, ki

ih je dala sedanja štipendijska po-

litika, pa ne moremo biti zadovoljni,

saj s štipendijami iz združenih sred-

stev nismo povsem dosegli cilja, ki je

začrtan: spremembe socialne in

regionalne strukture študirajočih.

Percent delavskih in kmečkih otrok

ostaja že nekaj let enak, kar je

predvsem za delavsko družino za-

skrbiljujoče; medtem ko procent

kmečkega prebivalstva stalno upada,

torej število študentov iz kmečkih

družin relativno raste. Pomembna

pridobitev na področju politike

štipendiranja je Titov sklad, ki je

namenjen mladim delavcem in

otrokom iz delavskih družin. Velja

pa povedati, da ga mladi zaradi

precej ostrih splošnih in študijskih

pogojev ne koristijo v celoti, tako da

sklad običajno ponavlja razpis šti-

pendij, saj je prosilcev manj, kot pa

je štipendij. Ne nazadnje pa bo

najbrž pokazal vlogo štipendije v

preživetju študenta naslednji

podatek. V študijskem letu

1978/79 se je samo s štipendijo

preživljalo 33,1 % študentov, starši

so preživljali 60,1 % študentov, iz

drugih virov pa se preživlja 6,8 %

študentov.

Ad 2) Položaj študentov v izobra-

ževalnem procesu si bomo ogledali

iz dveh zornih kotov. Najprej bomo

poskušali opredeliti sedanje stanje in

nato nakazali predpostavke, kako

naj bi bilo v naprej.

A) Študijski proces je osnovne

dejavnost VTO, ki kot vzgojni,

izobraževalni in znanstveni ter

kulturni dejavnik razvoja socialisti-

čne družbe uresničuje pomembne

družbene smotre. Od organiziranost

tega procesa je odvisno in tud

pogojeno samoupravno ter ostale

družbene življenje na fakulteti in

nenazadnje tudi študijski uspeh.

Kaj lahko razumemo poc

pojmom organiziranost študijskega

procesa? V prvi vrsti je to:

a) vsebina študijskega procesa

b) oblike študijskega procesa

c) odnos predavatelji - študent

ad a) Ko govorimo o vsebin

študijskega procesa mislimo pred

Afganistan je ena od redkih dežel tretjega sveta, ki ni nikoli občutila kolonialnega gospodarstva. Položaj je precej podoben tistemu v Etiopiji ali pa v Severnem Jemenu, kjer je monarhom takšnega ali drugačnega tipa uspelo stoletja ohranjevati predkapitalističen način proizvodnje ter temu ustrezno socialno strukturo. Dežela se konsituira nekako na polovici osemnajstega stoletja pod Ahmedom Khanom iz dinastije Duranijev, katere nato vlada tja do začetkov dvajsetega stoletja. Vsem Ahmedom Khanom iz dinastije Duranijev, katere nato vlada tja do začetkov dvajsetega stoletja, v Evropi, Ameriki in na Japonskem voditi boj proti zahodu in ohranjanju pravic posebnih fevdalnih odnosov, ki jih Evropa ni nikoli poznala. Nedvomno ta azijski produkcijski način zahteva skrbnejše raziskave, v grobem lahko povemo naslednje: zemlja je bila razdeljena po plemenski pripadnosti. Puštunom (večina Afganci, ki govorijo jezik puštu) je bila dana v trajno last, čeprav niso bili njeni posestniki, pač pa so jo dajali v najem. Tadžiki na severu so zemljo odplačevali z vojaškim davkom. Leta 1839 izbruhne prva afganska vojna, v kateri plemensko organizirana afganska armada totalno porazi Angleže na prelazu Kyhber. Angleži nato še enkrat poskušajo zavzeti Afganistan, toda Khan se obrne na carsko Rusijo in med dvema interesnima sferama se dokončno določijo v goratem Puštunistanu ob koncu devetnajstega stoletja. Leta 1919 tedanji vodja afganske države kralj Amunallah naveže stike z novo revolucionarno Rusijo, oz. že s SZ. Leninova partija je v tistem času želela vzpostaviti in ohraniti dobre stike s Turčijo, Perzijo in Afganistanom. Iz Leninevega pisma dne 27. maja 1919 izvemo, da tako boljševiki kot Afganistanci vidijo skupnega sovražnika v britanskem imperializmu in Lenin proglasi Afganistan za edino zares neodvisno islamsko državo na svetu. Tudi Gramsci je v L'Ordine Nuovo simpatiziral z Afganistanci in omenjal možno invazijo afganske vojske v Pendžab in dolino Gangesa.

Politika, ki jo je v tistem času vodil kralj Amanullah, je bila za tedanje razmere resnično izredna. Vpeljali so nekaj zelo naprednih reform, med drugim splošno volilno pravico (tudi za ženske), ustanovljali so moderno šolstvo, pojavili so se prvi tiskani časopisi in kmalu tudi prva domača inteligenca. V primerjavi z Ataturkovim Turčijo so bile reforme kralja Amanullaha dosti radikalnejše, preveč, da bi jih v strogem islamskem duhu vzgojeno prebivalstvo lahko naenkrat sprejelo. L. 1929 njegov režim dokončno propade in Amanullah zbeži najprej v Pakistan, nato pa v Italijo, kjer živi vse do smrti l. 1960. Vzrok, da je propadla tako napredna vlada, je v tem, da kralj ni nikoli uspel organizirati reda v armadi, nikoli ni rešil nacionalnega vprašanja, še manj razcepjenosti dežel na plemenske sfere. Nedvomno pa je Amanullah uvajal stvari, ki jih sedanost islamskega sveta ne pozna. Tudi Tarakijeva vlada mu je izkazovala veliko spoštovanje.

Po l. 1929 sledi vse do 1978. l. obdobje vladavine Nadir Khana oz. članov družine Mosahiban. Nadir Khan je ukinil vse napredne reforme, za naslednjih deset let je sploh značilen popolen reakcionarizem, stagnacija v gospodarstvu, dežela se je pričela zapirati v. Tudi desetletna vladavina Mohameda Dauda v letih 1953 - 63 ter ponovno v razdobju 1973 - 78 ni razen tega, da je namesto monarhije bila proglašena republika, prinesla ničesar novega. Kar je v tem času počel Daud, je bil nekakšen fiktiven napredek, kopica reform, ki so ostajale na papirju

in katerih Daud s svojim kabinetom niti ni nameraval izvajati. Daud ni rešil niti agrarnega niti ženskega vprašanja, pač pa je v času svoje vladavine intrigiral tako z Iranom kot s Pakistanom in SZ. V letu 1975 pričena iranska tajna policija Savak ofenzivno proti sovjetski prisotnosti v Afganistanu, predvsem proti vojaškim svetovalcem, tako da se njihovo število 1976 l. od dva tisoč zniža na dvesto. Pod pritiskom iranskega šaha Reza Pahlavija Daud l. 1977 ratificira Helmandov projekt namakalnih sistemov. Vprašanje Puštunistana, ozemlja med Afganistanom in Pakistanom, ki ga večinoma naseljujejo Afganistanci, ki govorijo jezik puštu ter Beludžistan na jugu v tromeji Afganistan, Iran, Pakistan je pod Daudom ostalo še naprej nerešeno; Daud se je celo strinjal s tem, da Pakistan poveča svojo politično propagando na tem ozemlju. No, treba je povedati, da tako Puštuni kot Beludžistanci ne ljubijo niti iranskega šaha niti jim ni kaj dosti do Pakistana, pač pa zahtevajo svojo državo ali vsaj avtonomijo. Oboji so gojili dobro organizirano gverilo na geografsko zelo težko dostopnem goratem svetu, ukvarjali so se s tihotapstvom, ropanjem izdelovanjem orožja, trgovanjem z drogo ipd. V sedanji situaciji bodo ti kraji najbrž postali žarišče odpora proti sovjetski intervenciji.

Oglejmo si sedaj kratek historiat Tarakijeve ljudske demokratične stranke. V zgodnjih letih kominterne afganistanska partija ni bila njen član, kot so to bile partije ostalih azijskih držav: Turčije, Irana, Kitajske, Mongolije, Koreje. Edini revolucionarni element pol. l. 1917 so tvorili na zahodu študirani ljudje, vojaški zaporniki ter ekonomski emigranti v Pakistanu ali v Perziji. Razumljivo je, da se v takih pogojih ni dalo organizirati partije v pravem pomenu besede. O kakem proletariatu se takrat še sploh ni dalo govoriti. Nekaj militantnih aktivistov se je v dvajsetih letih sicer res podajalo na krajše izlete čez Amur-Darjoo, vendar ni povsem jasno, ali je šlo za sovjetske plačance ali za afganistansko emigracijo, dejstvo pa je, da njihova propagandna dejavnost ni požela omembe vrednega uspeha. Boljševiki niso bili za afganistansko komunistično partijo, kralj Amanullah ji je bil edini zaveznik proti britanskemu imperializmu, pa tudi proti reakcionarim, islamskim političnim sistemom.

Afganistanski komunizem se začne razvijati po drugi svetovni vojni, jedro gibanja pa predstavljajo literati in urbana inteligenca, večinoma šolana v tujini. Zelo je vprašljivo, koliko je Sovjetska zveza imela neposrednega vpliva na ustanovitev komunistične partije. Če je že katera partija oblikovala afganistanske komuniste, potem je bila to v prvi vrsti indijska. Prva faza gibanja se pričena v poznih štiridesetih letih, artikurira pa se v skupini Wilkh-i-Zamijan, po naše „Prebujeno mladinsko gibanje“. Tu že najdemo dve kasneje vodilni osebnosti v ljudski demokratični stranki: Nur Mohameda Tarakija in Babraka Karmala. Taraki je po rodu Puštun, izobraževal se je v Kabulju in kasneje v Bombaju, kjer je spoznal pravo proletarsko gibanje. Odlikoval se je kot literat, pisec krajših novel socialne vsebine, nekaj jih je prevedeno tudi v angleščino. Nadvse nenavadno je, da se je v vladi, ustanovljeni po aprilski revoluciji 1978, znašlo toliko humanistično izobraženih intelektualcev, katerih povprečna starost je bila pod štiridesetimi leti. Babrak Karmal, dvajset let mlajši Tarakijev sodelavec ustanovi 1949 l. Hizb-i-Khalq, oziroma ljudsko stranko. Obe stranki najdeta skupen jezik in se domeniata za sodelovanje na ustanovnem kongresu ljudske demokratične stranke januarja 1965. Šest let po prvem kongresu najdemo v gibanju tri frakcije. Paršam in Khalq tvorita večino in kljub

nesporazumu kar dobro sodelujeta, medtem ko tretja maoistično usmerjena frakcija Setami Meli prekine sodelovanje. Kasneje se je izkazalo, da Paršam in Khalq le nista mogla najti skupnega jezika. To najbolj potrjujejo sedanji aktualni dogodki.

Osnovno nesoglasje med strankama Paršam in Khalq je temeljilo na organizacijskem vprašanju. Khalq je vztrajal, da se ustvari delavsko stranko z močno leninistično disciplino, medtem ko je Paršam težil k ustanovitvi široke nacionalne, demokratične fronte, ki je za izvedbo revolucije bila nujno potrebna. Drug problem je bilo nacionalno vprašanje, predvsem vprašanje Puštunistana, rešitev vprašanja nomadov, enakopravnosti žensk ipd. Pokazalo se je, da je stranka Paršam precej nacionalistična, članstvo je bilo izključno puštunsko, medtem ko je Khalq združeval predstavnike vseh narodov in plemen. Centralna aktivnost stranke Paršam se je usmerila k armadi. Vsa oborožitev je prihajala iz SZ, večino vojaškega kadra so tvorili Puštuni; prav na področju armade je začel Paršam sodelovati z Daudovim režimom proti skupnemu sovražniku - monarhiji. Khalq je ubral povsem drugo pot. Ni se lotil nikakršne aktivnosti v armadi, ker je to bilo v nasprotju s strogim „leninističnim“ programom. Pokazalo se je, kako je takšna politika zgrešena in tako Khalq spet ponudi stranki Paršam sodelovanje. Kmalu mu uspe s svojo aktivnostjo izriniti njen vpliv v armadi. Obe frakcijama v ljudski demokratični stranki uspe na koncu zrušiti Daudov režim - ob koncu aprila 1978.

Ob revoluciji, ki se je začela 27. aprila 1978 in ki se je navidezno kazala kot običajen vojaški udar, je kmalu postalo jasno, da ljudska demokratična stranka prevzema dejansko oblast v tej deželi ter da s svojim programom skuša potegniti Afganistan iz stoletne zaostalosti tako v gospodarskem kot v socialnem smislu. Tarakijev udar bi bilo napačno oceniti le kot udar in s tem negirati vse, kar je v svojem optimističnem programu ljudska demokratična stranka naredila in kar je nameravala narediti. Revolucija tudi ni moč razložiti le kot krepitev pozicij SZ v Aziji, natančneje, da je SZ prinesla revolucijo od zunaj. S tem bi negirali specifično zgodovino afganistanskih komunistov in socialistov ter njihov dolgotrajni boj za vplivnejše pozicije v deželi, ki jo po pravici lahko imenujemo muzej narodov. SZ je podpirala že prejšnji režim Mohameda Dauda, nasploš so zveze Afganistan najprej s Carsko Rusijo in kasneje s SZ bile ves čas intenzivne. V povojnih letih so se v Afganistanu prepletali interesi tako SZ kot ZDA. Dežela je mirno živila življenje tamponske države. Z revolucijo pa se Afganistan naenkrat znajde v položaju, ko po dogodkih v Iranu in Pakistanu vse bolj postaja rdeči otok sredi islamskega sveta.

Afganistan februarja '80

Leto dni po revoluciji pride do prvih uporov. V Jalalabadu je upornike zadržala vojska, družine sovjetskih vojaških svetovalcev pa so se morale preseliti v Kabul. Vojaških svetovalcev je bilo takrat v Afganistanu okrog tri tisoč. Do krvavih demonstracij, ki so jih uitišali sovjetski tanki T-54 pa je prišlo tudi v Heratu in na severu v Mazar - i - Sharifu. Upore je organizirala islamska desnica, ki je pravzaprav pomenila edino resno politično in vojaško opozicijo v državi. Verski poglavarji, inspirirani od „islamske revolucije“ v Iranu, so pod zastavo vere pričeli zbirati tiste družbene sloje, ki so jih Tarakijeve reforme najbolj prizadele. To jim je uspelo na nerazvitem podeželju in tega je devetindevedeset odstotkov. Tarakijeve reforme so sicer po eni strani dobile podporo obubožanih in zadolženih zemljiških zakupnikov, študentov in razvijajočih trgovske buržoazije v mestih, po drugi strani pa so sprožile nezadovoljstvo med veleposestniki, ki posedujejo okrog osemdeset odstotkov vse obdelovalne zemlje, čeprav njihov delež v celotni populaciji ne presega dveh odstotkov.

Državljska vojna, začeta pred letom dni, se je izkazala za rezultat notranje razklanosti koalicijske vlade in posledica neresenih vprašanj, ki jih je zaletava politika hitrih reform še bolj zaostila.

Upore je organizirala islamska desnica, ki je takrat pomenila edino politično organizirano opozicijo v državi. Verski poglavarji, inspirirani od dogodkov v sosednjem Iranu, so med nezadovoljnim prebivalstvom uspeli zanetiti mržnjo do levo usmerjene ljudske demokratične stranke. Obubožani zemljiški zakupniki so po administrativni agrarni reformi sicer dobili zemljo, toda ostala produkcijska sredstva: semena in poljedelsko orodje, so ostala v rokah veleposestnikov. Tudi razvijajoča trgovska buržoazija v mestih in intelektualci so novi vladi kmalu obrnili hrbet. S svojimi nepremišljenimi reformami, zlasti z agrarno, so afganistanski „narodniki“ pravzaprav uničili vse, kar so kot spontani levičarji sicer nameravali. Afganistan je izrazito kmetijska dežela in več kot osemdeset odstotkov obdelovalne zemlje je v privatnih rokah. Ti veleposestniki pa so obenem še verski voditelji. Tako ni težko razumeti, zakaj so upori začeli vzhajati pod zeleno islamsko zastavo. Religija je začela funkcionirati kot tisti skupni imenovalec, ki je lahko v svoj števec vpisal vse z reformami prizadete družbene sloje. Navznoter oslabilena vlada ni bila več sposobna obvladovati splošnega nezadovoljstva, toda po pomoč k severni sosedu se le ni zatekla, pomoč je prišla kar sama od sebe, tako kot od dobre matere, ki ve, kdaj morajo otroci spat.

Revolucije pred dvema letoma ni mogoče razumeti kot krepitev pozicij SZ v Afganistanu. Ravno narobe. SZ je že od nekdaj

podpirala vse režime, ki so vladali v Afganistanu. Okorele srednjeveške monarhije niso Sovjetske zveze motile v tolikšni meri, kot jo je lahko prizadela specifična afganistanska revolucija. Ta še zdaleč ni bila krojena po kremeljskem vzorcu.

Revolucijo v aprilu 1978 so izvedli intelektualci, večinoma šolani v tujini, pesniki, literati, levičarji. O kakem proletariatu se sploh ni dalo govoriti, in če bi vlada hotela kaj spremeniti, bi to lahko spremenila le na nivoju omejene buržoazne revolucije. Samo tako bi Afganistan lahko ohranil svojo suverenost.

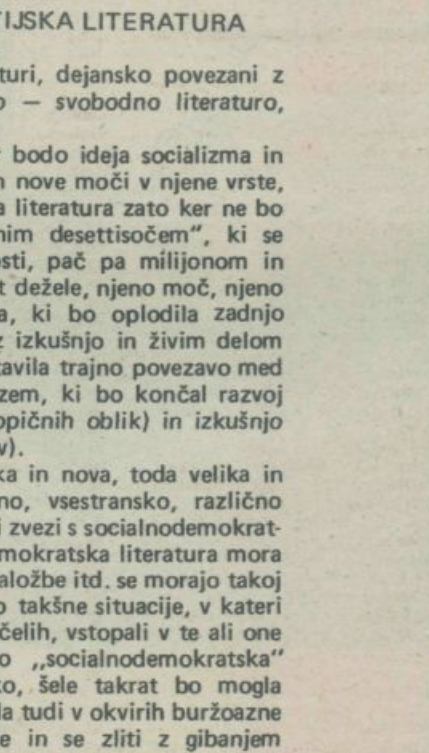
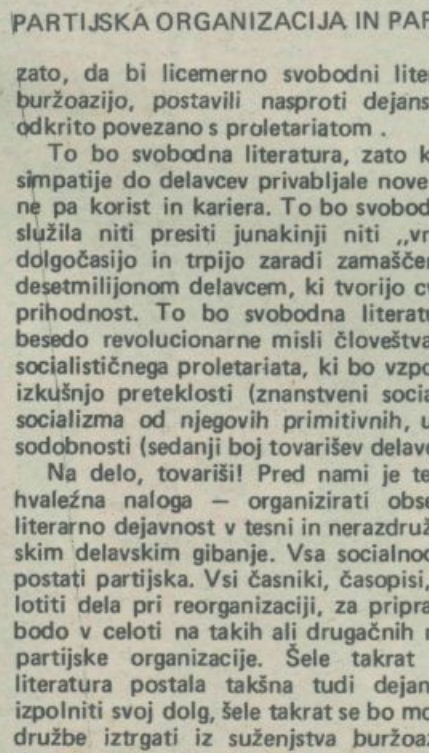
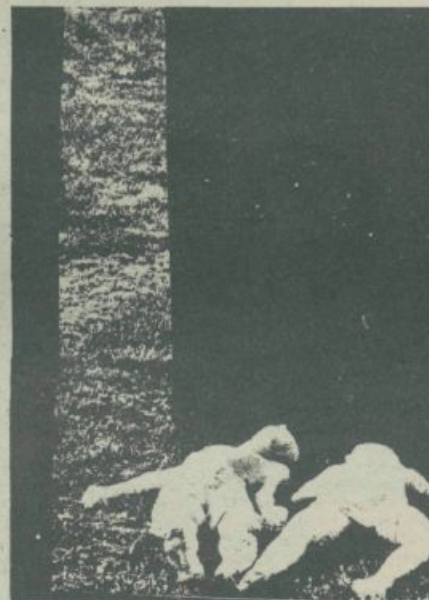
Spodletela je agrarna reforma, tu je ljudska demokratična stranka izgubila podporo podeželskega prebivalstva in tega je devet deset. Nacionalnega vprašanja prav tako ni mogla rešiti, saj je bil prav Paršam izrazito nacionalističen. Frakcionarni boji so zajeli tudi armado, posamezni oddelki so se začeli priključevati upornikom in tako ob koncu preteklega leta vlada ni bila več sposobna obvladovati položaja v državi.

Pravica narodov do samoodločbe pomeni, da si ljudstvo in njegovi predstavniki sami izberejo obliko svoje politične reprezentacije, svoje državnosti. Toda če rečemo, da kapital obvladuje svetovni trg in da je bil Afganistan pravzaprav šele na pragu sodobne ekonomije, je bila njegova politična opredelitev dobesedno določena.

Sovjetski smisel za zgodovino je znova dokazal, da mu - planetarno - ni para. Hafizullah Amin odpusti sovjetskega veleposlanika, izganja vojaške svetovalce, seveda le za tiste, ki mislijo narobe. Hafizullah Amin prosi za pomoč, nato se da ubiti in na koncu postane agent Cia. Taraki pa svojih nasprotnikov tudi ni uspel izriniti dlje kot do prestolnic držav vzhodnega interesnega bloka. Na čigavo željo ali ukaz? Taraki in „hudičevi“ Amin sta disidente izganjala. Barbak Karmal ni mogel svojih načrtov o počasni in umirjeni politiki reform izvajati v Afganistanu, o tem je lahko razmišljal le v Pragi. Tako na koncu ostane v deželi le tisti, ki ga ljudstvo sovraži. Triumfirajo pa seveda tam, kjer so igro režirali. Igralci živijo v iluziji, da igrajo šah, dokler se ne izkaže, da pravzaprav igrajo tisto, kar so v Lovcu na jelene nekateri označili za rusofobijo.

Videti je, da mora danes vsaka dežela tretjega sveta, ki nosi v sebi potencialno revolucionarne elemente, računati v prvi vrsti na to, da bo zaradi notranje politične in ekonomske krize postala plen velikih sil. Tudi Afganistan ni imel časa, da bi konsolidiral napredne sile, ki jih ni bilo malo. Sovjetska intervencija se je že tretjič potrdila kot tragedija.

Janez Bertoncelj

PARTIJSKA ORGANIZACIJA IN PARTIJSKA LITERATURA

zato, da bi licemerno svobodni literaturi, dejansko povezani z buržoazijo, postavili nasproti dejansko - svobodno literaturo, odkrito povezano s proletariatom.

To bo svobodna literatura, zato ker bodo ideja socializma in simpatije do delavcev privlačljale nove in nove moči v njene vrste, ne pa korist in kariera. To bo svobodna literatura zato ker ne bo služila niti presiti junakinji niti „vrhnim desetstisočem“, ki se dolgočasijo in trpijo zaradi zamaščenosti, pač pa milijonom in desetmilijonom delavcem, ki tvorijo cvet dežele, njeno moč, njeno prihodnost. To bo svobodna literatura, ki bo oplodila zadnjo besedo revolucionarne misli človeštva z izkušnjo in živim delom socialističnega proletariata, ki bo vzpostavila trajno povezavo med izkušnjo preteklosti (znanstveni socializem, ki bo končal razvoj socializma od njegovih primitivnih, utopičnih oblik) in izkušnjo sodobnosti (sedanji boj tovarišev delavcev).

Na delo, tovariši! Pred nami je težka in nova, toda velika in hvaležna naloga - organizirati obsežno, vsestransko, različno literarno dejavnost v tesni in nerazdružni zvezi s socialnodemokratskim delavskim gibanjem. Vsa socialnodemokratska literatura mora postati partijska. Vsi časniki, časopisi, založbe itd. se morajo takoj lotiti dela pri reorganizaciji, za pripravo takšne situacije, v kateri bodo v celoti na takih ali drugačnih načelih, vstopali v te ali one partijske organizacije. Šele takrat bo „socialnodemokratska“ literatura postala takšna tudi dejansko, šele takrat bo mogla izpolniti svoj dolg, šele takrat se bo mogla tudi v okvirih buržoazne družbe iztrgati iz suženjstva buržoazije in se zliti z gibanjem dejanske napredne in do konca revolucionarnega razreda.

LENIN

MARJAN BRITOVŠEK

Nekaj misli k izboru Leninovih programskih člankov iz obdobja buržoazno-demokratske revolucije 1905 do 1907.

OB IZIDU DRUGEGA ZVEZKA LENINOVIH IZBRANIH DEL

Po svoji socialni sestavi je bila ruska revolucija 1905-1907 buržoazna, po sredstvih boja in vodilni vlogi, ki jo je imel v njej delavski razred, je bila proletarska. Obenem je bila kmečka revolucija, ker je agrarno-kmečko vprašanje pomenilo njeno osnovo. „Brez takšne „generalke“ kot v letu 1905, je opozoril Lenin,“ bi bila nemogoča revolucija leta 1917, tako buržoazna februar-ska kot tudi proletarska oktobrska.“

Revolucija je dejansko prisilila vse razrede ruske družbe, da nastopijo javno, da razkrijejo svoje težnje in cilje. Potrdila in okrepila je obstoj treh političnih taborov, ki so se očrtali v političnem življenju dežele že sredi 19. stoletja.

Dogodki 1905-1907 so potrdili življenjsko moč in pravilnost Leninovih idej o hegemoniji proletariata v demokratični revoluciji. V celotnem toku dogajanja je delavstvo zavzelo napredne pozicije, vodilo najupornejše herojske boje s samodržavjem in potegnulo za seboj demokratične sloje prebivalstva. Po izkušnjah stavkovnih bojev ruskega delavstva je Lenin izdelal teze o množični politični stavki kot novem močnem taktičnem otožju delavskega razreda. V tedanjih konkretnih razmerah so boljševiki preučevali množično politično stavko v tesni povezanosti z vstajo, kot uvod v oborožene boje.

Revolucija je dala bogato gradivo za nadaljnji razvoj marksistične teorije. Lenin je obdelal vprašanje o specifičnosti buržoazno-demokratske revolucije v obdobju imperializma, njenih gibalnih silah in perspektivah. Ko je posplošil nakopičene izkušnje, je dal nov prispevek agrarnemu programu stranke, utemeljil preraščanje buržoazno-demokratske v socialistično revolucijo, odkril pomen sovjetov delavskih odposlancev kot bojnih organov množic in revolucionarne ljudske oblasti.

Za strnitev boljševiških organizacij z revolucionarnimi pozicijami je imelo vidno vlogo Leninovo delo Dve taktiki socialne demokracije v demokratični revoluciji. Temelj knjige je bila komparativna analiza taktičnih sklepov III. kongresa boljševikov in ženevske konference manjševikov. V njej je Lenin preučil bistvene probleme politike delavske stranke v zvezi s porajajočo revolucijo, razčlenil vprašanja, ki so povezana s hegemonijo proletariata v buržoazno-demokratični revoluciji, odnos proletariata do kmetov, poti in sredstva osvojitve demokratične republike, mesto in vlogo delavske stranke v boju za demokratični preobrat in perspektive preraščanja buržoazne revolucije v socialistično. Vsi ti problemi so bili življenjskega pomena za oblikovanje pravilne linije stranke za vse obdobje boja za uresničevanje njenega minimalnega programa. Razkril je šibkost in brezperspektivnost manjševiškega koncepta buržoazno-demokratične revolucije, ki je bila zasnovana na stališču, da mora pripadati vodilna vloga v njej buržoaziji, podobno kot je bilo v buržoaznih revolucijah v 18. in 19. stoletju v zahodni Evropi.

Taktična linija boljševikov je bila zasnovana na stališču, da je prvi pogoj zmage buržoazne revolucije zavezništvo delavskega razreda in kmetov ob vodilni vlogi proletariata. Lenin je pojasnjeval, da je za priboritev zmage ljudstva nad samodržavjem nujno treba osvoboditi kmete izpod vpliva liberalne buržoazije, jih pridobiti na stran proletariata, paralizirati nestanovitnost buržoazije in njene poizkuse, da bi dosegli sporazum s carizmom na račun ljudstva in tako zavrla revolucijo. Prav s teh vidikov je Lenin opredelil taktiko boljševikov v odnosu do liberalcev.

Med revolucijo so ljudske množice nastopile kot mogočna sila, sposobna samostojne zgodovinske ustvarjalnosti. Posebno jasno se je to pokazalo v obdobju revolucionarnega vzpona, ko so delavci začeli sami javno uresničevati politične svoboščine. Višje oblike revolucionarne ljudske ustvarjalnosti so bili sovjeti delavskih odposlancev-organov vstaje in revolucionarne oblasti. „Te

organe so ustanavljali izključno revolucionarni sloji prebivalstva,“ je pisal Lenin, ustanavljali so jih mimo vseh zakonov in norm, povsem revolucionarno, kot produkt samobitne ljudske ustvarjalnosti, kot pojav samoiniciativne ljudstva, da se rešijo in znebijo starih policijskih spon.“

Potrebna je bila Leninova prodornost, da bi že v prvih dneh življenja sovjetov odkrili njihov zgodovinski pomen revolucionarne oblasti in našli pravičen odnos med revolucionarno stranko in sovjeti. V sovjetu delavskih odposlancev je Lenin tedaj že videl zarodek nove oblasti, organ diktature revolucionarnih elementov ljudstva. Sovjete je ocenil kot ključno začetno revolucionarne vlade, kot organ vstaje.

Posvaril je stranko pred sektaštvom v odnosu do sovjetov. Nastopil je proti stisnim tendencam v stranki, ki so skušale omejiti sestavo sovjetov le na predstavnike delovnih množic, ki so povsem korakali po zastavo socialne demokracije. Zavzemal se je za široko fronto.

Leninu sta bila povsem tuja sektaštvo in doktrinarnost. Takšna gledanja so prišla posebno do izraza v njegovem pojmovanju delovanja stranke v novih pogojih revolucionarnega vzpona. Napovedal je boj staremu krožkarskemu duhu, ki je bil tedaj navzoč povsod. Le z razširitvijo svojih organizacij in njihovo preobnovo je lahko stranka kotala vstric z življenjem.

Izbor Leninovih člankov na to tematico je v tem delu kolikor mogoče celovit.

Agrarno vprašanje je pomenilo osnovo prve ruske revolucije, opredelilo je njene nacionalne značilnosti. Agrarni program socialne demokracije je Lenin preučeval kot proletarski program v kmečki revoluciji, usmerjen proti ostankom podložništva, kot program kmečke vstaje in zmage demokratične revolucije.

Ko je Lenin utemeljil novi agrarni program stranke, je izhajal iz konkretnih analize zemljiških odnosov v Rusiji in posebnosti prve ruske revolucije kot kmečko-buržoazne revolucije. Agrarni preobrat, ki je imel namen da pretrga s srednjeveškimi oblikami gospodarjenja, je postal ekonomsko in zgodovinsko nujen.

Do tega preobrata je lahko prišlo na dva načina: na podlagi preosnove fevdalnega gospodarstva ali na podlagi uničenja fevdalnih latifundij – to je bodisi od zgoraj, z reformami, bodisi od spodaj, z revolucijo. Prva pot, ki jo je nakazala reforma leta 1861, je pomenila ohranitev fevdalnih latifundij in njihov postopno preosnovo v kapitalistično gospodarstvo. Druga pot je predvidela revolucionarno uničenje fevdalne posesti, ustvarila bi ugodne možnosti za hiter razvoj proizvodnih sil in bi najbolj ustrezala interesom kmečkih množic. Revolucionarji so videli svoje naloge v tem, da podpirajo buržoazno-agrarno revolucijo kmečkega tipa, pomagajo kmetom, da kar najbolj radikalno počistijo z ostanki tlačanstva na vasi, predvsem pa s fevdalno posestjo. Agrarni program, ki ga je Lenin branil na IV. kongresu, je usmerjal stranko v lomljenje vsega starega zemljiškega reda.

Nov korak v razvoju marksistične teorije agrarnega vprašanja je bila Leninova knjiga „Agrarni program socialne demokracije v prvi ruski revoluciji 1905-1907“, ki jo je napisal v obdobju od novembra do decembra 1908. Opirajoč se na izkušnje revolucije je dal podrobno kritiko agrarnih programov fevdalno-buržoaznih in malomeščanskih strank in utemeljil teoretično ekonomsko in politično podlago boljševiškega programa v agrarnem vprašanju. To me je vodilo do spoznanja, da sem posvetil v drugi knjigi posebno pozornost Leninovemu pojmovanju agrarnega vprašanja.

Prva ruska revolucija je trajala do sredine leta 1907. Državni preobrat 3. junija je pomenil konec ruske revolucije. Carska vlada je dala razgnati državno dumo. Člane soc. dem. stranke so aretirali. Začelo se je obdobje stolpiške reakcije.

Ruska revolucija je vplivala na delavsko gibanje v Nemčiji, Avstro-Ogrski, Franciji, na balkanskem polotoku, spodbujala stavkovno gibanje in revolucionarno vrenje med kmeti. Ob izkušnjah se je razvil oster boj. Desni socialni demokrati so dogajanje prikazovali tako, kot da revolucija ni vnesla nič novega v taktično zakladnico delavskega gibanja. Proti temu je nastopil levica, ki je zahtevala, naj se iz izkušenj ruske revolucije povzamejo koristne nauki. Roza Luxemburg je opozorila: „Smo očividci ruske revolucije in bili bi naivni, če se ne bi ničesar iz tega naučili. Lenin pa je poln revolucionarnega navdušenja zapisal, da ostaja ruska revolucija leta 1905, čeprav se bodo oblike in vzroki bodočih bojev v Evropi in mnogih odnosih razlikovali od oblik ruske revolucije, „prolog bodoče evropske revolucije“.